

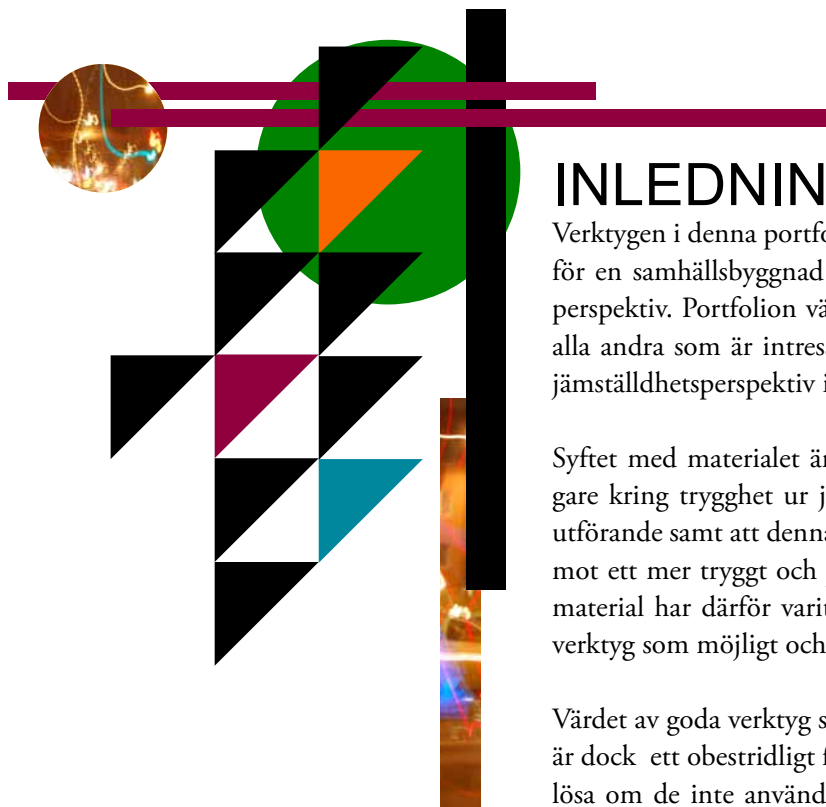

Trygghet ur Jämställdhetsperspektiv

Verktyg för
samhällsbyggare

ALINGSÅS

INLEDNING

Verktygen i denna portfolio är tänkta att fungera som ett stöd i arbetet för en samhällsbyggnad som stärker tryggheten ur ett jämställdhetsperspektiv. Portfolion vänder sig till planerare, utförare, politiker och alla andra som är intresserade av att arbeta för stärkt trygghet ur ett jämställdhetsperspektiv i samhällsbyggnaden.

Syftet med materialet är att skapa en medvetenhet hos samhällsbyggare kring trygghet ur jämställdhetsperspektiv i fysisk planering och utförande samt att denna medvetenhet ska leda till handling i riktning mot ett mer tryggt och jämställt samhälle. Utgångspunkten för detta material har därför varit att det ska innehålla så enkla och konkreta verktyg som möjligt och att fokus ska ligga på praktisk tillämpning.

Värdet av goda verktyg skall varken överdrivas eller underskattas. Det är dock ett obestridligt faktum att även de bästa verktyg är verkningslösa om de inte används. En viktig förutsättning för att verktyg ska komma till användning är att den personal de utformats för får ett uttalat uppdrag att arbeta för det mål verktygen syftar till att uppnå. Alltför ofta kommer jämställdhetsperspektivet in sent i planeringsprocessen, om det alls gör det. För att säkra jämställdhetens självklara ställning i arbetet är det därför viktigt att om möjligt redan tidigt i planprocessen förankra jämställdhet som inriktningsmål hos kommunens förtroendevalda.

Samhällsbyggare har olika arbetssätt, arbetsuppgifter och ansvar. Den mångfald av verktyg som finns i detta material gör att det är möjligt att välja just de verktyg som passar den egna arbetssituationen. Vissa metoder är väldigt grundläggande, till exempel en checklista, medan andra är mer omfattande som till exempel ett manus och en bildpresentation till en introduktionsföreläsning.

Portfolion har utvecklats inom ramarna för projektet Tryggt och jämnt i kvarteret Citronen. Projektet har varit ett samverkansprojekt mellan Alingsås Kommun och Alingsåshem, har genomförts med medel från Boverket och på initiativ av föreningen Allt Jämt.

Foto och illustrationer: Mikael Almén, Alingsås Kommun om inte annat anges.

Projektledare: Mikael Almén, Alingsås kommun

Denna portfolio kan laddas ner i pdf-format på www.alingsas.se/tryggtochjamnt.

Alingsås 2010

INNEHÅLL

Föreläsning med bildpresentation	03
Ett steg fram för samhällsbyggare	34
Vanliga problem och lösningar	40
Checklistor	48
Genus/trygghetshand	62
Ordlista	63
Läsa mer	67
Referenslista	74

Sida

03

34

40

48

62

63

67

74

FÖRELÄSNING MED BILDPRESENTATION

Detta kapitel består av en föreläsning om trygghet ur jämställdhetsperspektiv i samhällsbyggnaden. Det är viktigt att all personal har en gemensam kunskapsgrund att stå på. Denna föreläsning är en introduktion till forskning om och praktikers erfarenheter av att arbeta med att stärka trygghet ur ett jämställdhetsperspektiv och kan fungera som en del i att skapa en sådan kunskapsgrund. Till föreläsningen följer ett talmanus med tillhörande bildpresentation. Bilderna i presentationen finns infällda i manuset, vilket gör att manuset kan fungera som ett inläsningsmaterial med bilder, som kan användas utan ambitionen att hålla presentationen, men bilderna finns också tillgängliga att ladda ner på www.alingsas.se/tryggtochjamnt i såväl ppt- som pdf-format om man vill använda dem i föreläsningssammanhang. Bildbytena är utmärkta i manuset och förslag på stödord finns **fetmarkerade** i texten för att underlätta förberedelser inför föreläsning.

Alla moment i presentationen omfattar sammanlagt cirka två timmars presentation. Presentationen behöver dock inte ta så lång tid, eftersom den är uppbyggd av avgränsade avsnitt som man kan lyfta bort om någon del inte passar för det sammanhang som man avser att hålla presentationen i. Vid något tillfälle vill man kanske fokusera mer på interaktivitet och diskussion och då använder man sig av diskussionsfrågorna. I ett annat sammanhang kanske man enbart vill hålla en grundläggande introduktion, utan interaktiva moment, och då är det möjligt att göra så genom att lyfta bort diskussionsmomenten från manuset. Nedan finns en sammanställning av manusets olika avsnitt och en ungefärlig beräkning av hur lång tid respektive avsnittet tar vid en presentation. Naturligtvis beror det på hur fort man pratar, hur mycket frågor man får och hur intensiva diskussioner det blir i de interaktiva delarna. Det är en god idé att läsa igenom texten högt för sig själv innan presentationen hålls för att man ska bli bekväm med materialet och få en känsla för hur lång tid det tar. Kom ihåg att det kan vara bra att planera för extra tid till rast, frågor och spontana synpunkter från åhörarna. Presentationen kan med fördel kombineras med värderingsövningen "Ett steg fram för samhällsbyggare" i denna portfolio. Det är också möjligt att plocka in exempel på åtgärder för att stärka trygghet ur jämställdhetsperspektiv från verktyget "Vanliga problem och lösningar" i denna portfolio.

(7 minuter)

er)

-

Bild 1

Bild 2

MANUS

Presentation

(Bild 1) Bilden ligger uppe från föreläsningens start. Ersätt den kursiverade texten i power point-bilden med ditt namn, din titel och din organisations namn samt eventuellt kontaktuppgifter. Avkursivera därefter texten. Ändringar går enbart att göra i ppt-filen. Har du laddat ner presentationen i pdf-format har rutan utelämnats, liksom hela bild 2.

*Inled med att presentera dig med **namn, titel**, eventuellt **organisation/förvaltning** och vad **tanken** är **med** att du håller **presentationen**, exempelvis att den är en del av en större satsning på jämställdhet, att utgångspunkten är att all personal ska få en **gemensam kunskapsgrund** att stå på eller att utbildningen är en del i att införliva ett politiskt uppsatt mål.*

Schema

(Bild 2) Ersätt exemplet på schema med de tider och aktiviteter som du har planerat ska ingå i utbildningen. Avkursivera därefter texten.

*Beskriv **utbildningens upplägg** i stort, till exempel att du kommer att hålla en introduktionsföreläsning på en timme, att det därefter är fikapaus i en kvart, följt av workshop och att dagen avslutas med att en chef avrundar med några ord.*

Därför stärka trygghet ur jämställdhetsperspektiv

Vi ska börja med att bli klara över varför vi är här, vad som är **poängen** med att anlägga just ett **jämställdhetsperspektiv på trygghet** i samhällsbyggnaden. Orsaken är enkel. **Kön** är idag den **mest utslagsgivande faktorn för** om en människa upplever **otrygghet** i det offentliga rummet eller inte.

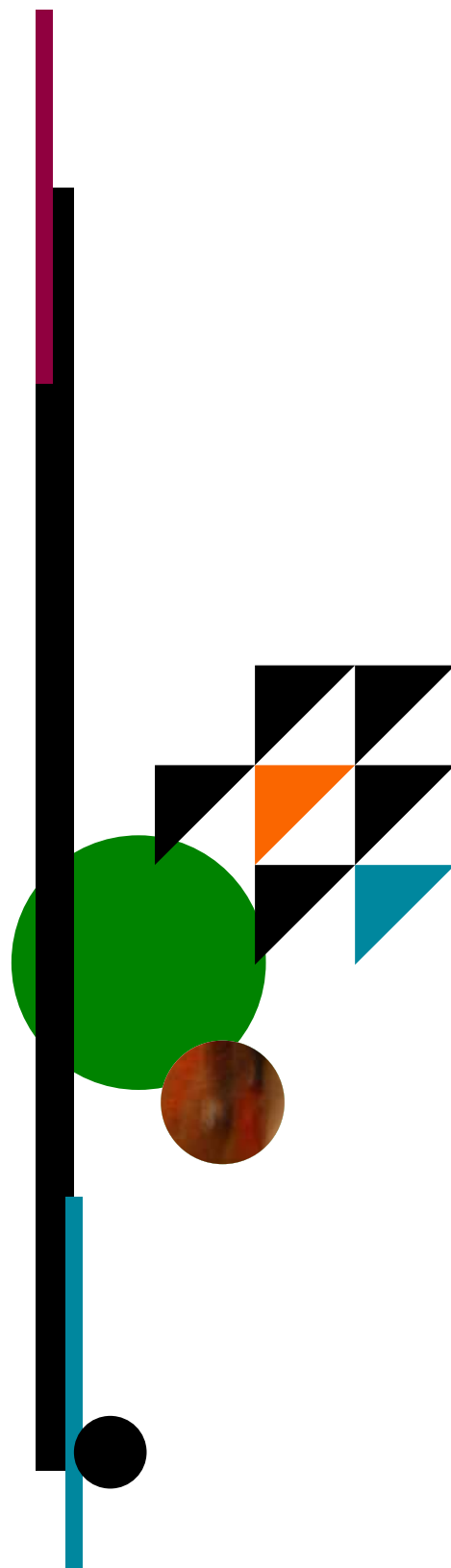
Kvinnor upplever nämligen i betydligt **högre grad** än män **otrygghet** på offentliga platser.¹ Både kvinnor och män är **främst rädda**² **för män**, men för att kvinnor ska känna sig otrygga räcker det med att de möter **en ensam man** om de är ute, i synnerhet om kvinnorna går ensamma på i övrigt folktomma platser. **Män** känner sig däremot **oftast inte otrygga** när de möter en **ensam man** och särskilt inte när de möter en **ensam kvinna**.³ Såväl kvinnor som män upplever oro för att bli **rånade** eller **misshandlade**, men den **avgörande skillnaden** kvinnor och män emellan är att **kvinnor** framförallt **beaktar risken** att bli utsatta **för sexualiserat våld** i form av **våldtäkt** eller **sexuella trakasserier**.⁴

En effekt av detta är att betydligt fler kvinnor än män **begränsar** sina **liv** utanför det egna bostadsområdet om kvällarna, antingen genom att de **stannar hemma** eller genom att de **undviker vissa platser**.⁵ **Otrygghet** är faktiskt den faktor som **mest begränsar** kvinnors möjlighet att röra sig i stadsmiljön.⁶ Denna rumsliga begränsning beskär kvinnors **valmöjligheter** i fråga om **arbete, nöjen, bostäder och transportmedel**.⁷ Man vill till exempel kanske inte ta nattjouren på **sjukhusjobbet** eller gå på den **sena visningen på bion** på grund av att vägen hem känns otrygg. Kanske vågar man inte ta **nattbussen** hem för att man är rädd för att någon ska se att man kliver av ensam och **följa efter**. Konsekvensen av otryggheten blir att **delar av staden** faktiskt blir **onåbara** för många kvinnor, särskilt under **dygnets mörkare timmar**.⁸ När vi sätter **kvinnors otrygghet i relation till** vad de uttrycker rädsla för, alltså **män som potentiella förövare** så blir det tydligt att detta är en **jämställdhetsfråga**.⁹

Många är rädda för att bli utsatta för våld, men vissa grupper upplever sig som mer utsatta än andra.¹⁰ Kön är som nämnt den idag mest utslagsgivande faktor för om en människa upplever otrygghet i det offentliga rummet eller inte, men **även andra faktorer spelar roll** för upplevelser av otrygghet. Däribland kan nämnas att personer med annat **etniskt ursprung** än svenskt **oroar sig** i större utsträckning än etniska svenskar för att **bli utsatta för våld**. Detta yttrar sig i att många av dem undviker att **gå ut ensamma** om kvällarna. Sannolikt är dessa upplevelser av utsatthet kopplade till **rasism, hatbrott** och den **mediala uppmärksamhet** dessa företeelser har fått, men de kan också vara kopplade till svårigheter med att behärska det svenska språket och begränsad kännedom om landets kulturella koder.¹¹ Även många **hbt-personers** (alltså homosexuella, bisexuella och transpersoners) **rörelsefrihet begränsas** genom att man **inte vågar gå ut** eller **känner sig rädd** för att utsättas för **hatbrott**.¹²

Kön samverkar dessutom **med** andra **grupptillhörigheter** i skapandet av en persons otrygghet. Till exempel har **etnicitet, sexualitet, ålder** och **funktionsnedsättning** betydelse för hur trygga kvinnor känner sig.¹³ En kvinna kan till exempel uppleva otrygghet i egenskap av att vara just kvinna och denna otrygghet kan förstärkas av att man har en **funktionsnedsättning**, exempelvis en **synskada** eller är **rullstolsburen**, vilket kan **försvåra** en persons **möjligheter att försvara sig** eller att **snabbt ta sig ifrån en plats** om man skulle riskera att utsättas för våld eller hot om våld.¹⁴

Minst otrygga i det offentliga rummet är **män** i åldersgruppen **16-24** år, trots att det är just denna grupp som i **högst utsträckning utsätts för våld och hot om våld**. **Mest otrygga** känner sig **kvinnor** i åldersgruppen **75-84** år, samtidigt som just denna grupp drabbas av **minst våld och hot om våld**. **Unga män vistas mycket i det offentliga rum-**

met och riskerar därigenom att bli utsatta för **misshandel** eller **rån** och borde alltså, sett till enbart statistiken vara mer otrygga än kvinnor.¹⁵ **Äldre kvinnor**, å andra sidan vistas **mer sällan i det offentliga rummet**, särskilt om **kvällar** och **nätter**, vilket **minskar risken** för dem att utsättas. Det finns också en **skillnad mellan yngre och äldre kvinnor**, nämligen att yngre kvinnor främst är rädda för att bli utsatta för **sexualiserat våld**, medan äldre kvinnor är oroad för att utsättas för **våld i allmänhet**.¹⁶

Kvinnors strategier för riskhantering

För att minimera risken att utsättas för våld och hot om våld använder sig många kvinnor av olika **strategier**, såväl **medvetna** som **omedvetna**. Vilken tid det är på dygnet påverkar ofta vilket val av strategi man gör. *När* kvinnor förflyttar sig avgör nämligen *var*, *hur* och *med vad*. Strategier kan vara att **ta bilen** eller **bussen**, **be om skjuts** eller ta en **taxi istället för att gå** eller **cykla**. En annan strategi är att se till att **inte vara ensam**. Man **kanske inväntar någon** annan och **går tillsammans**, **delar taxi** med en kompis och liknande. Det kan också handla om att man försöker **förändra sitt kroppsspråk** och **undviker ögonkontakt** med förbipasserande eller att man **klär sig som en man** för att slippa utsattheten man upplever klädd som kvinna. Ytterligare strategier som kvinnor använder sig av är att ta med sig **överfallsalarm**, att ha koll på vilka bilar som är utrustade med billarm för att i händelse av överfall **springa emot bilarna** för att sätta igång **billarmen** så att de tjuvar eller att utrusta sig med föremål att använda som **vapen för självförsvar** så som **hårspray**, **nyckelknippa**, **pepparburk**, **spraydeodorant** eller till och med **kniv**.¹⁷

Kvinnors **strategier** får ofta konkreta **konsekvenser** för deras **rörelsemönster**. Det kan handla om att man går en **omväg förbi parken istället för** den snabbaste men otrygga vägen **igenom** den, att man cyklar **mitt i körbanan** istället för längs vägens kanter eller att man **tar cykeln över** den trafikosäkra **vägen istället för** att cykla genom den mer trafiksäkra, men otrygga **cykeltunneln**. En annan strategi är att låta **cykellyset** vara **släckt** för att **minska sin egen synlighet** så att en eventuell våldtäktsman inte hinner planera överfall av cyklisten.¹⁸

Den mest drastiska konsekvensen för kvinnors rörelsemönster är sannolikt att vissa kvinnor helt enkelt väljer att **inte gå ut** alls.¹⁹ Andra väljer att gå ut, men **undviker** särskilda **platser**, till exempel **insynsskyddade platser** som **saknar flyktväg**, är **obefolkade** eller **upplevs som trånga**.²⁰ En ytterligare strategi är att **vågra begränsa sitt uteliv** på grund av otrygghet genom att bestämma sig för att **gå ut var man vill** och **när man vill**, trots de risker som finns²¹ och den otrygghet man upplever.

Rädslan för att utsättas för våld finns i **alla samhällsklasser**, men vilken **tillgång** till **ekonomiska** och **sociala resurser** kvinnor har **påverkar** deras **val av strategier** för att hantera rädslan.²² **Ekonomiska resurser** kan till exempel vara **avgörande** för om man väljer att ta en **taxi** eller **cykla** hem om kvällen. Finns det flera bilar i ett hushåll där det lever flera vuxna individer ökar valmöjligheterna för de enskilda individerna i jämförelse med hushåll som enbart har en eller ingen bil alls.²³

Sammanfattning

(Bild 3)

Nu har vi pratat på ett tag och eftersom det blir mycket information kan det vara bra att sammanfatta det viktigaste.

- **Kvinnor upplever en högre grad av otrygghet än män**

Såväl kvinnor som män oroar sig för att bli **utsatta för våld**. Gemensamt har man att man är **rädda för män**. Kvinnor upplever dock en **högre grad av otrygghet** än vad män gör.

- **Andra faktorer samverkar med kön i upplevelser av otrygghet**

Att andra faktorer än kön spelar roll för upplevelser av otrygghet handlar om att vissa personer upplever otrygghet på grund av deras (ofta utsatta) **situation i samhället**. Är man till exempel homosexuell, invandrare, gammal eller funktionsnedsatt ökar risken att man upplever otrygghet. Är man homosexuell eller invandrare kanske man oroar sig för att utsättas för **hatbrott**, har man en **funktionsnedsättning** eller är **gammal** kanske man upplever att man har **begränsade möjligheter att fly** eller **försvara sig** om man hamnar i en hotfull situation.

- **Kvinnor beaktar risken att utsättas för sexualiserat våld**

Män som grupp oroar sig i princip inte alls för att utsättas för sexualiserat våld i form av våldtäkt eller sexuella trakasserier, medan kvinnor gör det desto mer.

Sammanfattningen fortsätter på nästa presentationsbild/power-pointbild.

(Bild 4)

- **Kvinnors fria rörlighet begränsas på grund av otrygghet**

Kvinnors fria rörlighet begränsas på grund av deras upplevelser av otrygghet. Otryggheten gör att vissa kvinnor väljer att **inte gå ut** eller att de **undviker vissa platser** vid **vissa tidpunkter**. Till exempel kanske man tar den trygga omvägen runt parken istället för den trygga, men kortare vägen genom den. Undvikandet av vissa platser gör att många kvinnor upplever att de **inte har tillgång till** delar av **det of-fentliga rummet**.

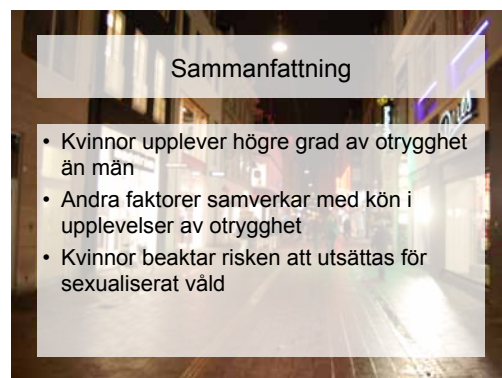

Bild 3

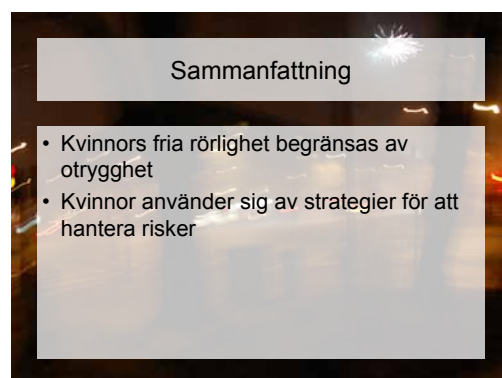

Bild 4

- **Kvinnor använder sig av strategier för att hantera risker**

Kvinnor använder sig av strategier för att hantera risken att utsättas för **sexualiserat våld**. Sådana strategier kan vara att undvika vissa platser, men även att **utrusta sig** på olika sätt. Det kan till exempel handla om att man bär med sig **pepparburk**, **nyckelknippa** eller annat föremål för att försvara sig om man skulle bli attackerad.

Efter sammanfattningen kan det vara en god idé att höra med åhörarna om det finns några frågetecken att rätta ut, om de reagerat på något särskilt i innehållet eller om de vill bidra med några spontana reflektioner.

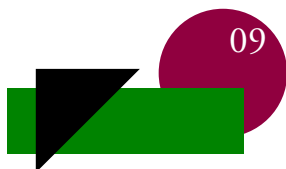
Fråga till deltagarna

Ska vi göra en **undersökning tillsammans**? Vi gör en **handuppräkring**. Hur många här inne **känner kvinnor** som ni vet **använder** den här typen av **strategier** som vi just diskuterat eller **är själva kvinnor** som har gjort det? Hur många här inne känner **män** som ni vet använder den här typen av strategier eller är själva män och har gjort det? **Vilka strategier** använder vi? **Hur** tror ni att upplevelser av **otrygghet påverkas** om man är **transperson**, alltså **bryter mot normer kring kön** genom att vara till exempel **transvestit** eller **transsexuell**?

Möjliga slutsatser av deltagarnas synpunkter: Många av oss har erfarenheter av att använda strategier för att hantera otrygghet. Det betyder att det är vanligt att känna sig otrygg. Kvinnor använder sig av strategier i större utsträckning än män, men även män gör det. Såväl kvinnor som män är i första hand rädda för män. Transpersoner är extra utsatta i det offentliga rummet.

Trygghet kontra säkerhet

Något som ibland diskuteras på tal om trygghet är frågan om **säkerhet**. **Säkerhet** handlar om hur säkert någonting **faktiskt** är, i det här fallet i bemärkelsen, *reell risk* att utsättas för våld eller hot om våld. **Trygghet** handlar istället om **upplevelser av risk**. Att en plats är trygg respektive säker är alltså **inte samma sak**, det kan till och med finnas ett **motsatsförhållande** mellan dessa två.²⁴ **Brottsförebyggande åtgärder** som **fler vakter** och **polis** i ett område samt **portlås**, **galler för fönster**²⁵ **övervakningskameror**, **höga murar** och **låsta grindar** syftar till att stärka **säkerheten**, men kan leda till ökad **otrygghet** eftersom de **påminner om att man inte går säker**.²⁶ Dessutom kan **insatser** för förhöjd **säkerhet skapa** en **ökad grad av misstro** människor emellan, vilket på sikt kan öka otryggheten och leda till att människor drar sig tillbaka från stadslivet.²⁷ Miljön utanför de inhägnade områdena kan därigenom bli ännu mer otrygg.²⁸

Ett annat exempel på när det kan finnas ett **motsatsförhållande** mellan trygghet och säkerhet är **trafiksepareringar**. På 60- och 70-talen var det vanligt med trafiksepareringar, alltså att **gång- och cykelvägar** separerades helt från **biltrafiken** för att **öka trafiksäkerheten**. Korsningar gjordes ofta **planskilda** där **biltrafik** lades på **marknivå**, medan **gående och cyklister** fick gå eller cykla **genom en tunnel** under vägen alternativt på en **bro** över den. Trafiksepareringarna är ofta säkra, men många upplever att det är **obehagligt** att använda sig av de **tunnlar eller avskilda cykelvägar** som varit resultatet av planeringen.²⁹ Risken med trafiksepareringar är att (framförallt) **kvinnor väljer att gå över bilvägen** istället för att ta den otrygga tunneln under den. Eftersom bilisterna inte väntar sig att någon ska korsa deras väg då det finns en gångtunnel ökar faktiskt **risken att kvinnorna blir påkörda**.³⁰ Det kan alltså finnas ett motsatsförhållande mellan trygghet och trafiksäkerhet, vilket är ett problem, eftersom **otrygga trafiksepareringar** som **gång- och cykeltunnlar fortfarande byggs** och gamla otrygga trafiksepareringar lever kvar.

När olika platser ska utformas måste ofta **flera intressen tillgodoses**, vilket betyder att olika **aspekter måste vägas mot varandra**.³¹ Det är naturligtvis mycket **viktigt att trygghetsaspekten beaktas** och att det finns **goda skäl till om den inte prioriteras**.

Diskussion

(Bild 5)

Nu är det dags att diskutera några frågor tillsammans. Ni pratar med de två/tre närmast sittande.

1. Har ni i ert arbete reflekterat över att det kan finnas motsättningar mellan trygghet och säkerhet? När?
2. Vad har ni prioriterat om ni identifierat sådana motsättningar?
3. Kan ökad trygghet leda till ökad säkerhet?

När deltagarna har pratat i fem-tio minuter kan det vara pedagogiskt att lyfta några av diskussionsgruppernas tankar högt bland deltagarna. Ett sätt kan vara att låta några grupper kort få redogöra kring vad de diskuterade på den första punkten, några andra grupper vad de diskuterade på den andra punkten och några ytterligare andra grupper vad de diskuterade apropå den tredje punkten.

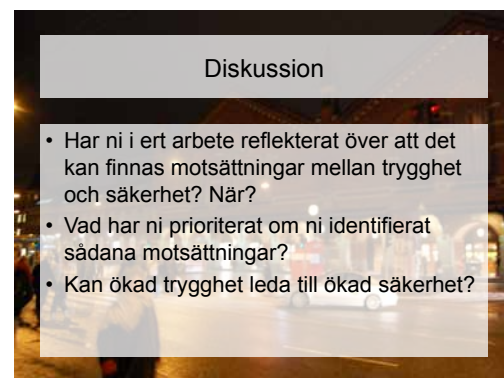

Bild 5

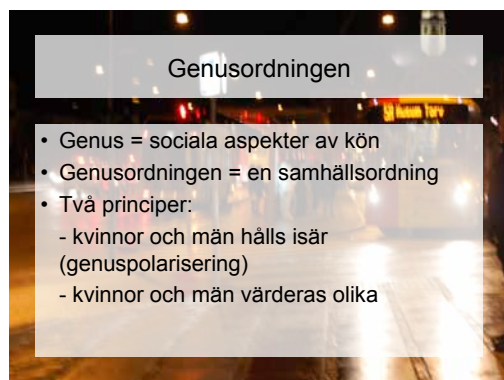

Bild 6

Förklaringar av mäns våld mot kvinnor

Den **fysiska miljön** är i sig **inte orsak** till att många kvinnor upplever **otrygghet**.³² Det är exempelvis **inte dålig belysning man är rädd för**, utan den man som kan gömma sig i mörkret. **Inte heller** är det **yvig växtlighet, gångtunnlar** eller **folktomma rum** i sig som är problemet ur det här hänseendet. Det stora **problemet är att** många **kvinnor upplever** att de måste förhålla sig till **risken** att bli utsatta för **sexualiserat våld av män**.

Grundproblemet, **mäns våld mot kvinnor**, går sannolikt **inte att förändra** med hjälp av **fysisk planering eller fysiska insatser**, men det går att **lindra symptomen**, det vill säga den **otrygghet** som många kvinnor upplever, genom att utforma fysiska miljöer så de **upplevs som mer trygga**.³³

Det borde inte vara något kontroversiellt att säga att **mäns våld mot kvinnor** är ett **samhällsproblem**. I Sveriges **mål för jämställdhetspolitiken** är till exempel ett av fyra delmål just att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.³⁴ Det bör vara något de flesta kan ställa sig bakom. Det finns dock **olika förklaringar** av mäns våld mot kvinnor. Det som förenar dem är utgångspunkten att **våldet avspeglar det ojämlika maktförhållande** som finns **mellan kvinnor och män i samhället** och som innebär att **män** som grupp ofta har **mer makt** än kvinnor som grupp. Det innebär att man **inte** framförallt ska **söka orsaker till våldet hos enskilda individer**, utan snarare i de **maktförhållanden** som råder **i samhället**.³⁵ Mäns våld mot kvinnor är uttryck för en samhällsordning. Denna samhällsordning kallas för **genusordningen**.

(Bild 6)

Begreppet *genusordning* är en **sammansättning av två ord: genus och ordning**. Genus är ett ord som beskriver de **sociala aspekterna** av kön, **allt det där vi gör** som kan **kopplas till** egenskaperna **kvinnligt** och **manligt**, till exempel att **vi klär oss** olika, **klipper oss** olika, **sminkar oss** olika eller inte alls. Alla ansträngningar vi gör för att leva upp till föreställningarna om hur en "bra" kvinna eller man är beskrivs ibland som att vi **gör kön**. Alla de där sakerna vi gör när **vi gör kön** skapar sammantaget **mönster i samhället**, eftersom det är så många som gör ungefär samma sak. **Dessa mönster kan beskrivas som en ordning, samhället är ordnat** på ett särskilt sätt. Därför talar man om att det finns en *genusordning*.

Genusordningen uppbärs av **två principer**. Den ena principen bygger på att kvinnor och män **hålls isär** och den andra på att vi **värderas**

olika, män värderas högre än kvinnor.

Ett sätt att levandegöra genusordningen på är att illustrera dess två principer genom en rörelse med händerna (se illustration till vänster). Börja med att hålla händerna emot varandra (steg 1). När du beskriver att kvinnor och män hålls isär genom genusordningen drar du isär dina händer (men håller dem i samma höjd) (steg 2). När du berättar att kvinnor och män värderas olika, män värderas högre och kvinnor värderas lägre, så sänker du din ena hand och höjer den andra (steg 3). Denna rörelse kan du, om du vill, använda flera gånger under föreläsningen för att påminna om genusordningens två principer.

Principen om **isärhållande** ytttrar sig i att kvinnor och män förväntas **göra olika saker på olika platser**. Ett av isärhållandets uttryck är den **könssegregerade arbetsmarknaden**. Att arbetsmarknaden är könssegregerad innebär att många yrken fortfarande är **kvinnodominerade** respektive **mansdominerade**. Kvinnor och män hålls inte enbart isär genom att vi arbetar på olika arbetsplatser. **Även** när kvinnor och män arbetar **på samma arbetsplats gör vi ofta olika saker**. Det är alltså inte enbart **yrken** som är **könskodade**, utan **också arbetsuppgifter**. Genusordningens **isärhållande** av kvinnor och män **har** uppenbart **rumsliga effekter: dam- och herrtoaletter, dam- och herrbutiker, dam- och herravdelningar** är några exempel utöver de **kvinnor-** respektive **mansdominerade arbetsplatserna** som också de ofta ligger åtskilda.

Mycket nära kopplad till genusordningens isärhållande är tanken om att kvinnor och män **kompletterar** varandra. För att kunna hävda att kvinnor och män kompletterar varandra måste vi **bete oss olika och vara bra på olika saker**. Därför kallas också principen om **isärhållande** ibland för **genuspolarisering**. Kvinnor och män **förväntas** helt enkelt **vara varandras motpoler**. Kvinnor är **sydpolen** och män är **nordpolen**. Ibland säger man till och med att vi är så olika att vi kunde komma från olika planeter, kvinnor från **Venus** och män från **Mars**. Eller för att använda en **annan metafor**: Det är som om man trodde att vi var **magneter med plus- och minuspoler**, som förväntas **attrahera varandra i kärlekslivet**, men **stöta ifrån varandra på många andra områden**, till exempel **arbetsmarknaden**. Det är svårt att undvika genuspolariseringen eftersom **samhället hela tiden underbygger** den. Går man exempelvis på **"fel" toalett** så kan folk bli **upprörda**. Det finns alltså starkt förankrade **normer i samhället** som **upprätthåller skillnader** mellan kvinnor och män.³⁷

Genuspolariseringen leder till att det finns många **föreställningar om kvinnor och mäns olika egenskaper**, där **män förväntas vara det som kvinnor inte är** och **kvinnor förväntas vara det som män inte är**. Det är som när man vänder magneter med samma poler emot var-

Steg 1

Steg 2

Steg 3

Genusordningen - illustration av rörelser

Män	Kvinnor
Maskulin	Feminin
Aktiv	Passiv
Subjekt	Objekt
Offentlig	Privat
Hård	Mjuk
Stark	Svag
Orädd	Rädd
Förövare	Offer
Beskyddare	Beskyddad

Bild 7

andra. De stöter ifrån. Några vanliga föreställningar om kvinnor och mäns motsatta egenskaper är de som presenteras i tabellen:

(Bild 7)

Du behöver inte gå igenom varje exempel på motsatspar så detaljerat som görs i texten nedan vid en föreläsning, men det kan vara bra att ha läst igenom texten för att kunna förklara med exempel om någon åhörare frågar.

Män - Kvinnor

Maskulin - Feminin

Föreställningen om att den som föds med en **manskropp ska vara maskulin** och att den som föds med en **kvinnokropp ska vara feminin** är djupt rotad i samhället. Därför arbetar vi ofta hårt på att **förstärka** våra **fysiska drag** för att de ska **leva upp till föreställningarna** om hur kvinnor och män "ska" vara. Vi **tränar** våra kroppar på olika sätt, **rakar** oss på olika ställen och i olika utsträckning, klipper oss och **klär** oss olika och lär oss olika **rörelsemönster** för att leva upp till dessa föreställningar. Ändå vet vi att **kvinnor** kan vara **mer eller mindre maskulina** och att **män** kan vara **mer eller mindre feminina**. Alla är vi olika.

Genusforskningen ifrågasätter tanken om att de *egenskaper* kvinnor och män har **står i motsats till varandra**. Genom att acceptera dessa motsatsförhållanden **förstärks** nämligen **skillnader** och **likheter nedtonas**.³⁸

Aktiv - Passiv

Tanken om att män är aktiva och att kvinnor är passiva blir ofta **tydlig i film, reklam och i konst**. Män porträtteras som **handlingskraftiga** och som de som **för handlingen framåt**, medan **kvinnor** ofta framställs som **männens motsats**. Föreställningen om aktivitet kontra passivitet har också lämnat **avtryck på många städers könsstereotypa statyer**, där **män** lite hårddraget **dräper drakar** och **slåss med svärd** medan **kvinnor** bara **står** eller **knyter upp håret**.

Subjekt - Objekt

I **reklam** och **film** syns också ofta föreställningar om att **män är subjekt**, de som **agerar** och **kvinnor** är **objekt**, de som **ageras emot**. Man säger ju att **kvinnor objektifieras**, alltså görs till objekt, till exempel i viss **reklam**.

Offentlig - Privat

Att män kopplas till offentligheten och kvinnor till det privata finns det både **historiska** och **samtida exempel på**. **Förr** i tiden ansågs det vara **olämpligt** för kvinnor att **gå ut i staden** utan en man. Kvinnors **plats** var, menade många, **i hemmet** som betraktades som det **privata rummet** medan det ansågs vara en självklarhet att **män rörde fritt sig i det offentliga rummet**. Idag ser vi att **föreställningen** fortsatt **lever kvar** genom att **kvinnor tar ansvar** för den stora delen av **arbetet i hemmet**, som fortfarande i viss utsträckning betraktas som ett privat rum.

Hård - Mjuk

Denna föreställning yttrar sig till exempel på så sätt att **män** ofta förväntas **ansvara för "hårda" frågor** som **teknik** och **byggande**, medan **kvinnor** förväntas ansvara för **"mjuka" frågor** som **socialt arbete**.

Stark - Svag

Det finns en djupt förankrad föreställning i samhället om att **män** är **starka** och att **kvinnor** är **svaga**. För att leva upp till denna föreställning lär sig **pojkar** att **träna sina kroppar** och att förbättra sin fysiska styrka, medan det inte finns samma krav på flickor.³⁹ **Föreställningen** om att kvinnor är svagare än män **har använts** för att **mota bort kvinnor från traditionellt manliga yrken** och har även gett upphov till sexistiskt tal om kvinnor som det **"svaga könet"**.

Förövare - Offer

Män framställs ibland som **förövare**, och **våldsutövare** medan **kvinnor** framställs som **offer** för detta våld.

Beskyddare - Beskyddad

Parallellt med att män framställs som förövare, finns det **motsägelsefullt nog föreställningar** om att **män ska beskydda** (de svagare) kvinnorna.⁴⁰

Här är det möjligt att fråga deltagarna frågor av slaget: Känner ni igen dessa föreställningar? Finns det någon av föreställningarna som är särskilt vanlig eller ovanlig? Finns det någon deltagare som har exempel på när dessa föreställningar gör sig gällande i den verklighet man möter i det egna arbetet? Dessa frågor kan fungera som en naturlig övergång till nästa stycke. De två följande styckena kan också användas för att kommentera de synpunkter publiken ger.

Alla bär inte med sig dessa **föreställningar** om kvinnor och mäns radikalt **olika egenskaper**. Föreställningarna **förändras över tid** och **skiljer sig mellan** olika **kulturer** och **grupper**. Det är dock vanligt att föreställningar om olikheter mellan kvinnor och män finns och är **djupt förankrade i människors medvetande**. Dessa föreställningar har sannolikt **präglat** det **offentliga rummets utformning historiskt**, men **också dagens planering och utförande**. Eftersom det är föreställningar som **präglar samhället** i stort finns det **inte** någon anledning att tro att just **samhällsbyggnad** skulle vara en sfär som är **vaccinerad emot dem**. Man färgas ju som bekant av det samhälle man lever i. Föreställningarna om kvinnor och mäns olikheter är just **föreställningar** och då de varierar över tid och rum, **går de också att förändra**.

Föreställningen om att kvinnor och män är **väldigt olika stämmer inte**, hjärnforskning visar till exempel att det finns **större skillnader inom gruppen kvinnor och inom gruppen män, än mellan grupperna**.⁴¹ Vi vet dessutom att **kvinnor kan göra allt** som män kan göra och att **män kan göra allt** som kvinnor kan göra, i princip med det enda undantaget att många kvinnor kan föda barn.

Genusordningens **andra princip**, att **män värderas högre än kvinnor**, yttrar sig exempelvis i kvinnors och mäns olika **löner** och **ojämlik fördelning** av **maktpositioner**. Man brukar säga att kvinnor är **underordnade** män som i sin tur är **överordnade** kvinnor. Det är ett sätt att säga att **män som grupp har mer makt än kvinnor som grupp**. Observera dock att **vi talar om just grupper**, det **finns alltid individer som har andra erfarenheter** som skiljer sig från dessa generaliserade beskrivningar, exempelvis enskilda män som upplever en högre grad av otrygghet än enskilda kvinnor. Men den övergripande bilden ser inte ut så.

Över- och underordningen ser **olika** ut i olika **sammanhang**. Ibland är den **tydligare** och ibland är den **mindre tydlig**. Även om det generellt är så att kvinnor underordnas män finns det sammanhang då **män kan underordnas kvinnor**. Män *kan* till exempel underordnas kvinnor i **kvinnodominerade miljöer** eller i **kvinnligt kodade sammanhang**. I vissa sammanhang kan också andra maktordningar än genusordningen spela större roll, vilket kan göra enskilda män underordnade enskilda kvinnor. En **homosexuell man kan** till exempel **underordnas en heterosexuell kvinna**.

Mäns **överordning tar sig uttryck** i att **män** ofta presenteras som **norm** för hur en **människa** ska vara, medan **kvinnor** betraktas som **det ständiga undantaget**. Vi pratar till exempel fortfarande om när vi fick **allmän rösträtt** och därefter fick **kvinnlig rösträtt**. Mäns intresse presenteras därmed som **allmänintresse** medan kvinnors intresse presenteras som **särintresse**. Ett annat exempel är att de politiska partierna

har **kvinnoförbund**, men inga **mansförbund**. Att män är norm visar sig också i vårt **språk** när vi talar om **fotboll** och **damfotboll**, **politiker** och **kvinnliga politiker**, **präster** och **kvinnliga präster**, **läkare** och **kvinnliga läkare**. Vi skiljer med ord ut de som är ”annorlunda”, kvinnorna.⁴² **Mäns våld** mot kvinnor och kvinnors otrygghet i det offentliga rummet **bidrar till** att **genusordningen skapas** och **upprätthålls**. Genom att känna till hur genusordningen fungerar får man en teoretisk kunskapsgrund för att **förklara mäns våld mot kvinnor**.⁴³

Kvinnors upplevelser av otrygghet

Mäns våld mot kvinnor är i sig ett **problem**, men det är inte enbart det faktiska våldet som är problematiskt, utan också den **rädsla våldet för med sig**.⁴⁴ I samhället finns **många saker** som **bidrar till kvinnors rädsla**. Till exempel synliggörs det **sexualiserade våldet** dagligen i **medier** genom rapporter om bland annat våldtäkter. Redan i **barndomen** **odlas** dessutom **flickors rädsla** för mäns våld i det offentliga rummet genom att **flickor** i större utsträckning än pojkar tenderar att **varnas för faror** i form av till exempel **riskerna att bli våldtagna**.⁴⁵

Forskning har dessutom visat att **personer som ofta rör sig ute är mindre rädda**, så sannolikt har många **kvinnors rädsla ökat** eftersom de på grund av just rädsla **inte rört sig ensamma** i offentliga miljöer i samma utsträckning som män har gjort det.⁴⁶ Det är alltså något av en **ond cirkel, ju räddare** man är desto **mindre går man ut** och ju mindre man går ut, desto räddare blir man.

Ibland sätts **trygghetsundersökningar i relation** till tillgänglig **brottsstatistik**. Enligt brottsstatistiken är **riskerna för att kvinnor ska utsättas för våld större i hemmet än i det offentliga rummet**, eftersom det oftast är där som mäns våld mot kvinnor sker.⁴⁷ De som **verkligen borde vara rädda** i det offentliga rummet, **enligt statistiken, är yngre män**. Detta kallas ibland för **rädsloparadoxen**. Man menar med detta ord att det är **paradoxalt**, alltså **motsägelsefullt** att **kvinnor är rädda fastän det är män som utsätts för mest våld**. Slutsatsen en del drar av detta är att **kvinnors rädsla** i det offentliga rummet är **överdriven**. Kommer man till denna slutsats har man dock inte tillräckligt mycket reflekterat över **våldets olika uttrycksformer**, alltså att kvinnor utsätts för **sexualiserat våld** i högre grad än män. Man kan också **problematisera brottsstatistikens tillförlitlighet** genom att ta i beaktande att **kvinnor genom sina strategier**, till exempel att **stanna hemma** eller **välja tryggare vägar**, faktiskt kan **minska riskerna** att utsättas för våld i det offentliga rummet.⁴⁸ Det är dessutom svårt att beskriva det faktiska våldet utifrån statistik över polisanmälda brott eftersom **mörkertalet är stort**. Det är **fler män än kvinnor som anmäler misshandelsbrott**, men **anmälningarna ökar för såväl kvinnor som män**. Ökar **gör även antalet anmälda våldtäkter**, vilket bland annat kan bero på **ökad benägenhet att anmäla** och en **lagändring som gjort**

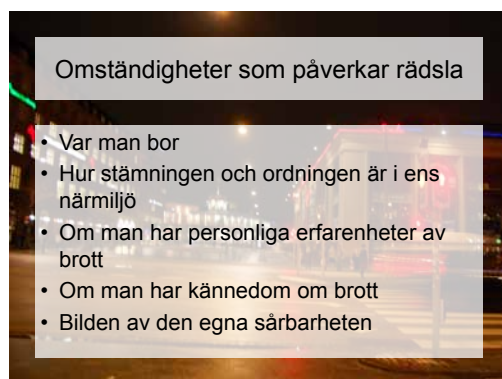

Bild 8

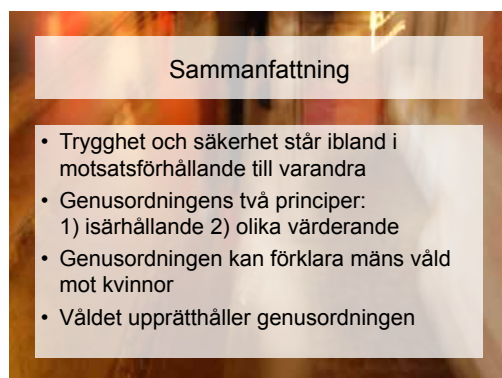

Bild 9

att **våldtäkt numera innefattar** brott som tidigare rubricerats som **sexuellt tvång** eller **utnyttjande**. För de som utsätts för våldtäkt är en **vanlig reaktion** att **försöka glömma** och gå vidare. Då är det **inte säkert** att **man polisanmäler**. Det är därför **viktigt** att **inte förväxla befintlig statistik** över **polisanmällda brott** med antalet i verkligheten **begångna brott**.⁴⁹ Det fenomen som kallas för **rädsloparadoxen** kan alltså problematiseras och **ifrågasättas**.

Begreppet **rädsla** kan dessutom vara **problematiskt**. Många kvinnor **känner inte igen sig i beskrivningen** av dem som rädda. **Mer fruktbart** kan det vara att tala om att **kvinnor förhåller sig till en risk** att råka ut för mäns våld eller hot om våld. Ett sådant förhållningssätt kan **innehålla rädsla**, men också **andra känslor** som **ilska** och **maktlöshet**. Begreppet **rädsla** används ibland i **enkätundersökningar**, vilket kan göra att **enbart de som är rädda fångas upp** av undersökningarna, **inte andra som förhåller sig till en risk**. Riskkalkylering är vidare något som ofta uppfattas som en så självklar del i att vara kvinna att den sällan uttalas.⁵⁰

Omständigheter som påverkar rädsla

(Bild 8)

Några omständigheter som påverkar människors rädsla är:

- Var man bor
- Hur stämningen och ordningen är i ens närmiljö
- Om man har personliga erfarenheter av brott
- Om man har kännedom om brott
- Bilden av den egna sårbarheten⁵¹

Sammanfattning

(Bild 9)

- **Trygghet och säkerhet står ibland i motsatsförhållande till varandra**

Ibland finns det **motstridiga intressen** i samhällsbyggnaden. Insatser för stärkt säkerhet och stärkt trygghet kan till exempel stå emot varandra när man till exempel planerar för **trafiksäkerhet** och bygger **gång- och cykeltunnlar** som upplevs som **otrygga**.

- **Genusordningens två principer: isärhållande och olika värdering**
Genusordningen bygger på två principer, isärhållande och olika värdering av kvinnor och män. Isärhållandet handlar om att kvinnor och män förväntas **vara på olika platser** och **göra olika saker**. Olika värdering handlar om att **det män är gör och säger värderas högre än det kvinnor är gör och säger** i samhället.

- **Genusordningen kan förklara mäns våld mot kvinnor**

När man försöker förstå mäns våld mot kvinnor kan teorin om genusordningen vara en förklaringsmodell. Teorin gör att man **flyttar fokus från** att söka förklaringar till mäns våld mot kvinnor hos **enskilda män** till att våldet förstås som ett **samhällsproblem** som har sin grund i det **ojämlika förhållande** som råder **mellan kvinnor och män** i samhället.

- **Våldet upprätthåller genusordningen**

Genom att många **kvinnor förhåller** sig till **riskan** att utsättas för **våldtäkt av män** och därigenom begränsas i sin rörelsefrihet bibehålls genusordningen i samhället.

Sammanfattningen fortsätter på nästa presentationsbild/power-pointbild.

(Bild 10)

- **Begreppet rädsla och rädsloparadoxen är problematiska**

Alla kvinnor som förhåller sig till en risk är **inte rädda**. De kan till exempel också vara arga. Begreppet ”rädd” kan därför vara problematiskt. Problematiskt är också det fenomen som kallas för **rädsloparadoxen**, alltså föreställningen om att kvinnors otrygghet är överdriven eftersom män utsätts för mer våld än kvinnor. De som talar om en rädsloparadox **ignorerar** att kvinnor förhåller sig till risken att utsättas för **sexualiserat våld**, till skillnad från män.

- **Kvinnor förhåller sig till risken att utsättas för mäns våld**

Det är mer konstruktivt att säga att kvinnor förhåller sig till risken att utsättas för mäns våld istället för att säga att kvinnor är rädda. **Hur man förhåller** sig till en risk **skiljer** sig dock åt genom att man **väljer olika strategier**, vilket vi tidigare talat om.

- **Man bör problematisera statistiken över anmälningar**

Antalet anmälningar inte är detsamma som antalet begångna våldsbrott. Många brott anmäls inte.

Efter sammanfattningen kan det vara en god idé att höra med åhörarna om det finns några frågetecken att rätta ut, om de reagerat på något särskilt i innehållet eller om de vill bidra med några spontana reflektioner.

Trygga respektive otrygga rum

Om vi **tar reda på vad som gör** att vissa **miljöer** upplevs som **otrygga** respektive **trygga** **förbättrar** vi radikalt **förutsättningarna** för att kunna **bidra** till att utveckla en stad tillgänglig för alla och en stad som lever också efter att butiker och kontor har stängt.⁵² Därför ska vi nu fördjupa oss i vad som **utmärker otrygga rum** och därefter vad som utmärker **trygga rum**.

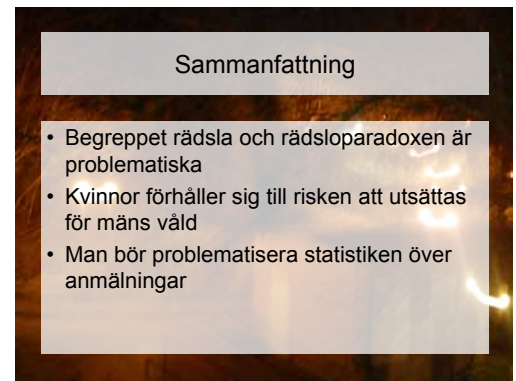

Bild 10

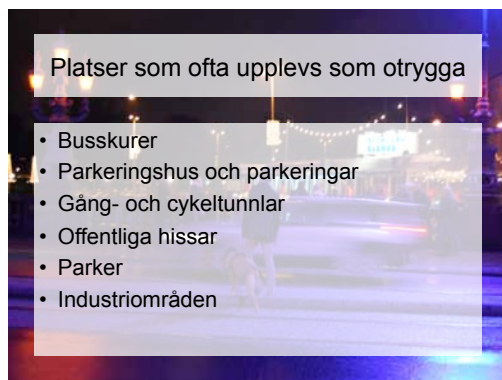

Bild 11

Rum kan vara **folktomma** och de kan vara **befolkade**. **Folktomma rum** upplevs **ofta** som **otrygga**, eftersom **ingen där kan se, höra** eller **ingripa** om det skulle hända någonting. Där det rör sig **mycket människor ökar** ofta **upplevelser av trygghet**. Det **beror** dock något **på vilka** det är som rör sig i rummet. Ett **gång okända män**, eller för den delen **en okänd man** kan av en ensam kvinna upplevas som **mer hotfullt** än ett **helt avfolkat rum**.⁵³ En **blandning av butiker, företag** och **bostäder** förespråkas ofta för att stärka trygghet i områden, bland annat då denna blandning **gör att det finns människor i områdena såväl dag som natt**.⁵⁴

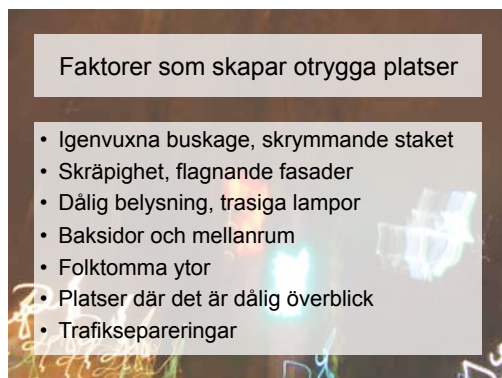

Bild 12

Hur rummet upplevs och befolkas **varierar över tid**. På **natten** är det ofta färre människor i rörelse än på **dagen**, vilken **veckodag** det är spelar också roll, särskilt för de som ska ta sig till sina arbeten tidiga **lördags-** eller **söndagsmorgnar** då de flesta andra är lediga. **Årstid** påverkar också upplevelser av trygghet. När det är **sommar, varmt** och **ljus om kvällarna** rör sig fler i det offentliga rummet än när det är **vinter, kallt och mörkt**.⁵⁵ En **park** som upplevs som en **fristad** när det är ljus kan upplevas som **hotfull** när **mörkret** faller på.⁵⁶

Otrygga rum karaktäriseras ofta av att de är **slutna** och **insynsskyddade**. **Tät växtlighet, höga plank, husväggar** och liknande **kan sluta rummet**. Slutna rum **framkallar otrygghet** då man inte ser om det **döljer sig någon bakom** exempelvis **växtligheten** i dem. **Skrymmande nischer** och **pelare** är andra exempel på saker som skapar otrygga rum. **Trygga rum** däremot **karaktäriseras** av det som är de **otrygga rummens motsatser: ljus, öppenhet och människor i rörelse**.⁵⁷

Platser som ofta upplevs som otrygga

(Bild 11)

Detta är några exempel på platser som ofta upplevs som otrygga:

- Busskurer
- Parkeringshus
- Parkeringar
- Gång- och cykeltunnlar
- Offentliga hissar
- Parker
- Industriområden⁵⁸

Faktorer som skapar otrygga platser

(Bild 12)

Det här är saker som kan bidra till att platser upplevs som otrygga:

- Igenvuxna buskage, skrymmande staket
- Skräpighet och flagnande fasader
- Dålig belysning, trasiga lampor
- Baksidor och mellanrum
- Folktomma ytor
- Platser där det är dålig överblick
- Trafiksepareringar⁵⁹

Faktorer som skapar trygga platser

(Bild 13)

Det här är saker som kan bidra till att platser upplevs som trygga:

- Överblickbarhet
- Orienterbarhet
- Platsen ger kontakt med omgivningen
- Platsen är befolkad
- Kommunikationsstråk och bebyggelse blandas
- Platsen är välskött⁶⁰

Dessa saker **bör vi tänka på** när vi planerar eller utför förändringar i det offentliga rummet!

Könskodade rum

(Bild 14)

Olika **rum**, offentliga såväl som privata **könskodas**. Ibland är det mer uppenbart att rum könskodats, till exempel **herr-** och **dambutiker** eller **herr-** och **damtoaletter**, i andra fall är det mindre tydligt. Vissa **gatustråk** är idag **könskodade** i den bemärkelse att de **domineras av butiker** och annat som **vänder sig till** antingen **kvinnor** eller **män**. Ofta **bildar** den här typen av könskodade verksamheter **kluster** eftersom till exempel **affärer** och **kulturinrättningar stödjer varandras lokalisering**. Samtidigt som vissa verksamheter dras till varandra finns det verksamheter som stöter ifrån varandra på grund av deras olika könskodning.⁶¹ Andra **rum beköns** genom att de **domineras av arbetsplatser** där det är en **majoritet kvinnor** eller en **majoritet män** som arbetar. Ett exempel är **verkstäder** som fortfarande är manligt kodade. **Könskodningen** är dock **föränderlig över tid** och ser olika ut i **olika samhällen, kulturer och grupper**.⁶²

Hur olika rum utformas kan **förstärka** eller **försvaga stereotypa föreställningar om kön**.⁶³ Ett konkret **exempel** på det är **statyers utformning** och **placering**. Det finns gott om statyer som avbildar **maktens män**, i **kraftfulla positioner**, **placerade på fundament av rejäla dimensioner**. Av **kvinnor** finns det ofta statyer som talar ett annat

Faktorer som skapar trygga platser

- Platsen är överblickbar
- Platsen ger kontakt med omgivningen
- Platsen är befolkad
- Platsen är orienterbar
- Platsen blandar kommunikationsstråk och bebyggelse
- Platsen är välskött

Bild 13

Könskodade rum

Bild 14

Bild 15

Bild 16

språk och är betydligt **mer undanskymt placerade**.⁶⁴ Vi kan illustrera detta med ett **exempel från Alingsås**. På sin väg längs centrumstråket från **Stortorget** till **centralstationen** möts man av tre statyer. Två av framgångsrika män som gjort mycket för staden, **Jonas Alströmer**⁶⁵ och **Charles Hill**⁶⁶ (**Bild 15**) och så finns det en staty av en **naken och anonym kvinna** (**Bild 16**). På vilket sätt hon bidragit till staden, går inte att säga. Utan att vi vanligen tänker på det **förstärker** det **offentliga rummet bilder** av hur kvinnor och män **förväntas vara**, antas **ha varit** och anses **borde vara**.

Det sammantagna **rummet sänder** också **signaler** om **på vilka villkor man får ta plats i det offentliga rummet**. Är det så att man **placerar pissoarer mitt på torget** (som exempelvis på Lilla Torg i Malmö eller Masthuggstorget i Göteborg) och bygger alla **damtoaletter under mark** så **sänder** det **signaler** om **vem** det är som **får ta plats i det offentliga utrymmet** och **på vilka villkor** det får ske. Är det så att **reklamannonser på busshållplatser visar avklädda kvinnor** eller kvinnor med ansvar för barn och hem och **framgångsrika, starka män** så **sänder** det **signaler** till dem som rör sig i detta rum. Undersökningar visar att det till exempel inte är ovanligt att **kvinnor upplever otrygghet** av att **stå och vänta på bussen** om det finns **reklam** i busshållplatsen som **objektifierar kvinnor**.⁶⁷

Som en **följd av att rum könskodas**, till exempel genom den **köns-segregrerade arbetsmarknaden** och på grund av att kvinnor och män, flickor och pojkar ofta har **olika fritidsaktiviteter spenderar** vi väldigt mycket **tid på olika platser**.⁶⁸ Det är därför väldigt viktigt att **resurser fördelas jämlikt** mellan sådana **platser** som kvinnor respektive män generellt brukar idag, samt att dessa planeras och utformas på ett sätt som gör dem **trygga** för människor oavsett deras kön och hur rummet könskodats. Om det i undersökningar visar sig att det är flickor som mest använder exempelvis en **tennisplan**, medan det är pojkar som mest använder sig av en **volleybollplan** så vore det konstigt om man inte satsade **lika mycket resurser för underhåll** av de båda planerna. Könskodade fritidsaktiviteter är dock **inte** något **oföränderligt**. Blir det plötsligt så att nyttjandegraden av volleybollplanen minskar kraftigt och såväl pojkar som flickor spelar mer tennis bör **resursfördelningen rimligen anpassas efter hur platserna används**.

Kvinnors och mäns resmönster

Den **rumsliga åtskillnaden** av kvinnors och mäns göranden yttrar sig även i våra olika **resmönster**. I genomsnitt **reser män 50 kilometer** per dag, medan **kvinnors** dagliga resor omfattar **36 kilometers resväg**. Mäns restid är i genomsnitt 66 minuter medan kvinnors är 58. Män lägger alltså **10-20 procent mer tid** på att resa varje dag och reser ungefär **40 procent längre än** vad **kvinnor** gör.⁶⁹

Generellt gäller att **kvinnor reser kortare sträckor** än män, men de **gör fler uppehåll** på sina resor, vilket är en **följd av** att kvinnor ansvarar för **större delen av hemarbetet**.⁷⁰ Man kallar det för **kombinerade resor** eftersom kvinnor ofta **kombinerar** olika **syften** med en och samma resa. Det innebär att man på väg från jobbet kanske stannar till för att handla **mat till hushållet, hämta barn på förskola** eller åka förbi och **titta till en äldre förälder**.⁷¹

Män kör bil i betydligt större utsträckning än **kvinnor** som oftare **går, cyklar, åker bil som passagerare** eller reser med **kollektiva färdmedel** som vanligen går långsammare än bil. **Ensamstående kvinnor med barn och singelkvinnor** har den **högsta andelen gång- och cykelresor** av alla grupper.⁷² I de hushåll där det lever en man och en kvinna som endast äger en bil är det vanliga att bilen används av mannen för arbetsresor.⁷³

Att känna till hur och mellan vilka platser kvinnor och män idag färdas är viktigt när man arbetar för trygghet, eftersom man som **gående, cyklandes** eller **åkandes med kollektivtrafik** är **mer exponerad för** situationer som kan upplevas som **otrygga** i jämförelse med om man sitter i en **bil**. Själva bilresorna är i sig vanligen inte otrygga ur jämställdhetsperspektiv, även om resornas början och slut kan vara det, till exempel på parkeringsplatsen eller i parkeringshuset. **Omgärdas cykel- och gångbanor av mörka och täta buskage, är belysningen dålig, går vägen genom otrygga tunnlar** och så vidare får det **större konsekvenser för kvinnor** än för män eftersom kvinnor i större utsträckning än män använder de transportmedel vägarna är avsedda för. Detsamma gäller kollektivtrafikens hållplatser.

Dessutom är det så att om man har som strategi att undvika otrygga platser och att välja upplysta, trygga vägar påverkar det vad som är möjligt att nå inom en viss tidsram. Trygga vägar innebär nästan alltid omvägar.⁷⁴ Kvinnor känner sig alltså inte enbart otrygga, kvinnor förlorar också tid på otryggheten. Det finns dock naturligtvis gott om lösningar på detta.

Exempel från Kalmar och Umeå

(Bild 17) Bilden är en kopia av de reklamannonser Kalmar Länstrafik använde för att marknadsföra nattstopp. Annonserna var uppsatta på stadsbussarna i Kalmar.

Ett exempel på konkret insats för att stärka trygghet ur ett jämställdhetsperspektiv kan hämtas från **Kalmars Länstrafik** som har infört något som kallas för **nattstopp**. Nattstopp innebär att **ensamåkande passagerare** har fått möjlighet att **stiga av bussen mellan två ordinarie hållplatser**. När man stiger på bussen berättar man att man vill använda sig av nattstopp och när bussen är framme där passageraren

Reklamannonser från Kalmar Länstrafik. Bilden publiceras med tillstånd av Kalmar Länstrafik.

Bild 17

Kollage med två illustrationer av parkeringshuset Nanna. Illustrerat av Laila Björnham. Publicerat med tillstånd av Umeå Parkerings AB.

Bild 18

bett att få stiga av **öppnas enbart framdörren**. Detta gör **att ingen annan** på bussen kan **kliva av samtidigt**. Att man får stanna mellan hållplatser innebär dessutom att man kan välja att bussen ska stanna **närmare** ens **hem**, eller på en **plats** som upplevs som **tryggare** än ordinarie busshållplats.⁷⁵

Att införa nattstopp var inte svårt. Kalmar Kommun hade under ett års tid en **testperiod** då resenärer kunde använda nattstopp i Kalmars tätort. **Insatsens effekt mättes före och efter** försöksperioden genom **frågor** kopplade till polisens **trygghetsundersökning**. För de områden där nattstopp testades framgick att **de som tidigare avstått** från att resa med kollektivtrafiken **minskat kraftigt**. Därefter **permanente** kommunen insatsen och man kan nu begära nattstopp på alla linjer inom hela kommunen.⁷⁶

(Bild 18) Bilden till vänster i kollaget visar parkeringshuset Nanna innan ombyggnation. Den avbildar tydligt det tidigare slutna trapphuset. Bilden till höger visar att fönster har installerats i trapphuset, vilket var en av de insatser som gjordes för att det skulle bli trevligare att parkera i huset.

Ett annat exempel kan hämtas från **Umeå kommun**. **Parkeringshus** upplevs **ofta** som **otrygga** av kvinnor.⁷⁷ Detta är naturligtvis något som går att påverka och förändra. Det försökte man göra i **parkeringshuset Nanna** i Umeå. Styrelsen för det kommunala bolaget Umeå Parkerings AB tyckte att det var för **få** som **parkerade** i Nanna och **genom** en **kartläggning insåg man** att det **framförallt** var **män** som **använde parkeringshuset**. Man bestämde sig för att **försöka komma till rätta med** den skeva **könsfördelningen** bland användarna och samtidigt **öka användandet** av parkeringshuset generellt.⁷⁸ För att förstå varför så få valde att parkera i Nanna genomförde politiker och tjänstemän ett **rollspel** där de tilldelades en uppsättning egenskaper som **föreställda användare** skulle kunna ha och de gick utifrån dessa perspektiv runt i parkeringshuset. Någon tilldelades rollen som **kvinnor som bar matkassar** och hade **småbarn**. Någon annan kom till parkeringshuset tillsammans med sin **förälder som använde rullator**.⁷⁹ Genom en **jämställdhetsanalys** av parkeringshuset, där detta rollspel var en del kom man fram till att det fanns **problem** med parkeringshuset ur såväl **jämställdhets-** som **tillgänglighetsperspektiv**.

Ramperna mellan varje **parkeringsdäck lutade kraftigt**, vilket gjorde det **svårt** och farligt för den som **drog barnvagn** eller använde **rullator** eller **rullstol**. **Grå betong** gav ett **mörkt och trist intryck**. **Trapphusen** gav en känsla av **instängdhet** och var **obehagliga** att nyttja.⁸⁰ Om man blev **överfallen** av en **våldtäktsman** skulle man varken ha möjlighet att **bli sedd** utifrån eller **kunna fly**.⁸¹ Med utgångspunkt i

denna kartläggning **renoverades parkeringshuset**. Man **målade om, förbättrade belysningen, klotter sanerades, hisskyltar tillverkades** och **trapphusen byggdes** om genom att **betongväggar byttes till glasväggar**. Det dröjde inte lång tid innan investeringarna återbetalade sig genom att **fler kvinnor**, men **även fler män** nyttjade parkeringshuset.⁸²

Sammanfattning

(Bild 19)

- **Upplevelser av rummet förändras beroende på tid på dygnet, veckodag och årstid**

Om det är **dag** eller **natt**, **sommar** eller **vinter**, **måndag** eller **söndag** **påverkar hur mycket och vilka** människor som rör sig i det offentliga rummet och därmed också hur tryggt rummet upplevs.

- **Rummets utformning spelar stor roll för upplevelser av trygghet**

Är rummet **mörkt** och **slutet** kommer det sannolikt att upplevas som **mer otryggt** än om det är **ljus** och **överblickbart**.

- **Rum könskodas**

En del platser förväntas framförallt kvinnor eller män **vistas på**. Ett exempel är **herr- och dambutiker**. Hur våra offentliga **miljöer** är inredda **förstärker** också **föreställningar** om kvinnor och män, till exempel om det generellt är så att statyer av kvinnor är nakna medan statyer som avbildar män är påklädda.

- **Kvinnor och män har idag delvis olika resmönster**

Män åker mer bil än kvinnor som oftare går, cyklar eller reser kollektivt.

Efter sammanfattningen kan det vara en god idé att höra med åhörarna om det finns några frågetecken att rätta ut, om de reagerat på något särskilt i innehållet eller om de vill bidra med några spontana reflektioner.

Att stärka trygghet ur jämställdhetsperspektiv

Att man som samhällsbyggare ska arbeta för att stärka trygghet ur ett jämställdhetsperspektiv är en självklarhet. Vi har faktiskt inget val. I **plan- och bygglagens portalparagraf** betonas att vi ska arbeta för **jämlika levnadsvillkor** och i det ryms jämställdhet.⁸³ Dessutom har vi naturligtvis ett **moraliskt ansvar**. Jämställdhet är en fråga om **demokrati** och **mänskliga rättigheter** och även om **hållbar utveckling**. Hållbar utveckling omfattar **tre dimensioner, den ekonomiska, den ekologiska och den sociala**, och en självklar del av den sociala dimensionen är just jämställdhet. Ett hållbart samhälle hushåller med

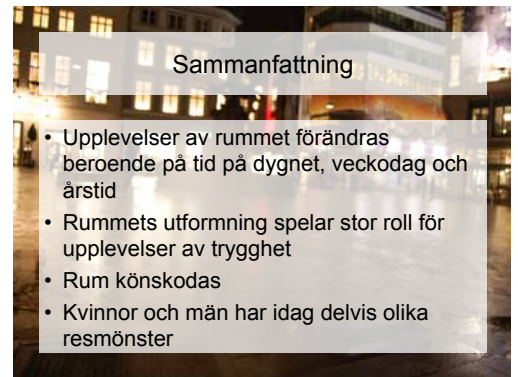
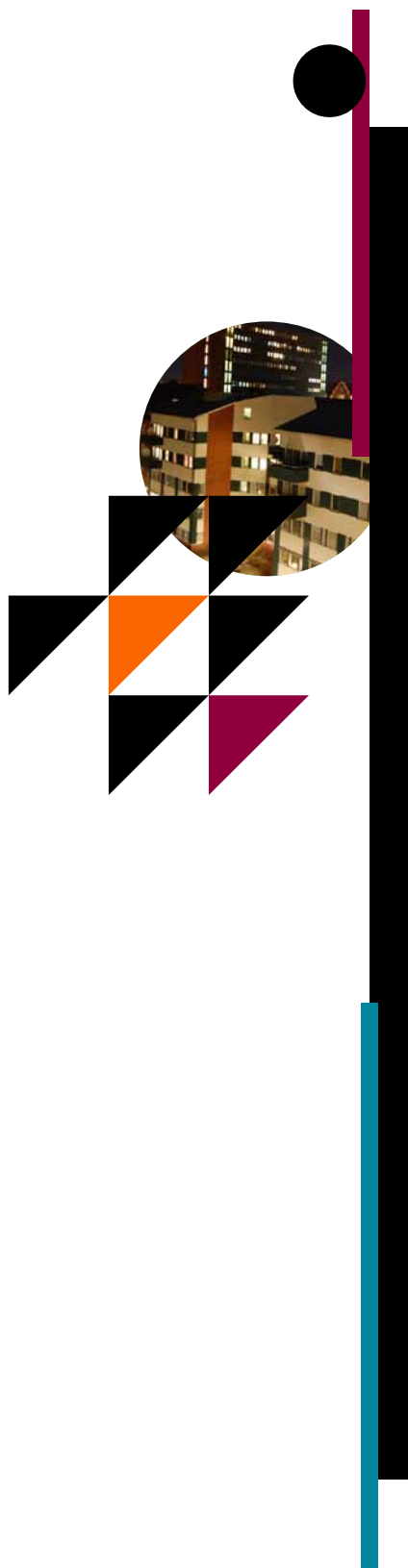

Bild 19

och värnar om sina resurser och det sker inte i ett samhälle som är ojämnt.

Det är ganska vanligt att folk säger att de är **trötta på** allt tjat om **jämnhet**. Då kan man svara att de är trötta på **något som inte finns**. Anledningen till att vi talar vidare om jämnhet är ju att **vi inte är jämna**. Vi är inte där än, men vi ska dit. Antagligen är det de egentligen är trötta på att **diskussioner** om jämnhet ofta blir ganska **teoretiska** och att man i slutet av dem ändå **inte vet vad man ska göra** när man går tillbaka till sina arbetsuppgifter. Så vad kan man då göra?

För det första bör vi **inte hitta på något nytt** innan vi har kollat **vad andra har gjort**. Vi bör **inte uppfinna hjulet igen!** Vi kan istället inspireras av andras **goda exempel** (till exempel genom att besöka kunskapsportalen www.jämstall.nu⁸⁴). Vi kan också **fråga andra kommuner** i liknande situation hur de har gjort och titta på **befintlig forskning** och **statistik!** Utmaningen på det här området är oftast **inte** framförallt att skapa **fler nytänkande pilotprojekt** utan att **reproducera lyckade befintliga**. I mycket stor utsträckning **vet vi vad som är problemet** och **hur man löser det**. Det som återstår att göra är att omsätta kunskaperna i handling.

Det är vidare viktigt att skapa en **gemensam kunskapsbas** hos alla medarbetare. Det är inte avgörande att alla kan lika mycket, men alla behöver ha en **grundläggande förståelse för** att jämnhetsperspektivet ska kunna få **genomslag** i samhällsbyggnaden.⁸⁵ Om man inte har kunskaper om jämnhet finns det en risk att **kunskapsluckorna fylls med personliga erfarenheter** och **åsikter** om jämnhet istället för med fakta.⁸⁶ Den stora faran är då att man **riskerar** att arbeta utifrån **befintliga** eller **föreställda könsskillnader** så att **skillnad skapas** och **cementeras**. Samhällsbyggnaden ska istället utforma samhället så att **vardagssysslor** kan genomföras lätt **oavsett vilket kön** den har som genomför dem. Då blir den fysiska planeringen och utförandet inte del i att könsskillnader cementeras och då är vi på rätt väg.⁸⁷ Det optimala är att samhällsbyggare har så goda kunskaper om jämnhet och arbetar på ett sådant sätt att vi förstår vad ett beslut innebär för kvinnor och män redan innan det fattas.

Nästa steg är att vi ska gå **från ord till handling**. Jämnhet handlar om att **förändra**. Det är inte möjligt att jobba för jämnhet utan att tänka att man ska förändra någonting, eftersom **vi inte har jämnhet** ännu. För att lyckas med ett förändringsarbete krävs **kunskaper**. Har vi inte tillräckliga kunskaper för att veta vad vi ska göra så måste vi **utbilda oss**. Att gå utbildningar är ofta jätteroligt, inspirerande och kan på sikt leda till attitydförändringar och därigenom eventuellt leda till att ett förändringsarbete initieras. Det är såklart viktigt, men vi

får inte tro att allting förändras av att vi går en utbildning. Det är ett mycket **vanligt problem** för jämställdhetsarbete, att man tror att **utbildningar automatiskt leder till förändrat beteende**. Det gör de naturligtvis inte, det är ju egentligen ganska konstigt att vi tror att beteende, exempelvis planering, **förändras om vi enbart pratar**. Det är ungefär samma sak som att bara för att man vet hur man äter rätt, så betyder det ju faktiskt inte att man *gör det*. Vad som krävs är naturligtvis att **utbildningarna** leder till **förändrad handling** i jämställd riktning. Det är ett faktum att **om vi gör det vi alltid gjort får vi det vi alltid fått**. Allt vårt arbete ska därför fokusera på att vi ska **förändra** vårt **handlande**. Vårt handlande kan och bör leda till ökad jämställdhet.⁸⁸

Det finns en ganska vanligt förekommande tanke bland planerare som är att om man bara planerar **könsneutralt**, så blir planeringen bra för kvinnor och män. I många fall stämmer det inte. Ofta är könsneutralitet nämligen **synonymt** med **könsblindhet**, alltså en **oförmåga** att **se** att kvinnor och män fortfarande lever under **olika betingelser** och därmed kan ha **olika erfarenheter** och **intressen**. Ofta talar man exempelvis om **den könsneutrala "medborgaren"** (eller för den delen om den könsneutrala cyklisten, trafikanten och så vidare), men problemet är att eftersom vi lever i ett samhälle som präglas av en genusordning är **normen** för **medborgaren ofta en man**. Vad vi snarare bör eftersträva är **könsmedvetenhet** för att se kvinnors och mäns erfarenheter.⁸⁹ En bra medicin mot könsblindhet är **könsuppdelad statistik** och **könskonsekvensanalyser**, det vill säga att statistik och andra uppgifter redovisas uppdelat på kvinnor och män, för att **beskriva situationen** för kvinnor och män så man kan **undvika** att **förgivettaget könsneutrala beslut** ska leda till oavsiktligt **ojämställda konsekvenser**.⁹⁰

Lika självklart som det är att man ska arbeta för jämställdhet, lika självklart är det att **ta reda på hur det ser ut idag**. Man måste ju veta vad man har att jobba med. Vi har tidigare under föreläsningen gått igenom vad som är problemet med tryggheten ur ett jämställdhetsperspektiv. Det är **den generella bilden**. **Antagligen** ser det ut så i **alla landets kommuner**. Men vet vi säkert att det ser ut så i **vår kommun**? I det aktuella området vi jobbar med? Har vi någon **tvivlare**? Det brukar vi ha. Det kan ju vara så att vår kommun är **undantaget som bekräftar regeln**, att kvinnor inte upplever otrygghet här i högre grad än vad män gör. Är det orsak nog att låta bli att arbeta för trygghet och jämställdhet, att vi inte vet om det ser ut likadant i vår kommun som det gör i landet i stort? Nej, det är det inte. **Vet vi inte, då tar vi väl reda på det**.

Det enklaste sättet är att söka reda på **könsuppdelad statistik**. Det är ett bra sätt att få skeptiker med sig på tåget då statistiken ofta talar sitt **tydliga språk**. Dessutom är den ett mycket bra redskap att använda för

att tillföra relevanta kunskaper till planeringen eftersom könsuppdelad statistik ofta är en förutsättning för att göra **könskonsekvensanalyser**. Det vill vi ju göra genom att med utgångspunkt i dagens situation för kvinnor och män ta reda på **vilka konsekvenser våra beslut** och vår planering kan tänkas få för upplevelser av **trygghet**. Använder man könsuppdelad statistik så är det mycket viktigt att man gör en **genus-analys av statistiken**. Man behöver helt enkelt fundera kring **varför det ser ut som det gör** och **hur man förändrar det**. Står statistiken okommenterad är det lätt att personer utan genuskompetens riskerar att dra slutsatser som att ”där ser vi, **kvinnor och män är olika**”.

Det är viktigt när vi arbetar med könsuppdelad statistik att komma ihåg att **statistiken beskriver** hur det ser ut **idag**, inte i morgon. Den statistik man tar fram får inte behandlas som om den är **oföränderlig**, hela tanken är ju att **vi ska förändra** de eventuellt ojämställda mönster vi finner.⁹¹ Genom att ställa kvinnor och män bredvid varandra i statistiken ges kvinnor och män lika uppmärksamhet och ingen grupp presenteras som norm eller problemgrupp. Presenteras all statistik könsuppdelad krävs inte något extra arbete med att synliggöra ett osynliggjort kön.⁹² Försök att hitta **befintlig data**, till exempel **polisens trygghetsmätning**, innan du ger dig på att själv söka data. Finns det inte, får man hitta på något nytt, men finns det redan kan mycket arbete sparas.

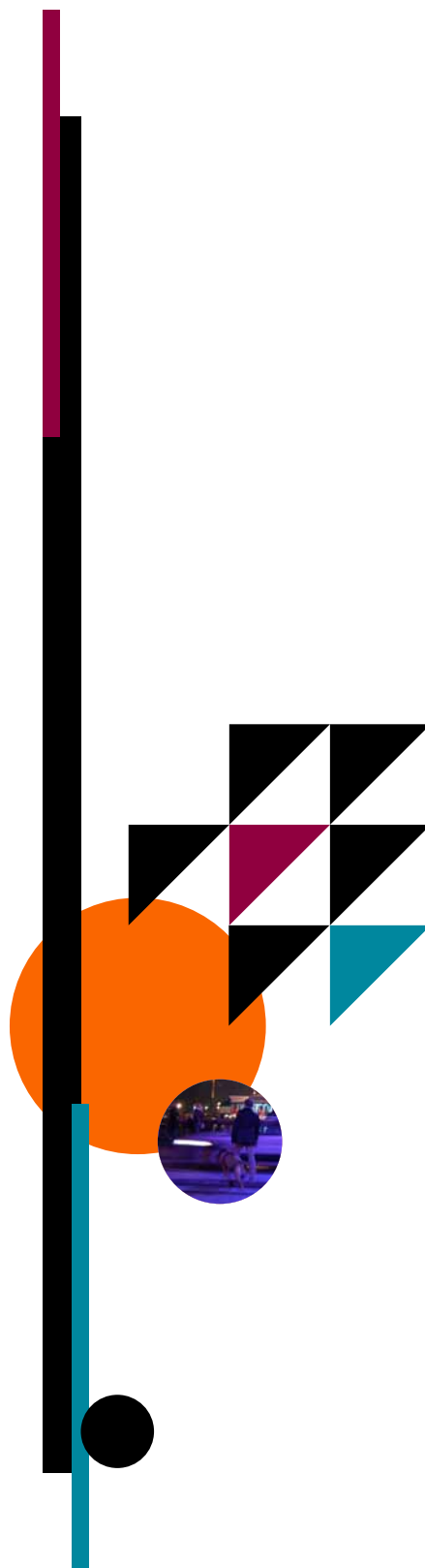
Om man ska kunna jobba för jämställdhet så måste man **veta vad jämställdhet är**. Det måste finnas en **gemensam uppfattning** bland personalen om vad det är för **mål** arbetet har, annars är det svårt att välja metod för att nå dit. Ändå **glömmer** man ofta att **precisera** vad jämställdhet är då man tror att det är en självklarhet. Men folk har ofta **olika föreställningar** om vad jämställdhet är och ibland stämmer inte idéerna överens med hur det faktiskt ligger till. Det är till exempel vanligt att människor **blandar ihop** begreppen **jämlikhet** och **jämställdhet**. Men jämlikhet är ett vitt begrepp som handlar om maktbalanser mellan alla människor och grupper, medan jämställdhet syftar specifikt på förhållandet mellan kvinnor och män. Jämställdhet är naturligtvis en förutsättning för att uppnå jämlikhet.⁹³

Man brukar vidare skilja på **kvantitativ jämställdhet** och **kvalitativ jämställdhet**. **Kvantitativ** jämställdhet avser **jämn könsfördelning**. När det är lika många kvinnor och män i ett sammanhang är det jämförbart sett till de kvantitativa aspekterna. Finns det däremot **mer än 60% kvinnor** i en grupp betraktas den som **kvinnodominerad** och finns det **mer än 60% män** i en grupp betraktas den som **mansdominerad**. Ett sammanhang **kan dock vara ojämförbart oavsett könsfördelning**. Det kanske är lika många kvinnor och män på ett möte, men **om det bara är männen som talar** så kan man ju inte påstå att mötet är jämförbart. Jämställdhet har alltså också en **kvalitativ** aspekt. Med

kvalitativ jämställdhet menas när kvinnors och mäns **kunskaper, erfarenheter** och **värderingar tas till vara** och att **regler, rutiner, kultur, värderingar, normer, maktförhållanden** med mera är **oberoende av kön**. För att lyckas med strukturella förändringar räcker det inte med kvantitativa åtgärder som att eftersträva att lika många kvinnor och män arbetar i en organisation, det krävs också att de kvinnor som finns i organisationen har **samma möjligheter, makt** och **inflytande** som männen.

Samrådsprocessen är ett område i planerares arbete där det råder stor **brist på jämställdhet**, vilket får negativa inverkningar på kvinnors upplevelser av tryggheten i det offentliga rummet. Det har nämligen visat sig att det är betydligt **färre kvinnor** än män som **deltar i samråd** i samband med kommunal detalj- och översiktsplanering. Det finns alltså brister i den kvantitativa jämställdheten, själva representationen. De kvinnor som faktiskt närvarar **pratar** dessutom i allmänhet **mindre** än männen. Även den kvalitativa jämställdheten brister alltså ofta i samrådsprocessen. Detta får negativa konsekvenser för tryggheten ur jämställdhetsperspektiv eftersom en viktig del i skapandet av den trygga staden är att uppnå **jämställt inflytande**, där såväl kvinnor som män kan påverka och **delta** i planeringsprocesser **utifrån sina egna erfarenheter**. Det är alltför ofta så idag att **kvinnors behov inte tas på tillräckligt allvar i planeringen**, vilket osynliggör att **kvinnor** faktiskt **ofta gör andra prioriteringar** än män.⁹⁵ Om **kvinnors erfarenheter** (som präglas av högre grad av **otrygghet** i offentliga miljöer än mäns) osynliggörs är det inte konstigt om **planeringen** fortsatt **leder till otrygga miljöer**.

Genom hela planeringsprocessen är det **eftersträvansvärt** att **lika många** kvinnor och män deltar. Är man **på plats kan man ha inflytande** till skillnad från om man inte är det. Det gäller såväl medborgare som politiker och planerare. Är kvinnor bristfälligt representerade ökar risken att kvinnors inflytande på planeringen minskar. Man ska dock vara medveten om att andelen kvinnor i en verksamhet **inte** är direkt **kopplad till ökad jämställdhet** i planeringen eftersom **kvinnor**, liksom män, **kan planera ojämnt**. Kunskaper om jämställdhet är inte något som kommer på köpet med att man är kvinna och **inte** heller någonting som **enbart kvinnor har ansvar för**.⁹⁶ Jämställdhet bör man kunna arbeta för oavsett vilket kön man själv har. Om det inte är lika många kvinnor och män som jobbar med samhällsbyggnad är det något man kan arbeta långsiktigt med, till exempel vid **nyrekryteringar**. Det är desto lättare att sätta in insatser som på kort sikt **förändrar representationen** av kvinnor och män och deras förutsättningar för deltagande **i planeringsprocessen**. Det kan handla om att erbjuda **barnpassning**, att fundera kring **tidpunkt** och **datum** då samråden hålls, att **använda moderator** som **fördelar ordet** och **taltiden** mellan deltagarna och så vidare.⁹⁷

För att veta om vi har lyckats med att stärka tryggheten ur ett jämställdhetsperspektiv måste vi tydligt **definiera** vad det innebär. Ett förslag på vad det kan innebära är att man ser att kvinnor upplever högre grad av otrygghet än män och att **otryggheten bland just kvinnor** därmed **ska minska mer** än bland män, även om det naturligtvis är viktigt att **otryggheten minskar för alla**. Ett annat förslag är att man **prioriterar åtgärder** av de problem **som bidrar till kvinnors otrygghet** framför de som bidrar till mäns otrygghet, *om* de önskade åtgärderna inte är samma och om prioriteringar måste göras. Kan alla åtgärder genomföras är det naturligtvis bra.

För att **veta att vi lyckats** med att stärka tryggheten ur ett jämställdhetsperspektiv måste vi även, liksom Kalmar gjorde i fallet med sina nattstopp, **mäta** graden av trygghet som kvinnor och män upplever **innan** en **åtgärd** genomförts såväl som **efter** att åtgärden har genomförts. Ser vi att åtgärden leder till minskad otrygghet så kan **åtgärden permanentas och spridas**.

Det är dock viktigt att fundera kring **vad man mäter** och **hur man gör det**. Det är först och främst viktigt att hitta **mätstationer som lever** kvar för att **säkra** arbetets **hållbarhet**. Det kan till exempel vara **befintliga undersökningar** som genomförs på **kontinuerlig basis** där frågorna ska integreras. Det kan vara ett problem om det inte går att mäta huruvida en åtgärd lett till förbättring. Då kan det nämligen bli svårt att motivera varför åtgärden genomförts och skattepengar lagts på den. För att förändringsarbetet ska kunna **följas över tid** måste vi därför ha **samma mått** vid varje mätning. Vi måste också mäta rätt saker.

Man talar ibland om att det finns **olika** former av **mått: strukturmått, processmått** och **resultatmått**. **Strukturmått** beskriver en **organisations resurser** för att åstadkomma ett mål, till exempel att man tillsätter en **jämställdhetsansvarig**. **Processmått** beskriver ofta **aktiviteter**, till exempel hur många i personalen som gått en viss **utbildning**. Men hur många som gått en utbildning eller att en jämställdhetsansvarig tillsatts säger ju egentligen inte någonting om huruvida åtgärderna **gjort någon skillnad för kommuninvånarna**. **Processmått** beskriver alltså processer, arbetsgången, vilket kan vara intressant, men inte om det vi ska ta reda på är hur mycket tryggare det blivit ur ett jämställdhetsperspektiv. Då är det **resultatmått** vi ska använda oss av. Det är ju inte **jämställdhets-** eller **trygghetsarbete**, utan **jämställdhet** och **trygghet** som är vårt **mål**. Det är också viktigt att sätta upp mål som inte bara är mätbara utan också **realistiska**. Om 100 % trygghet ur jämställdhetsperspektiv inte går att nå, så ska man kanske inte heller ha 100 % som mål.⁹⁸

Föreläsningar och böcker om jämställdhet brukar ofta gå igenom **jämställdhetsarbetets historiska framsteg**. Detta gör man dels för att visa att **utvecklingen går långsamt framåt**, men också för att visa att **utvecklingen inte skett av sig självt**. Vi har inte gått igenom historien idag. Orsaken till det är enkel. Vi behöver inte gå tillbaka i tiden för att förstå varför vi inte blivit jämställda ännu. Anledningen till att vi fortfarande är ojämställda är att vi ännu fattar beslut som får **ojämställda konsekvenser**, beslut som verkställs *varje dag*. Det är kanske lite dystert att konstatera, men **ojämställdhet skapas i vardaglig handling**. Har man inte ett medvetet jämställdhetsperspektiv i planeringen **cementeras** man i värsta fall **ojämställdheten** i samhället istället för att bidra till att den minskar.⁹⁹ Den goda nyheten är naturligtvis omvänt, att också **jämställdhet kan skapas i vardaglig handling**. Det är i vårt vanliga, vardagliga arbete med samhällsbyggnad som vi ska arbeta för jämställdhet. Vi ska **inte byta arbetsuppgifter**. Vi ska göra det vi redan gör, men vi ska göra det jämställt. Det finns inte någon annan som ska ha ansvar för jämställdhet. Jämställdhet ska inte göras någon annan gång, när vi väl har tid. Jämställdhet ska göras **här och nu** och **av ordinarie personal**. Vi måste få in kompetensen i den ordinarie verksamheten för konsulter och projektanställda kommer att försvinna med sina kunskaper när de inte längre får betalt och projekten är slut. Det är helt enkelt när ordinarie personal tar över kunskaperna och gör jämställdhet i sitt arbete som arbetet blir **hållbart**.

För att arbetet ska bli hållbart är det också viktigt att **ledningen**, såväl **styrelse** som **chefer**, ger arbetet **legitimitet**. Detta sker lämpligen genom att **engagemang** och stöd visas och att **resurser avsätts** till arbetet.¹⁰⁰ Finns ledningens stöd **ökar förutsättningarna** tydligt och omvänt, saknas ledningens stöd finns risken att jämställdhetsarbetet försvinner eller hankar sig fram med hjälp av enskilda engagerade.¹⁰¹

Avslutning

Det finns gott om olika **metoder** att välja bland för att stärka trygghet ur jämställdhetsperspektiv. Men det finns naturligtvis **inte** några **patentlösningar**. Vissa metoder passar bättre i ett sammanhang och sämre i ett annat. Val av metod sker lämpligen utifrån kunskaper om lokala förutsättningar, man väljer helt enkelt metod utifrån vad man tror kan fungera bäst i det egna sammanhanget. Man ska dock komma ihåg att **även** den **bästa metod** är **verkningslös om den inte används**. Med det menas att det är viktigt att man förstår att detta arbete inte gör sig självt. **Kunskaperna** finns, **metoderna** finns, **förslag på åtgärder** finns. Det är bara att göra det. Det är inte helt enkelt. Hade det varit enkelt hade vi gjort det för länge sedan. Men det är **självlärt** att **vi ska göra det**, för det finns **inte någon** som **förlorar på ett tryggare offentligt rum**, men **alla förlorar** på om det offentliga rummet upplevs som **otryggt**.

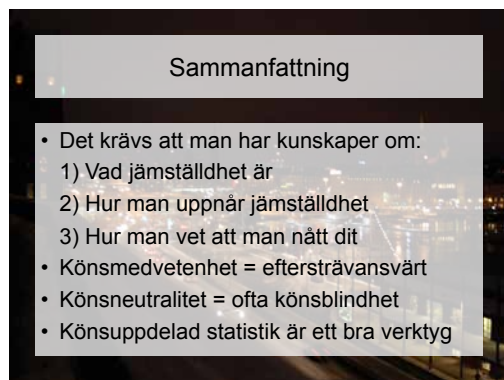

Bild 20

Sammanfattning

(Bild 20)

- Det krävs att man har kunskaper om:
 - 1) Vad jämställdhet är
 - 2) Hur man uppnår jämställdhet
 - 3) Hur man vet att man nått dit
- Könsmåedvetenhet = efterstråvansvårt
- Könsmåneutralitet = ofta könsmåblindhet
- Könsmåuppdelad statistik är ett bra verktyg

- **Det kråvs att man har kunskaper om: 1) vad jämstålldhet är 2) hur man uppnår jämstålldhet och 3) hur man vet att man nått dit**

Det är som vi tidigare gick igenom vanligt att människor har olika förestållningar om vad **jämstålldhet** är och många blandar ihop begreppet med **jåmlikhet**. För att kunna arbeta för målet jämstålldhet måste man veta vad jämstålldhet är. Man måste också veta **hur** man kan **nå dit** och genom rätt mått kunna se hur man nått dit. Dårfor kråvs **kunskaper** om metoder och verktyg för att lyckas i sin ambition.

- **Könsmåedvetenhet är efterstråvansvårt. Könsmåneutralitet är ofta könsmåblindhet**

Risken med att planera **könsmåneutralt**, till exempel med fokus på avkånade grupper som trafikanter, medborgare, allmånheten eller cyklister är att man planerar utifrån en **manlig norm** och inte ser att kvinnor och män ibland har **olika erfarenheter** och därmed olika önskemål och intressen.

- **Könsmåuppdelad statistik är ett bra verktyg**

Könsmåuppdelad statistik är ett bra verktyg att använda för att kunna **identifera** de eventuella **ojåmstålldheter** som råder på ett område. Statistiken **beskriver** hur det ser ut **idag**, **inte** ett **oförånderligt** tillstånd.

Efter sammanfattningen kan det vara en god idé att höra med åhörarna om det finns några frågetecken att råta ut, om de reagerat på något särskilt i innehållet eller om de vill bidra med några spontana reflektioner.

Diskussion

(Bild 21)

Nu är det dags igen att diskutera några frågor tillsammans. Ni pratar med de två/tre nærmast sittande.

1. Vad tar ni med er hårifrån?
2. År dessa kunskaper tillåmpbara på ert arbete?
3. Vems ansvar är det att det hånder något?
4. Hur går ni vidare i detta arbete?

Når deltagarna har pratat i fem-tio minuter kan det vara pedagogiskt att lyfta några av gruppernas tankar. Ett sätt kan vara att låta några grupper kort få redogåra kring vad de diskuterade på den första punkten, några andra grupper vad de diskuterade på den andra punkten och några ytterligere andra grupper vad de diskuterade apropå den tredje punkten och så vidare.

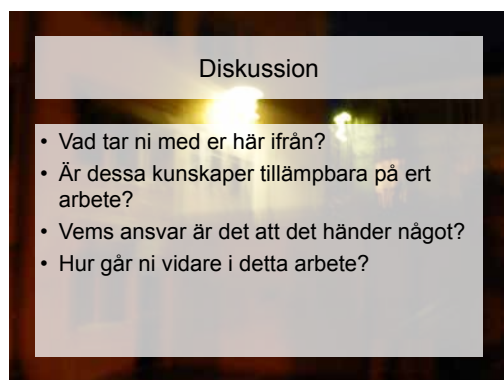

Bild 21

- Vad tar ni med er hårifrån?
- År dessa kunskaper tillåmpbara på ert arbete?
- Vems ansvar är det att det hånder något?
- Hur går ni vidare i detta arbete?

(Bild 22) Den sista bilden är tom. Det är möjligt att i ppt-versionen fylla den med kontaktuppgifter eller att behålla den tom som ett avslut till föreläsningen.

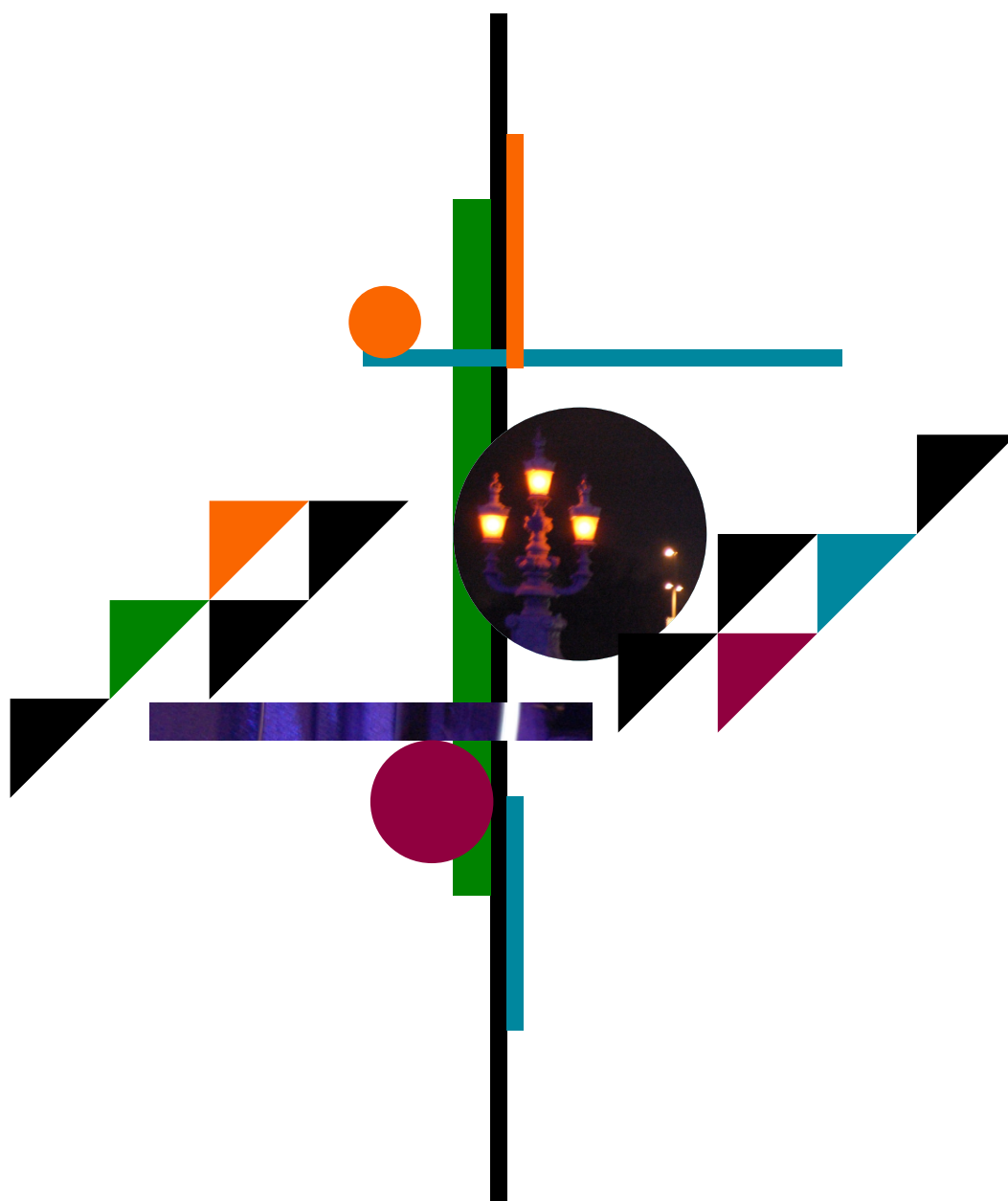
(Bild 23) Sist i bildpresentationen ligger en extra power-pointbild att använda för eventuell extra information. Bilden är nu dold, vilket innebär att den inte syns när du visar presentationen i projektor, men att den kommer med i utskrift om du skriver ut åhörarkopior. Önskar du inte ha med denna bild i åhörarkopior kan du markera bilden och trycka på delete-knappen. Bilden är inte med i pdf-versionen.

Bild 22

Bild 23

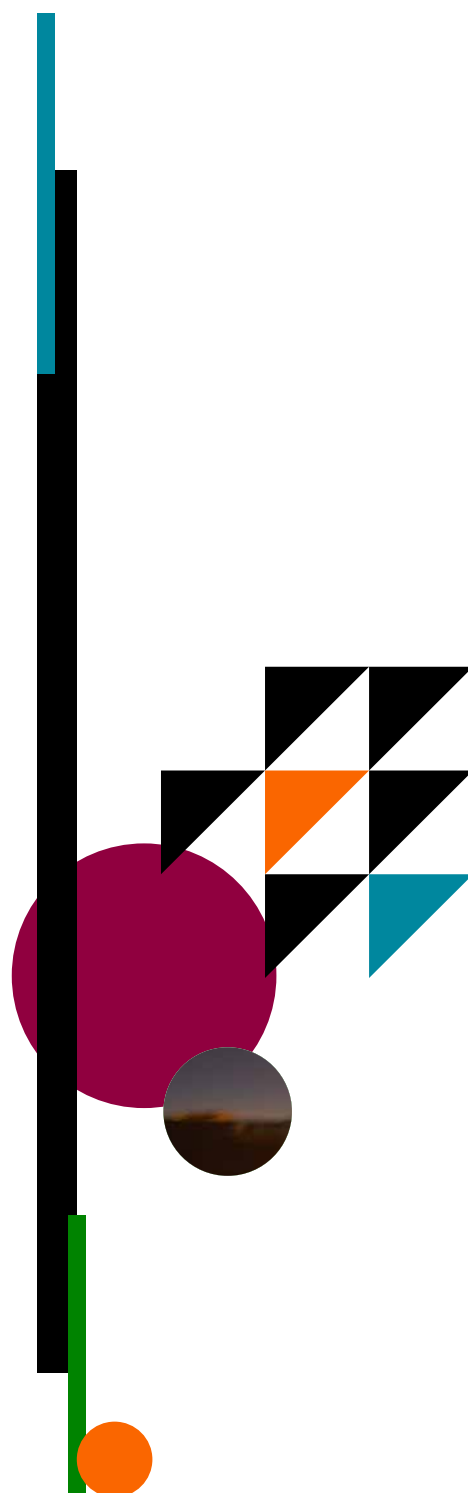

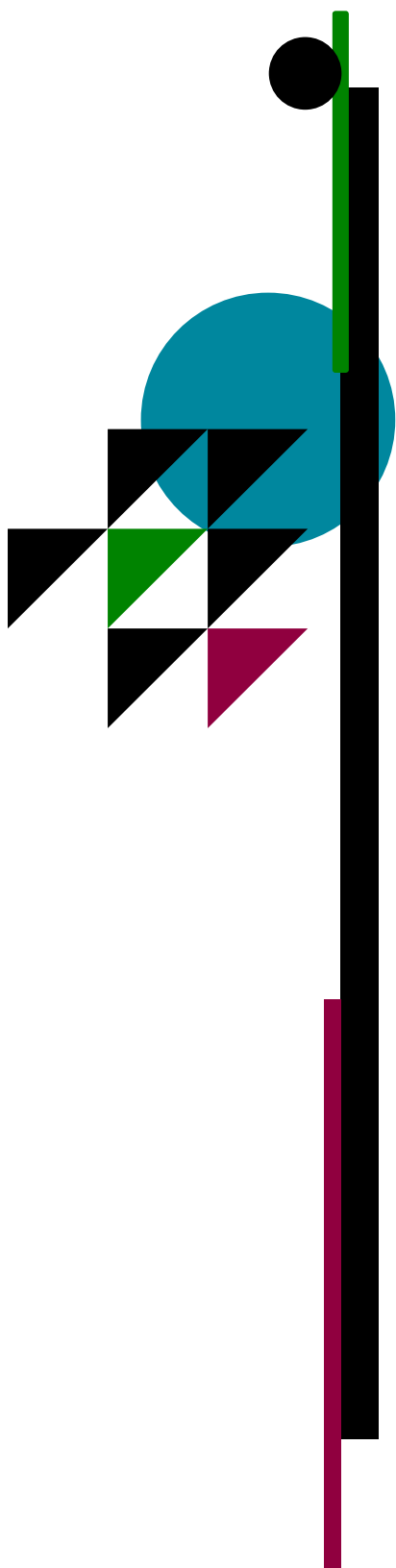
ETT STEG FRAM FÖR SAMHÄLLSBYGGGARE

Detta är en övning¹ som synliggör hur kön, etnicitet, funktionalitet, sexualitet, ålder och andra kategorier samverkar i skapandet av upplevelser av otrygghet och där deltagarnas föreställningar om människors möjligheter och förmågor synliggörs. Du förbereder övningen genom att skriva ut och klippa isär personbeskrivningarna. Alla deltagarna ska ställa sig på en rak linje, exempelvis mot en vägg. Varje deltagare ska få en egen lapp med en personbeskrivning som de håller för sig själva. Be deltagarna att vara tysta under övningen och berätta att du kommer att läsa upp påståenden. För varje påstående som deltagarna kan svara "ja" på, så tar de ett steg framåt. Ju fler privilegier deltagarna tilldelats i sina personbeskrivningar, desto längre genom rummet kommer de att kunna ta sig. Övningen kallas av denna anledning ibland för "privileged walk". Eftersom informationen på personbeskrivningskortet är begränsad måste deltagarna själva hitta på den information som saknas för att kunna ta ställning till alla påståenden som läses upp. Pausa gärna länge mellan påståendena för att deltagarna ska få tid att fundera, eventuellt ta ett steg och se var de andra deltagarna befinner sig.

Du kan hitta på egna personbeskrivningar och frågor till övningen. Var då noggrann med att inte glömma att synliggöra också normen, exempelvis män, vita, heterosexuella och så vidare. Det är viktigt att synliggöra och problematisera normen och om fokus läggs enbart på personer som bryter mot normer så bidrar man till att de annorlunda görs ännu mer.

När frågorna tagit slut eller det har gått tillräckligt med tid är det dags att avsluta övningen. Då är det dags att summera: Fråga gärna några av deltagarna som fått gå olika långt vad som står på deras lappar och vad som gjort att de befinner sig där de gör. I detta skede kan du välja att låta deltagarna diskutera i grupp, eller själv leda en diskussion. En slutsats av diskussionen kan vara att det blir bättre för de allra flesta när man gör insatser för att öka trygghet och att otrygghet också påverkar de flesta, fastän i något olika grad och att människor upplever otrygghet på grund av olika saker. Kvinnor är exempelvis ofta otrygga på grund av risken att utsättas för sexualiserat våld, vilket män inte är i samma utsträckning. Koppla gärna resultatet till att forskning visar att kvinnor med funktionsnedsättning eller kvinnor med invandrabakgrund, homosexuella och äldre upplever särskilt mycket otrygghet.

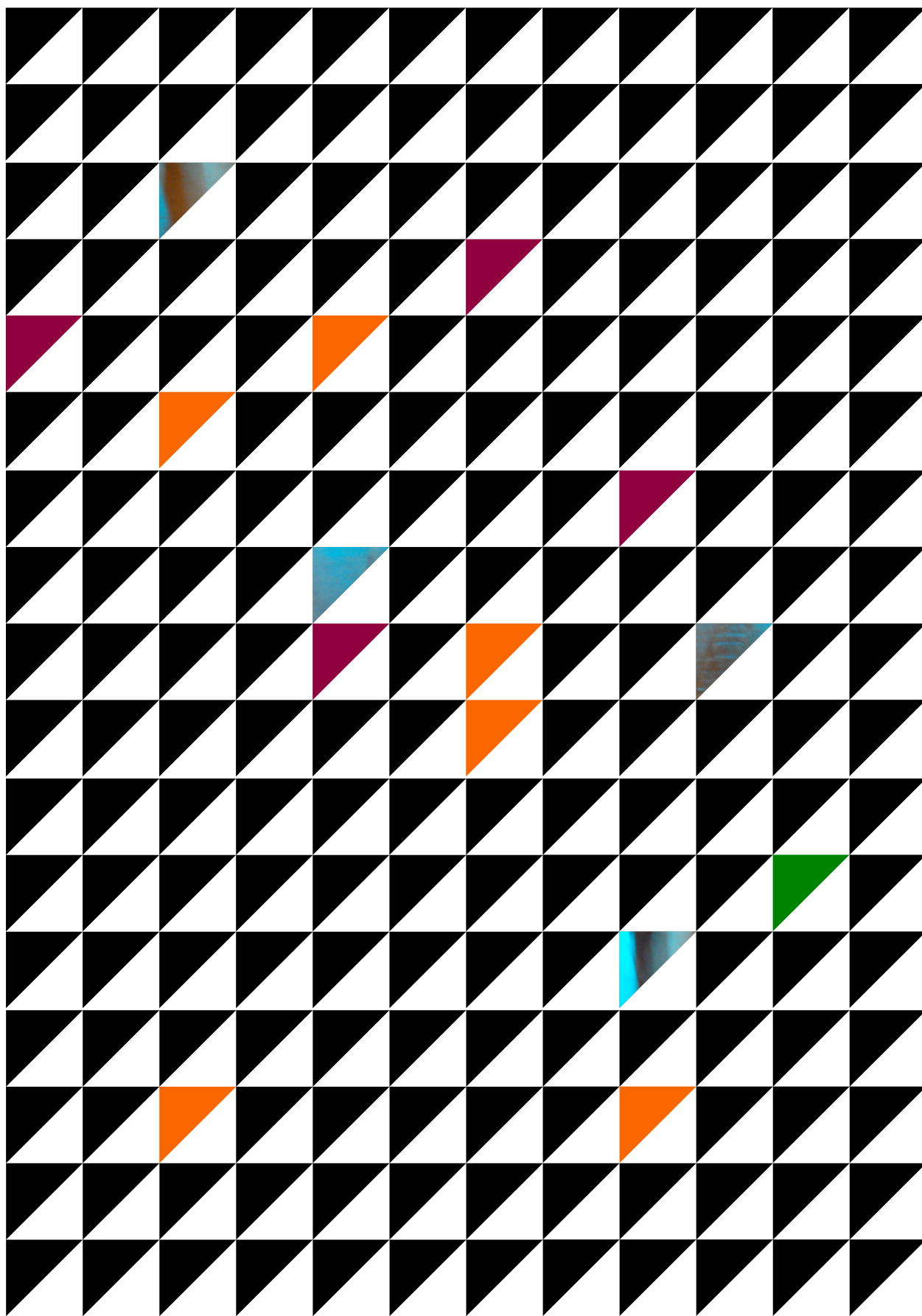

Påståenden

Om påståendet stämmer med ens personbeskrivning ska man ta ett steg fram.

- När jag ska hem från krogen kan jag ta en taxi.
- I mitt kvarter är jag trygg när jag går ut om kvällen.
- Jag känner mig lyssnad på när jag ringer och felanmäler gatubelysningen som slocknat på gården.
- Jag är inte rädd för att bli utsatt för sexualiserat våld när jag går hem ensam genom parken om kvällen.
- Jag känner mig inte mer trygg sedan nattbusstopp införts i kvarteret där jag bor.
- Jag känner mig inte mer otrygg när jag ser att någon har ritat ett hakkors på ett elskåp i mitt kvarter.
- Jag känner mig mer trygg sedan man installerat bättre belysning i kvarteret där jag bor.
- Jag känner mig trygg när jag går hem från krogen, hand i hand med den jag älskar.
- Jag känner mig mer trygg när jag ser att en polisbil står parkerad på torget.
- Jag behöver inte gå en omväg förbi parken istället för att gå genom den på grund av att det känns otryggt att gå där.
- När jag ska gå hem från ett besök hos en kompis finns det två vägar att välja emellan, vägen nedför den breda, väl upplysta trappen ner till torget, eller den oupplysta trottoaren. Jag kan välja trappen.
- Jag känner mig inte mer rädd för att gå ut efter att jag har läst i tidningen att det är mycket nynazister i mitt område.
- Jag tycker inte att det är obehagligt att det bor personer med missbruksproblem i mitt kvarter.
- Jag känner mig trygg när jag tar mig till mitt arbete.
- Jag kan låta mina barn leka på lekplatsen på min gård utan att känna mig orolig.
- Jag har råd att bo där jag vill.
- Jag kan promenera till och från jobbet.
- Det finns fina rekreationsområden där jag bor.
- Jag går gärna på nattbio med min partner.
- Det känns inte otryggt med ungdomsgängen som hänger utanför mataffären där jag bor.
- Jag tycker inte att det känns obehagligt att möta en ensam man när jag själv är ensam ute sent om kvällen.
- Jag har lätt att lokalisera mig med hjälp av skyltar.
- Om jag ska ta mig hem sent på natten kan jag ta bilen.
- Jag har aldrig upplevt att någon tafsar på mig i kollektivtrafiken.
- Jag kommer på bussen utan problem, även när det är ett stort glapp mellan trottoar och buss.
- Jag har aldrig fått nedsättande kommentarer om min klädsel av främmande personer.

— — — — —
Du är kille, tränar ofta på gym, gillar att motionera. Du arbetar som lärare på gymnasiet.

— — — — —
Du är tjej, singel, 30 år, arbetar natt på sjukhus som sjuksköterska. Du är gift och har barn med en man.

— — — — —
Du är nyligen pensionerad före detta konsult, bor i ett välbärgat område centralt i staden. Du är vit kvinna.

— — — — —
Du är diabetiker och har blivit helt blind på ena ögat. Du är kvinna och bor i en av stadens mer utsatta förorter.

— — — — —
Du är man, 35 år, arbetar som artist och turnerar runt i landet. Du är nästan aldrig hemma, bor mest i din resväska.

— — — — —
Du har två bostäder, en på landet och en mer centralt och du veckopendlar. Du är mitt i karriären, 30 år och man.

— — — — —
Du arbetar som skräckfilmsproducent, arbetar ofta över och kommer då hem sent om kvällarna.

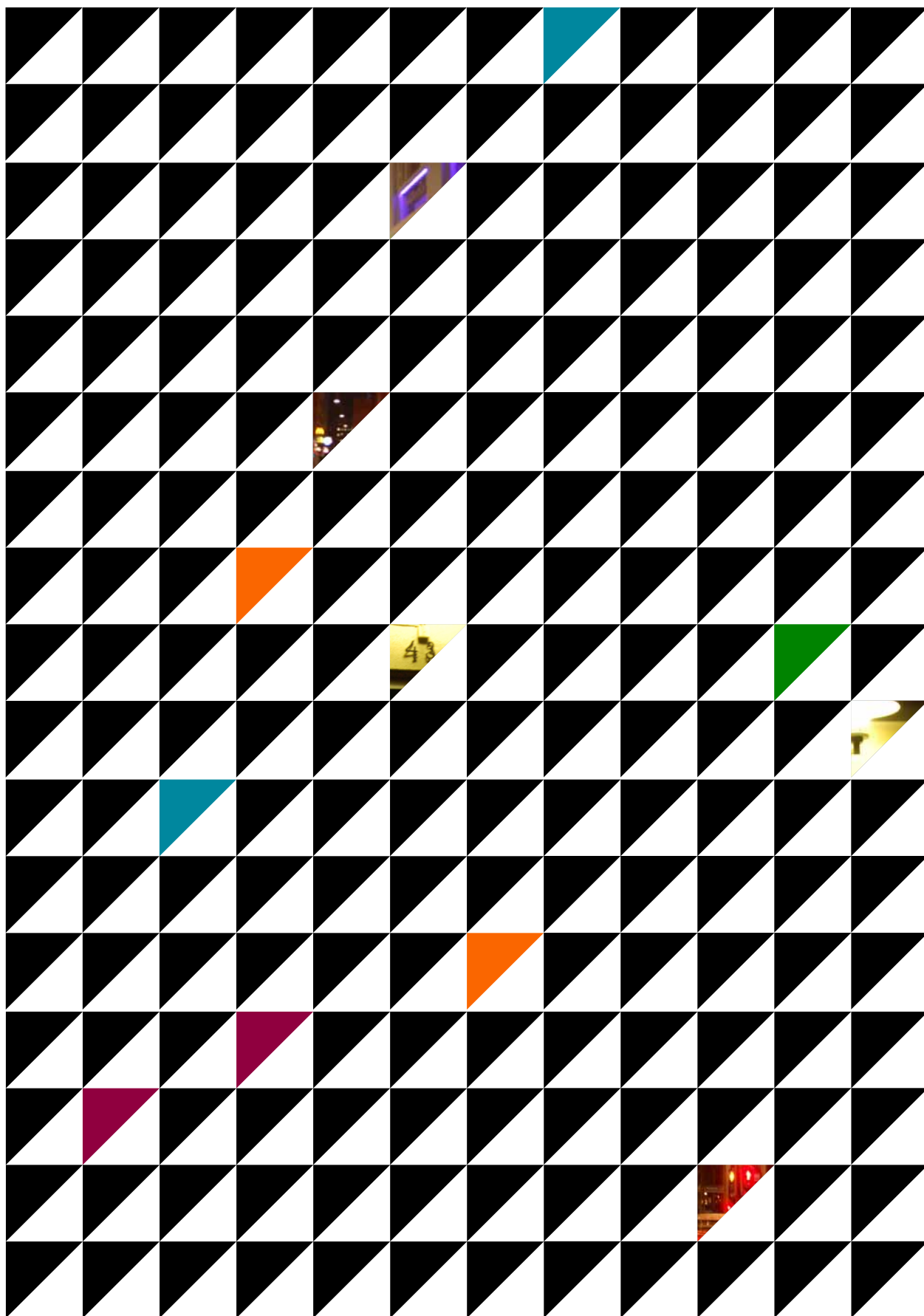
— — — — —
Du är 90 år, kvinna, bor ensam i din lägenhet, har nedsatt hörsel. Du tar hjälp av din rullator och promenerar gärna.

— — — — —
Du är en tjej i tonåren, går gymnasiet, är singel, går gärna ut och fester till helgerna. Du bor i utkanten av stan.

— — — — —
Du är mamma till tre små barn, är föräldraledig och tar gärna promenader i parken med barnvagnen.

— — — — —
Du är 50 år gammal, arbetar i en annan stad än den du bor i och behöver gå upp tidigt för att komma med pendeln.

— — — — —
Du är en arbetslös kille i 20-årsåldern. Du bor hemma hos dina föräldrar i en villa. Du joggar gärna kvällstid.

VANLIGA PROBLEM OCH LÖSNINGAR

I detta kapitel presenteras några av de mest vanliga trygghets- och jämställdhetsproblemen som forskare och praktiker identifierar i samhällsbyggnaden, samt förslag på lösningar som kan användas för att komma till rätta med dessa problem. Det finns inget problem utan lösning. Däremot passar inte alla lösningar i alla lägen. Fysiska förutsättningar, tid, resurser, mandat och vart i planeringskedjan man befinner sig kan vara faktorer som avgör om en lösning är möjlig eller inte. Därför presenteras här en uppsättning olika förslag på lösningar till varje beskrivet problem. På så sätt skapas goda möjligheter att välja en lösning som passar just de egna förutsättningarna. Verktøyets syfte är att ge insikter kring och förhoppningsvis nya idéer på vilken typ av insatser man kan genomföra för att stärka tryggheten ur jämställdhetsperspektiv. Detta är exempel på insatser, det finns naturligtvis en uppsjö ytterligare möjliga insatser. Det kan dock vara bra att tänka på att man med fysiska åtgärder ofta kan minska otrygghet, men att sociala insatser krävs för att verkligen komma till rätta med mäns våld mot kvinnor.

Samhället planeras för sällan för att trygghet skall öka

Inledningsvis presenteras en rad generella lösningar på det allmänna problemet att samhället inte i tillräcklig utsträckning planeras för att tryggheten ska öka för medborgarna. Istället är det många gånger andra värden som prioriteras.

Lösningar

- Ju fler som rör sig i ett område desto mer ökar förutsättningarna för att området upplevs som tryggt.¹ I folktomma rum kan, till skillnad från i befolkade rum, inte någon se eller ingripa ifall något händer.² För att rum ska befolkas behöver de vara attraktiva och intressanta. Tråkiga miljöer blir ofta folktomma och upplevs därmed som otrygga.³ Det är viktigt att det offentliga rummet befolkas, men vilka det är som befolkar rummet spelar också stor roll. En okänd man eller ett gäng med flera okända män upplevs ofta som mer hotfullt av kvinnor än ett helt tomt rum.⁴ Ett sätt att planera för rörelse i rummet är genom att sträva efter att skapa förutsättningar för en blandning av företag, butiker och bostäder när områden planeras. En sådan blandning bidrar till att det finns människor i området både på dagen och på natten.⁵
- Genom jämförelser av stadsplaner har det visat sig att planer med rutnätsmönster har en högre grad av genomströmning av människor och trafik än stadsplaner som har trädliknande system. I de många korsningarna som skapas i ett rutnätssystem blir det fler tillfällen för möten mellan människor. Rutnätsmönstren behöver inte vara kvadra-

Skarpa hörn kan vara ett trygghetsproblem. Byggnadens placering mycket nära gång- och cykelvägen gör att någon lätt kan gömma sig bakom hörnet.

Yviga och stora buskage kan ge en plats ett ovärdat intryck. De kan förmedla en känslan av att ingen bryr sig om platsen, vilket kan öka graden av otrygghet.

Många kvinnor undviker gång- och cykeltunnlar eftersom de ofta känns slutna och begränsar möjligheten att ta sig därifrån.

tiska, det viktiga är att kvarteren är korta och korsningarna många, det underlättar möjligheten att röra sig fritt, samt ger flera möjligheter till möten vilket gynnar tryggheten. Stadens mönster påverkar också graden av läsbarhet och överblickbarhet. Städer som planerats i träd-mönster tenderar att vara svåra att orientera sig i.⁶

- Stora parker kan utgöra barriärer. Mindre parker är lättare att gå runt om man vill undvika dem.⁷ Planerar man parker bör man göra det utifrån denna vetskap.

- Cykel- och gångvägar med dålig överblick som går genom lummiga grönområden⁸ eller genom tunnlar, intill mörka buskage eller utmed plank och murar behöver kompletteras med andra, alternativa vägar i anslutning till bebyggelse och välbelysta gator.⁹ Parker och andra grönområden är exempel på områden som ofta är attraktiva miljöer på dagen, men som kan upplevas som otrygga om kvällen. Därför behöver det finnas alternativa vägar.¹⁰

- Möjligheten att kunna välja alternativa vägar ifall den väg man tänkt välja av någon anledning är blockerad, påverkas av den grundläggande stadsstrukturen. Planera för att ge flera vägalternativ!

- Bredden på gator är viktiga. Med trottoar på båda sidorna av en väg har man möjlighet att byta sida om man ser någon som man vill undvika att möta.¹¹

- Skyltar och vägmarkeringar bör vara tydliga för att ge tryggare vägval så man inte behöver tveka eller vända om för att man har valt fel väg.¹²

- Satsa på utvalda stråk. Det är inte realistiskt att tro att en hel stad ska genomsyras av socialt liv sena kvällar och nätter. Om rörligheten riktas till utvalda gator och stråk genom särskilda satsningar på trygg belysning, väl beskuren växtlighet och liknande insatser vet invånarna var det är tryggast att röra sig.¹³

- Skapa fri sikt och öppna rum i anslutning till parker, gång- och cykelvägar genom att beskära växtlighet.¹⁴

- Vinklar, vrår och nischer bidrar till att ge stadsrummet dess spänning och karaktär, samtidigt som människor kan vara rädda för att passera dem på kvällen. Pelargångar är ett sådant exempel: Sikten framåt är ofta dålig på grund av låg takhöjd och stora pelare.¹⁵ Lösning kan vara att belysa på ett sätt som gör att vrår inte blir mörka håll eller planera för att det ska finnas alternativa vägval.

- Måla mörka gångtunnlar och plank och annat mörkt som påverkar upplevelser av trygghet negativt i ljusare färger.

- Använd genomskinliga material, exempelvis glas, i parkeringshus, offentliga hissar, pendeltågsstationer och busskurer.¹⁶

Kvinnor undviker gång- och cykeltunnlar

Många kvinnor undviker att gå genom gång- och cykeltunnlar på grund av otrygghet. Tunnlar känns många gånger slutna och begränsar genom sin slutenhet ens möjligheter att ta sig därifrån.¹⁷ Särskilt när belysningen är dålig, tunnlar ligger avskides, är folktomma, långa, smala, mörka och har snäva hörn eller krökningar som hindrar sikten undviks tunnlar.¹⁸ Detta då det kan vara otäckt att inte veta vad som väntar när man kommer ut ur tunneln. Istället för att ta vägen genom tunneln går många kvinnor över vägen och riskerar därmed att bli påkörda.¹⁹

Lösningar

- Bygg hellre en bro över vägen än en tunnel under den.
- Sätt hellre ut ett övergångsställ än bygg en tunnel.
- Om tunnel är nödvändig, belys den väl, se till att den inte har snäva hörn, gör den bred, måla den ljus och utforma den så att dagsljus släpps in och ge den mjuka linjer så att man kan se från den ena sidan vad som väntar på den andra.²⁰
- Se till att tunneln inte inramas av skymmande buskage.²¹

Dålig belysning leder till otrygghet

Platser som är dåligt upplysta kan upplevas som otrygga. Att känna att man inte har överblick över en plats och att inte se om någon gömmer sig i mörkret kan leda till ökad otrygghet.

En av de utan tvekan vanligaste insatserna för att stärka trygghet är förbättrad belysning. Rätt lösning är dock inte alltid att belysa mer, ibland är det snarare tvärtom eftersom alltför mycket belysning kan fungera bländande och om man till exempel står ensam på en busshållplats vill man kanske inte framförallt själv bli upplyst, då känner man sig väldigt synlig, nästan som om man står på en scen. Istället är det busshållplatsens omgivning man vill ska vara ljus, så att man kan ha uppsikt över omgivningen.

Belysning på rätt sätt, rätt plats och ljus färgsättning av plank, väggar och dylikt kan förhindra obehagligt mörker. Stark belysning behöver inte vara mest effektiv, då skarp belysning kan ha en bländande effekt. När ögat läser av kontraster ställer det in sig efter den ljusaste punkten. Allt annat kommer därmed att upplevas som mörkare. Det betyder att ju mer ljus det är i armaturen, desto mörkare riskerar omgivningen att upplevas. Alltför starka ljuskontraster leder till bländning, vilket minskar synförmågan, medan för små ljuskontraster skapar otydlighet. Känslighet för bländning ökar med ålder och för många synskadade kan bländning vara ett stort problem.²²

Ljusarmaturen bäddas in av ett vildvuxet träd. Detta gör att belysningen begränsas och att färgåtergivningen försämras då ljuset missfärgas av bladen.

Foto: Cecilia Dahlström, Tengbom

Belysningen till entrén lyser som mest i ögonhöjd och kan upplevas som bländande när omgivningen är mörk.

Källartrappans slutenhet gör att det är omöjligt att ta sig därifrån om någon ställer sig i vägen längre upp i trappen. De stora buskagen hindrar ljusinsläpp och gör nedgången mörk.

Lösningar

- Människors perspektivseende påverkas av ljus och skugga. När något belyses kraftigt upplevs det som platt och det blir svårare att bedöma avstånd. Kontraster mellan ljus och mörker gör övergångar mellan olika ytor och deras förhållande till varandra tydliga för betraktaren. Belys därför både horisontella och vertikala ytor, inte minst vegetation i parkmiljöer. Därigenom skapas begriplighet i rummet och i bästa fall bidrar ljuset och dess kontraster till vägledning i och överblick av stadsrummet.²³
- Placera inte belysningsarmaturer så att ljuset absorberas av växtlighet, mörka fasader och liknande.²⁴
- Ljussättningen kan styra upplevelser av omgivningen. Ett hus som enbart är belyst från utsidan kan verka tomt och hotfullt. Ett hus där det lyser i fönstren verkar däremot bebott och om entrén är upplyst ser huset välkomnande ut för besökare.²⁵ Ett sätt att skapa välkomnande och trygg belysning på, till exempel i flerbostadshus är därför att placera ut ständigt tända energisnåla lampor i entréer.
- I en del områden är det inte alltid ekonomiskt möjligt att ljussätta alla stråk. Prioritera då de vägar där folk kommer att gå. Genom att lämna andra stråk mörkare och skapa ett extra väl upplyst stråk kan man styra in människor på de mer använda stråken.²⁶
- Anlita professionella belysningsplanerare, till exempel ljusarkitekter vid utformning av offentliga miljöer.²⁷
- Boende ska veta vart de ska vända sig när belysning, exempelvis en lyktstolpe är trasig.²⁸ En insats som man kan göra för att underlätta arbetet med att snabbt åtgärda fel på lyktstolpar är att varje lyktstolpe som kommunen ansvarar för förses med ett nummer på en liten skylt där också kommunens telefonnummer till felanmälan samt hemsida där också kommunens telefonnummer till felanmälan finns. När fel upptäckts kan vem som helst anmäla felet och genom att de anger numret på lyktstolpen kan felet snabbt hittas och åtgärdas.²⁹
- Provbelys och hör med medborgarna om de upplever stråken som mer trygga med den nya belysningen. Gör de det, permanentera belysningen!
- Olika ljuskällor har olika god färgåtergivning. En del lampor ger ett gulaktigt sken och återger omgivningen så att den får en brunaktig ton. På grund av sin dåliga färgåtergivningsförmåga används denna typ av ljuskälla allt mer sällan och bör så långt det är möjligt undvikas.
- Installera rörelseaktiverad belysning.
- Förtäta belysningspunkter.
- Planera belysningen så att fotgängare och cyklister kan urskilja mötandes ansikten.
- Beskär växtlighet så den inte täcker befintlig belysning.

Kvinnors förutsättningar att delta i samhällsplaneringen är otillräckliga

En viktig förutsättning för att kunna skapa en trygg stad är att uppnå jämställt inflytande så både kvinnor och män har möjlighet att påverka och vara delaktiga i stadens planeringsprocesser. Forskning visar dock att kvinnor idag inte deltar i samhällsplaneringen i samma utsträckning och inte på samma villkor som män; betydligt färre kvinnor än män deltar i samråd i samband med detalj- och översiktsplanering. De kvinnor som faktiskt närvarar talar dessutom generellt mindre än männen. Eftersom kvinnors erfarenheter i högre grad än mäns präglas av otrygghet, riskerar diskussioner om och därigenom i förlängningen också åtgärder för ökad trygghet att försvinna i planeringsprocessen om kvinnor och män inte deltar på samma villkor i planeringen. Många av de insatser som vanligen föreslås för att öka andelen kvinnor som deltar i samhällsplaneringen handlar om förändrade mötesformer så att mötesformerna tilltalar alla och i större utsträckning släpper fram kvinnor.³⁰

Lösningar

- Använd könsuppdelad statistik över hur många kvinnor och män som deltar vid samrådsträffar, reflektera utifrån statistiken över val av möteslokal, tidpunkt för möten och hur detta påverkar vilka som har möjlighet att komma.³¹
- Om flera möten hålls kan det vara en god idé att variera tidpunkt för mötena, för att ge fler möjlighet att passa in en tid i sin planering.³²
- Anpassa språk såväl i skrift som i tal efter deltagarnas behov och eftersträva att vara den som ställer frågor istället för att vara den som levererar svar.³³
- Erbjud deltagarna barnpassning under samråden.³⁴
- Koppla samhällsplaneringen till konkreta exempel och visualisera med hjälp av bilder.
- Håll möten på nya platser, till exempel i olika delar av kommunen, i skolor, på företag, hos föreningar, i köpcentrum och så vidare.³⁵
- Håll samråd som särskilt riktar sig till målgrupper som visat sig vara underrepresenterade vid samråd, exempelvis kvinnor, pensionärer, funktionsnedsatta, ungdomar och så vidare.³⁶
- Använd en extern moderator som fördelar ordet mellan deltagarna och leder diskussionen.³⁷
- Ha en paus då deltagarna kan ställa frågor direkt till tjänstemännen utan att behöva göra det inför alla de andra mötesdeltagarna.³⁸ Eftersträva att medborgarna släpps in i tid i planeringsprocessen, medan det fortfarande finns möjlighet att påverka. Det som presenteras vid samråden får inte kännas för färdigt, så deltagarna inte upplever att det finns någonting att bidra med. I sådana fall är ju samråden delvis meningslösa om syftet är att medborgarna ska ha inflytande vid dem.³⁹
- Använd de möjligheter Internet ger. Som komplement till öppet hus

Klotter kan påverka upplevelsen av trygghet. Om man får intrycket av att skötseln av en plats är eftersatt tenderar den att upplevas som mer otrygg.

Busshållplatsen är omgiven av stora buskage och häckar som avskärmar hållplatsen från den bebyggelse som ligger intill. Den brutna kontakten till omgivande bebyggelse kan göra att platsen känns öde och otrygg.

kan man hålla Internetbaserade möten, till exempel genom att medborgare får chatta med politiker och tjänstemän. Planerare kan också blogga om aktuella projekt för att ge möjlighet till medborgarna att kommentera och ställa frågor under arbetets gång.⁴⁰

- Använd intervjuer, fokusgrupper, studiecirklar och utställningar som metoder för att samla in information från medborgarna.⁴¹

Kollektivtrafikens hållplatser och resor upplevs som otrygga

Kvinnor och män har delvis olika upplevelser av kollektivtrafiken, kvinnor reser generellt mer kollektivt än män och kvinnor upplever en högre grad av otrygghet i kollektivtrafiken än vad män gör. Ibland belyses hållplatser, men inte dess omgivning. Att stå synlig och upplyst på en hållplats utan att kunna se om någon gömmer sig i buskarna intill skapar otrygghet. En del hållplatser är dessutom placerade långt ifrån bebyggelse, vilket ofta leder till att dessa hållplatser blir ställen där nästan bara gäng håller till. Det är därför viktigt att tänka på bland annat belysning och placering av hållplatserna.⁴²

Lösningar

- Turtäthet, trygghet i färdmedlen, hållplatsernas utformning och placering är några saker som påverkar valet att välja kollektiva färdmedel på kvällen. Man ska inte behöva gå genom mörka områden för att komma till och från hållplatserna.⁴³
- Nattstopp innebär att man får kliva av bussen var man vill längs linjesträckningen. På så sätt kan man gå av på en plats som man upplever som trygg eller en plats som erbjuder kortast möjliga väg till bostaden.⁴⁴ När bussen stannar på nattstopp öppnas enbart den främsta dörren och bara den som bett om nattstoppet får kliva av. På så sätt kan man vara säker på att inte någon följer efter från bussen.
- Resevärdar i buss och spårvagn under kvällstid kan bidra till ökad trygghet.⁴⁵
- Övervakningskameror kan bidra till ökad trygghet, men också till minskad trygghet eftersom de påminner resenärerna om att de har anledning att vara otrygga.
- Använd trygghetsvärdar som fungerar som eskorter till och från kollektivtrafiken. Personer som upplever att vägen mellan bostaden och kollektivtrafiken är otrygg kan ringa direkt till trygghetsvärdarna och bli följda av dessa längs den sträckan. Trygghetsvärdarna arbetar två och två. Genom sin närvaro lockar trygghetsvärdarna ut fler boende som i sin tur lockar ut än fler boende. Trygghetsvärdar hjälper därigenom den enskilde individen som känner sig otrygg och vill slippa gå ensam hem samtidigt som det bidrar till rörelse i området.⁴⁶

Otrygga cykelresor

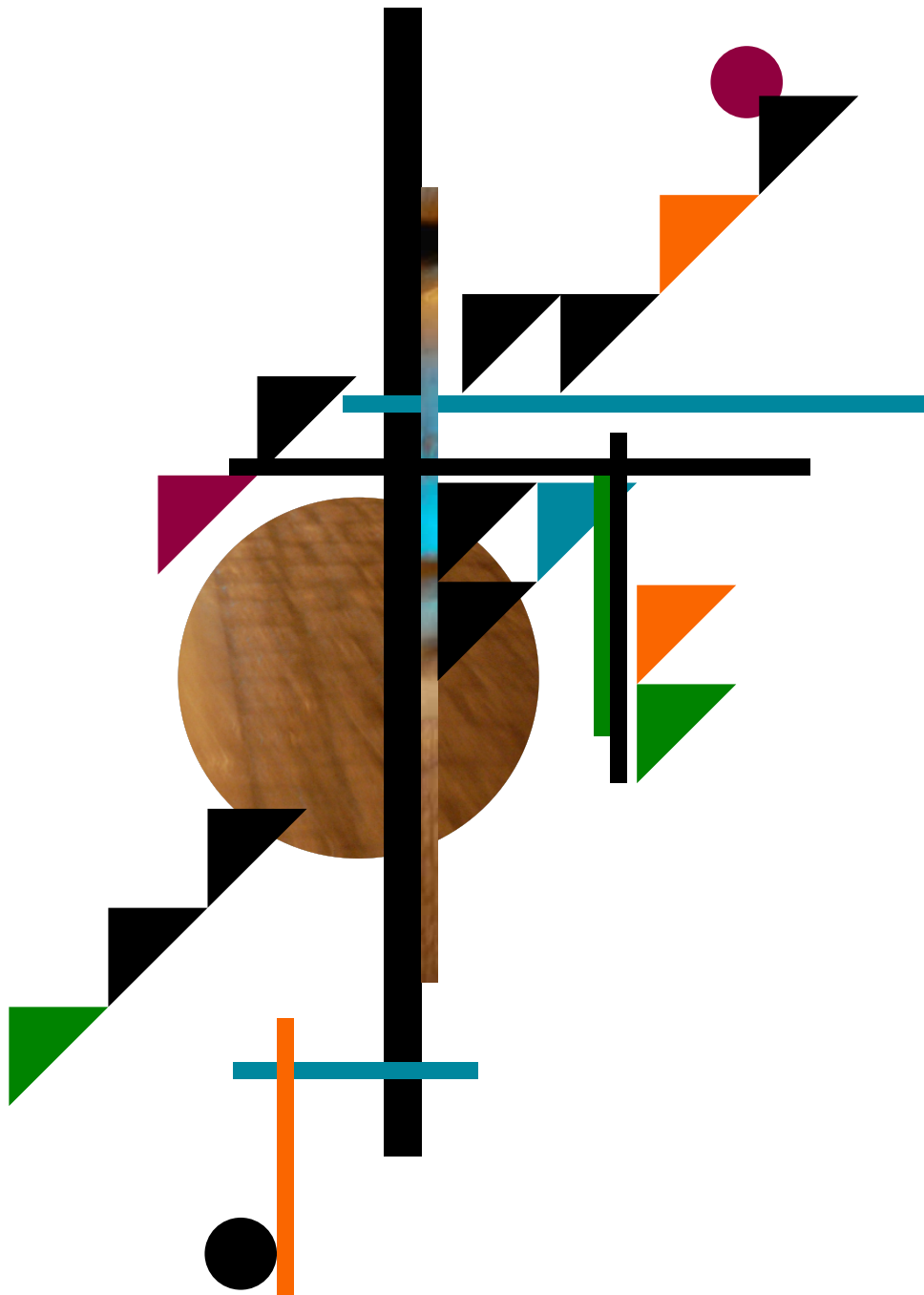
Ett av de mest vanliga transportmedlen, i synnerhet bland kvinnor, är cykel. Ändå är det vanligt att många upplever otrygghet under cykeltransporter och att planering inte i tillräcklig utsträckning syftar till att motverka denna otrygghet.

Lösningar

- Är man otrygg cyklar man gärna fort och vill inte behöva stanna vid trafikljus. Cykeltrafiken kan därför prioriteras framför exempelvis biltrafik genom att när cyklister närmar sig en ljusreglerad korsning registreras de och ges grönt ljus.⁴⁷
- Snöröjning på gång- och cykelvägar prioriteras innan bilvägar åtgärdas.⁴⁸
- Cykel- och gångbanor ska vara tydligt markerade. Tvivel om vägval är något man gärna slipper när man cyklar sent på kvällen.⁴⁹
- Enligt gamla normer för samhällsplanering separerades gång- och cykelvägar från trafiken. Ofta gick gång- och cykelvägar till exempel genom grönområden. Tanken var att öka säkerheten för gående och cyklister, som båda var utsatta grupper i trafiken. Korsningar gjordes ofta planskilda, med biltrafik i markplan och en tunnel eller bro för cyklister och gående. Att lösningar för trafiksäkerhet kan motverka tryggheten har man kommit på senare. Trafikseparering är ofta en dålig lösning om man vill skapa trygghet för gående och cyklister.⁵⁰
- Cykelvägar kan upplevas som slutna. Det gäller framförallt när de är förlagda till glest bebyggda områden, verksamheters baksidor eller om de kantas av högvuxen, skymmande vegetation.⁵¹
- Det är eftersträvänsvärt när man planerar för cyklister att skapa så öppna ytor som möjligt med sikt åt alla håll, att cykelvägarna är plana och raka och gärna placerade intill biltrafik.⁵²

Täta och stora buskage i anslutning till gång- och cykelvägar ger ofta upphov till otrygghet.

CHECKLISTOR

Det finns gott om checklistor för samhällsbyggare som vill arbeta ur ett generellt jämställdhetsperspektiv och en handfull checklistor som specifikt fokuserar på stärkt trygghet ur jämställdhetsperspektiv. Detta verktyg är en sammanställning och vidareutveckling av befintliga checklistor¹, sorterade efter olika användare som arbetar med samhällsbyggnad. Checklistorna är allmänt hållna och bör när de används betraktas som ett minikrav för jämställd och trygg planering. Det är viktigt att tänka på att ett könsmedvetet perspektiv måste finnas med i hela planeringsprocessen från början, det räcker inte att i efterhand eller i arbetsprocessens slutskede försöka rätta till resultatet med en checklista.² Förhoppningen är att checklistan dels ska ge ökad förståelse för vad ett jämställdhets- och trygghetsperspektiv i samhällsbyggnad kan innebära, vilka miljöer som kan upplevas som otrygga för kvinnor och män och att listan kontinuerligt under planerings- och genomförandeprocessen ska utgöra en påminnelse om saker som är viktiga att ha med sig i sitt arbete.

Innehåll - Checklistor

1. Checklista - Översiktsplan och fördjupad översiktsplan
2. Checklista - Detaljplan
3. Checklista - Park
4. Checklista - Fastighets- och bostadsbolag
5. Checklista - Trafikplanering

Checklista - Översiktsplan och fördjupad översiktsplan

Statistik och underlag

- Används könsuppdelad statistik som underlag i planeringen?
- Analyseras medborgarundersökningar (exempelvis SKL:s kommunenkät) utifrån jämställdhets- och trygghetsperspektiv? Har enkäter beställts/ gjorts könsuppdelade?
- Finns aktuella utredningar eller andra underlag (exempelvis en genomförd trygghetsvandring) som undersöker hur kvinnor och män upplever trygghet?
- På vilket sätt tas hänsyn till eventuella könsskillnader som framkommit i planeringsunderlagen vid prioriteringar av de åtgärder som föreslås i planen?
- Finns jämställdhet och trygghet med i planens syfte, visioner och övergripande mål?
- Har kommunen målsättningar eller policys (exempelvis folkhälsomål eller den europeiska deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå) som behandlar jämställdhet eller trygghet och kan ligga till grund för det fortsatta arbetet?
- Innehåller arbetet för en hållbar utveckling utöver den ekonomiska och ekologiska dimensionen även den sociala dimensionen, där jämställdhet ingår?

Representation

- Har det i det beredande arbetet och under beslutsprocessen varit jämn könsfördelning och ett brett deltagande från olika förvaltningar i kommunen?
- Har det varit jämn könsfördelning bland deltagarna i möten med medborgarna (exempelvis samråd)?
- Har ansträngningar gjorts för att nå kvinnor såväl som män vid information om utställning och möten med medborgare?

Rutiner för inkomna synpunkter

- Vet medborgarna vem de ska vända sig till med synpunkter på miljöer som upplevs som otrygga? Finns tydliga rutiner för att med utgångspunkt i inkomna synpunkter genomföra åtgärder av miljöer som upplevs som otrygga? Hur prioriteras dessa åtgärder?

Kommunikationer

- Var arbetar kvinnor och män, är det främst på bostadsorten, inom kommunen, eller på annan ort?
- Var ligger kollektivtrafikens hållplatser i förhållande till bebyggelsen? Måste man gå genom mörka grönområden för att nå hållplatserna?
- Ger planen möjlighet till goda förbindelser med cykel och till fots?

- Skapar trafiksepareringar ödsliga mellanrumsområden eller trafiksäkerhetslösningar som exempelvis gångtunnlar som kan upplevas som otrygga?
- Hur är cykelvägarna placerade i förhållande till bilvägar, parker och bebyggelse?
- Underlättar planeringen för föräldrar att dela på ansvaret för hem och barn genom exempelvis goda transportmöjligheter mellan arbete, affärer, dagis och så vidare oavsett om man reser med bil, cykel, kollektivtrafik eller går?
- Planläggs kvarter i rutnät, med korta avstånd, naturliga stråk och god genomströmning? Uppstår otrygga återvändsgränder någonstans?
- Kan gångtunnlar undvikas genom andra lösningar?

Kultur och fritid

- Ger planeringen möjlighet att skapa ett balanserat utbud av fritidsanläggningar och fritidsverksamheter för allas önskemål? Finns det miljöer som utformats med utgångspunkt i stereotypa föreställningar om kön, exempelvis tydligt könskodade leksaker på lekplatser?
- Har man tagit hänsyn till otrygghet i fritids- och rekreationsområden, som parker och idrottsplatser?

Service

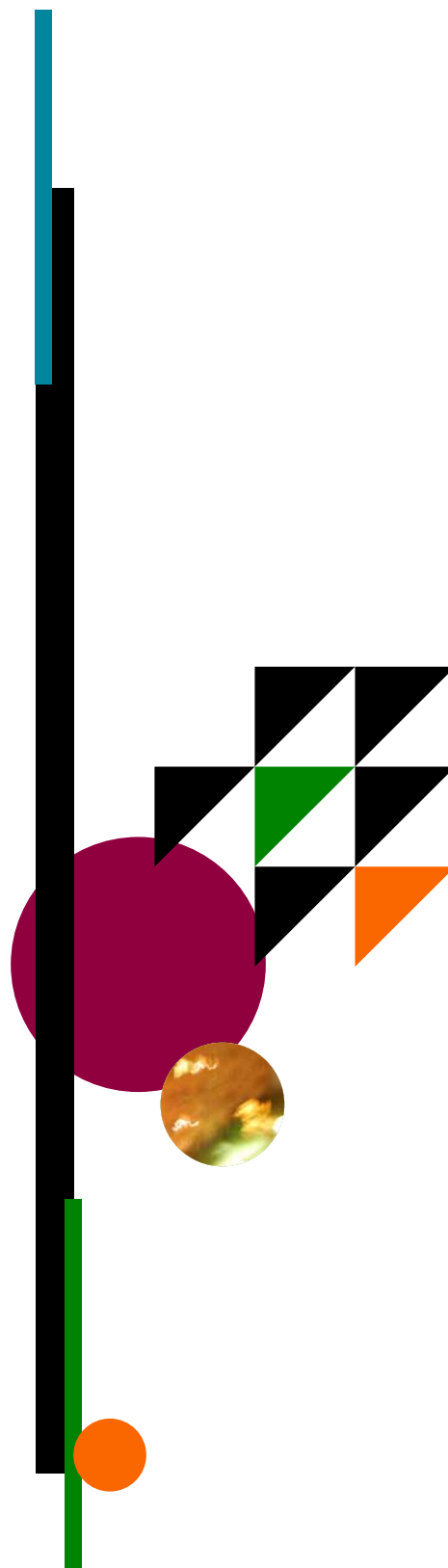
- Går det lätt att nå butiker, exempelvis genom god tillgång till kollektivtrafik?
- Har hänsyn tagits till trygghet vid planering och utformning av kommunikationsmiljöer som parkeringsytor, busshållplatser, gator och torg?
- På vilket sätt påverkar bebyggelsestrukturen trygghet? Åt vilket håll vetter entréer, fönster, balkonger? Vart är tvättstuga, parkering, planteringar och vandringsstråk placerade?

Boende

- Erbjuds olika sorters boende i alla stadsdelar/ delar av kommunen?
- Har de boende i planområdet tillgång till bostadsnära skolor och förskolor?

Mötesplatser

- Finns det platser i området som kvinnor och/eller män skulle undvika att vistas på till följd av otrygghet? Kan sådana platser planeras annorlunda?
- Är lekplatser placerade så att barn kan leka under uppsikt utan direkt övervakning (exempelvis så de är synliga från köksfönstren)? Har man tänkt på otrygghet vid lokalisering och utformning av lekplatser?

Trygghet generellt

- Vilka alternativa vägval finns?
- Är det lätt att orientera sig i området? Är överblickbarheten och orienterbarheten god? Jämför skillnader i sikt mellan dag- och kvällstid.
- Finns det barriärer som skulle kunna tas bort?
- Vid vilka tidpunkter (visar exempelvis trafikmätningar att det) rör sig människor/trafik i området?
- Vilken typ av bebyggelse finns i området; industrier, institutioner, parkeringshus och/eller bostäder? Finns det en variation av verksamheter? Vilken typ av verksamheter/socialt liv skulle området behöva?

Checklista - Detaljplan

Statistik och underlag

- Analyseras medborgarundersökningar (exempelvis SKL:s kommunenkät/ boendeundersökningar) utifrån jämställdhets- och trygghetsperspektiv? Har enkäter beställts/gjorts könsuppdelade?
- Finns aktuella utredningar eller andra underlag (exempelvis genomförda trygghetsvandringar) som undersöker hur kvinnor och män upplever trygghet?
- På vilket sätt tas hänsyn till eventuella könsskillnader som framkommit i planeringsunderlagen vid prioriteringar av de åtgärder som föreslås i planen?
- Finns jämställdhet och trygghet med i verksamhetens syfte, visioner och övergripande mål?
- Har kommunen målsättningar eller policys (exempelvis folkhälsomål eller den europeiska deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå) som behandlar jämställdhet eller trygghet och kan ligga till grund för det fortsatta arbetet?
- Innehåller ditt arbete för en hållbar utveckling utöver den ekonomiska och ekologiska dimensionen även den sociala dimensionen, där jämställdhet ingår?
- Finns stöd i översiktsplanen för att belysa jämställdhetsaspekter? Visar översiktsplanen att det finns speciella förutsättningar att ta hänsyn till vad gäller jämställdhet i det berörda området?

Representation

- Har det i det beredande arbetet och under beslutsprocessen varit jämn könsfördelning och ett brett deltagande från olika förvaltningar i kommunen?
- Har det varit jämn könsfördelning bland deltagare i möten med medborgare (exempelvis samråd)?
- Har ansträngningar gjorts för att nå kvinnor såväl som män vid information om utställning och möten med medborgare?

Rutiner för inkomna synpunkter

- Vet medborgare vem de ska vända sig till med synpunkter på miljöer som upplevs som otrygga? Finns tydliga rutiner för att med utgångspunkt i inkomna synpunkter genomföra åtgärder av miljöer som upplevs som otrygga? Hur prioriteras dessa åtgärder?

Kommunikationer

- Var ligger kollektivtrafikens hållplatser i förhållande till bebyggelsen? Måste man gå genom mörka grönområden för att nå hållplatserna?
- Ger planen möjlighet till goda förbindelser med cykel och till fots?
- Skapar trafikseparering odsliga mellanrumsområden eller trafiksäker-

hetslösningar som gångtunnlar som kan upplevas som otrygga?

- Hur är cykelvägarna placerade i förhållande till bilvägar, parker och bebyggelse?
- Är gång-, cykel- och motionsslingor planerade så att de är trygga alla tider på dygnet? Går det att undvika att gömställen skapas nära gång- och cykelvägar (genom exempelvis förbättrad belysning, beskärning av buskage, närhet till bostäder)?
- Underlättar planeringen för föräldrar att dela på ansvaret för hem och barn genom exempelvis goda transportmöjligheter mellan arbete, affärer, dagis och så vidare oavsett om man reser med bil, cykel, kollektivtrafik eller går?
- Planläggs kvarter i rutnät, med korta avstånd, naturliga stråk och god genomströmning? Uppstår otrygga återvändsgränder någonstans?
- Kan gångtunnlar undvikas genom andra lösningar?

Kultur och fritid

- Har man tagit hänsyn till otrygghet i fritids- och rekreationsområden, som parker och idrottsplatser?

Service

- Går det lätt att nå butiker, exempelvis genom god tillgång till kollektivtrafik?
- Har hänsyn tagits till trygghet vid planering och utformning av kommunikationsmiljöer som parkeringsytor, busshållplatser, gator och torg?
- Är garage, parkeringsplatser och vägar placerade så att de inte skärmar av bostäder eller verksamheter från gårdar, naturområden och parkområden eller andra bostadsområden? Hur utformas centrala parkeringar för att undvika att de upplevs som ödsliga?
- På vilket sätt påverkar bebyggelsestrukturen trygghet? Åt vilket håll vetter entréer, fönster, balkonger? Vart är tvättstuga, parkering och planteringar och vandringsstråk placerade?
- Förs en diskussion med bostadsbolag/exploatör om jämställdhet och trygghet vid utformning av planen?

Boende

- Kan kommunen erbjuda olika sorters boende (i olika storlek, för olika åldrar och familjesammansättningar) i varierande kostnadslägen?
- Har de boende i planområdet tillgång till bostadsnära skolor och förskolor?

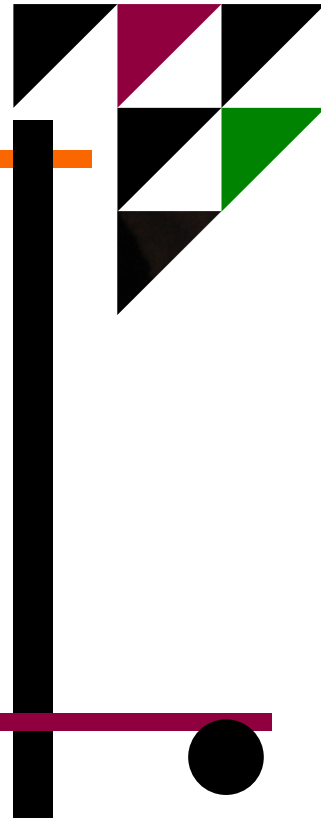
Mötesplatser

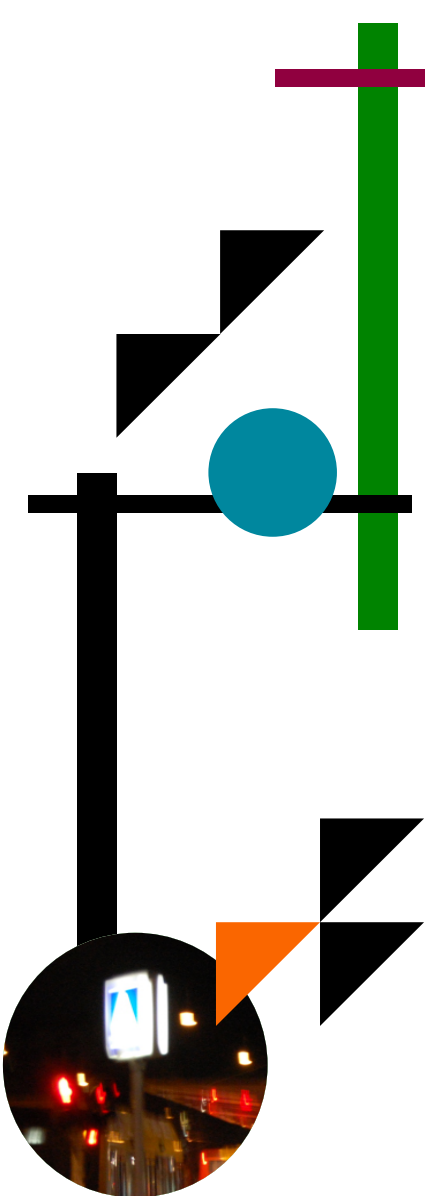
- Finns det platser i området som kvinnor och/eller män skulle undvika att vistas på till följd av otrygghet? Kan sådana platser planeras annorlunda?
- Finns naturliga mötesplatser både dagtid och kvällstid?

- Är lekplatser placerade så att barn kan leka under uppsikt utan direkt övervakning (exempelvis så de är synliga från köksfönstren)? Har man tänkt på otrygghet vid lokalisering och utformning av lekplatser?

Trygghet generellt

- Vilka alternativa vägval finns?
- Är det lätt att orientera sig i området? Är överblickbarheten och orienterbarheten god? Jämför skillnader i sikt mellan dag- och kvällstid.
- Finns det barriärer som skulle kunna tas bort?
- Påverkar buskar, träd eller planteringar siktlinjerna?
- Finns det tillräckligt med belysningsarmaturer? Är ljuset för kallt, för starkt eller bländande? Bildas mörka skuggor mellan ljuspunkterna? Belyses rätt område, stråk och markytor?
- Vid vilka tidpunkter (visar exempelvis trafikmätningar att det) rör sig människor/trafik i området?
- Är trappor tillräckligt breda och väl upplysta?
- Är byggnader utformade så att det inte skapas dolda hörn eller mörka nischer där någon kan gömma sig?
- Vilken typ av bebyggelse finns i området; industrier, institutioner, parkeringshus och/eller bostäder? Finns det en variation av verksamheter? Vilken typ av verksamheter/socialt liv skulle området behöva?

Checklista - Park

Statistik och underlag

- Analyseras medborgarundersökningar (exempelvis SKL:s kommunenkät) utifrån jämställdhets- och trygghetsspektiv? Har medborgarenkäter beställts/gjorts konsupplade?
- Finns aktuella utredningar eller andra underlag (exempelvis en genomförd trygghetsvandring) som undersöker hur kvinnor och män upplever trygghet?
- På vilket sätt tas hänsyn till eventuella könsskillnader som framkommit i planeringsunderlagen vid prioriteringar av de åtgärder som föreslås i planen?
- Finns jämställdhet och trygghet med i verksamhetens syfte, visioner och övergripande mål?
- Har kommunen målsättningar eller policys (exempelvis folkhälsomål eller den europeiska deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå) som behandlar jämställdhet eller trygghet som kan ligga till grund för det fortsatta arbetet?
- Innehåller ditt arbete för en hållbar utveckling utöver den ekonomiska och ekologiska dimensionen även den sociala dimensionen, där jämställdhet ingår?

Representation

- Har det i det beredande arbetet och under beslutsprocessen varit jämn könsfördelning och ett brett deltagande från olika förvaltningar i kommunen?
- Har det varit jämn könsfördelning bland deltagare i möten med medborgare?

Rutiner för inkomna synpunkter

- Vet medborgare vem de ska vända sig till med synpunkter på miljöer som upplevs som otrygga? Finns tydliga rutiner för att med utgångspunkt i inkomna synpunkter genomföra åtgärder av miljöer som upplevs som otrygga? Hur prioriteras dessa åtgärder?

Kommunikationer

- Beskärs växtlighet vid tunnlars mynningar på ett sådant sätt att sikten inte begränsas av grönska?

Kultur och fritid

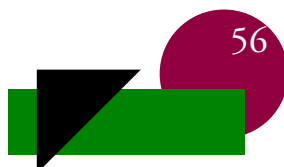
- Ger planeringen möjlighet att skapa ett balanserat utbud av fritidsanläggningar och fritidsinvesteringar för allas önskemål? Finns det miljöer som upprätthåller stereotypa bilder av kön (exempelvis tydligt könskodade lekredskap på lekplatser)?

Mötesplatser

- Finns det platser i området som kvinnor och/eller män skulle undvika att vistas på till följd av otrygghet? Kan sådana platser planeras annorlunda?
- Finns naturliga mötesplatser både dagtid och kvällstid?
- Är lekplatser placerade så att barn kan leka under uppsikt utan direkt övervakning (exempelvis så de är synliga från köksfönstren)? Har man tänkt på otrygghet vid lokalisering och utformning av lekplatser?
- Finns områden utomhus med utrymme för sittplatser?

Trygghet generellt

- Är det lätt att orientera sig i området? Är överblickbarheten och orienterbarheten god? Jämför skillnader i sikt mellan dag- och kvällstid.
- Finns det barriärer som skulle kunna tas bort?
- Påverkar buskar, träd eller planteringar siktlinjerna?
- Är skyltning och vägmarkeringar tydliga?
- Har medvetna val gjorts av öppna lösningar eller genomskinligt material i exempelvis parkeringshus, offentliga hissar, trapphus, tågstationer och busskurer?
- Är trappor tillräckligt breda och väl upplysta?
- Är det nedslitet, nerklottrat, ostädat eller målat i mörka, ljusslukande färger?

Checklista - Fastighets- och bostadsbolag

Statistik och underlag

- Analyseras medborgarundersökningar (exempelvis boendeundersökning) utifrån jämställdhets- och trygghetsperspektiv? Har medborgarenkäter beställts/gjorts könsuppdelade?
- Finns aktuella utredningar eller andra underlag (exempelvis en genomförd trygghetsvandring) som undersöker hur kvinnor och män upplever trygghet?
- På vilket sätt tas hänsyn till eventuella könsskillnader som framkommit i planeringsunderlagen vid prioriteringar av de åtgärder som föreslås i planen?
- Finns jämställdhet och trygghet med i verksamhetens syfte, visioner och övergripande mål?
- Har kommunen målsättningar eller policys (exempelvis folkhälsomål eller den europeiska deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå) som behandlar jämställdhet eller trygghet som kan ligga till grund för det fortsatta arbetet?
- Innehåller ditt arbete för en hållbar utveckling utöver den ekonomiska och ekologiska dimensionen även den sociala dimensionen, där jämställdhet ingår?

Representation

- Har det i det beredande arbetet och under beslutsprocessen varit jämn könsfördelning?
- Har det varit jämn könsfördelning bland deltagare i möten med medborgare?
- Har ansträngningar gjorts för att nå kvinnor såväl som män vid information till och möten med medborgare?

Rutiner för inkomna synpunkter

- Vet medborgare vem de ska vända sig till med synpunkter på miljöer som upplevs som otrygga? Finns tydliga rutiner för att med utgångspunkt i inkomna synpunkter genomföra åtgärder av miljöer som upplevs som otrygga? Hur prioriteras dessa åtgärder?

Kommunikationer

- Är gång-, cykel- och motionsslingor planerade så att de är trygga alla tider på dygnet? Går det att undvika att gömställen skapas nära gång- och cykelvägar (genom exempelvis förbättrad belysning, beskärning av buskage, närhet till bostäder)?

Kultur och fritid

- Ger planeringen möjlighet att skapa ett balanserat utbud av fritidsanläggningar och fritidsinvesteringar för allas önskemål? Finns det miljöer som skapar stereotyper kring kön (exempelvis tydligt könskodade lekredskap på lekplatser)?

Service

- Har hänsyn tagits till trygghet vid planering och utformning av kommunikationsmiljöer som parkeringsytor, busshållplatser, gator och torg?
- Är garage, parkeringsplatser och vägar placerade så att de inte skärmar av bostäder eller verksamheter från gårdar, naturområden och parkområden eller andra bostadsområden? Hur utformas centrala parkeringar för att det ska undvikas att de upplevs som ödsliga? På vilket sätt påverkar bebyggelsestrukturen trygghet?
- Åt vilket håll vetter entréer, fönster och balkonger? Vart är tvättstuga, parkering, planteringar och vandringsstråk placerade?

Boende

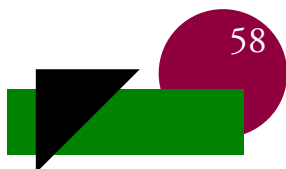
- Kan kommunen erbjuda olika sorters boende (i olika storlek, för olika åldrar och familjesammansättningar) i varierande kostnadslägen?

Mötesplatser

- Finns det platser i området som kvinnor och/eller män skulle undvika att vistas på till följd av otrygghet? Kan sådana platser planeras annorlunda?
- Finns naturliga mötesplatser både dagtid och kvällstid?
- Är lekplatser placerade så att barn kan leka under uppsikt utan direkt övervakning (exempelvis så de är synliga från köksfönstren)? Har man tänkt på otrygghet vid lokalisering och utformning av lekplatser?
- Finns områden utomhus med utrymme för sittplatser?

Trygghet generellt

- Är det lätt att orientera sig i området? Är överblickbarheten och orienterbarheten god? Jämför skillnader i sikt mellan dag- och kvällstid.
- Finns det barriärer som skulle kunna tas bort?
- Påverkar buskar, träd eller planteringar siktlinjerna?
- Finns det tillräckligt med belysningsarmaturer? Är ljuset för kallt, för starkt eller bländande? Bildas mörka skuggor mellan ljuspunkterna? Belyses rätt område, stråk och markytor? Är skyltning och vägmarkeringar tydliga?
- Har medvetna val gjorts av öppna lösningar eller genomskinliga material i exempelvis parkeringshus, offentliga hissar, trapphus, tågstationer och busskurer?
- Är trappor tillräckligt breda och väl upplysta?

- Är det nedslitet, nerklottrat, ostädat eller målat i mörka, ljusslukande färger?
- Är byggnader utformade så att det inte skapas dolda hörn eller mörka nischer där någon kan gömma sig?
- Åtgärdas klotter och nedskräpning skyndsamt om boende eller verksamheter anmäler detta?

Checklista - Trafikplanering

Statistik och underlag

- Analyseras brukar/medborgarundersökningar (exempelvis SKL:s kommunenkät/boendeundersökningar) utifrån jämställdhets- och trygghetsperspektiv? Har medborgarenkäter beställts/gjorts konsupplade?
- Finns aktuella utredningar eller andra underlag (exempelvis en genomförd trygghetsvandring) som undersöker hur kvinnor och män upplever trygghet?
- På vilket sätt tas hänsyn till eventuella könsskillnader som framkommit i planeringsunderlagen vid prioriteringar av de åtgärder som föreslås?
- Finns jämställdhet och trygghet med i verksamhetens syfte, visioner och övergripande mål?
- Har kommunen målsättningar eller policys (exempelvis folkhälsomål eller den europeiska deklarationen för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå) som behandlar jämställdhet eller trygghet som kan ligga till grund för det fortsatta arbetet?
- Innehåller ditt arbete för en hållbar utveckling utöver den ekonomiska och ekologiska dimensionen även den sociala dimensionen, där jämställdhet ingår?

Representation

- Har det i det beredande arbetet och under beslutsprocessen varit jämn könsfördelning och ett brett deltagande från olika förvaltningar i kommunen?
- Har det varit jämn könsfördelning bland deltagare i möten med medborgare?

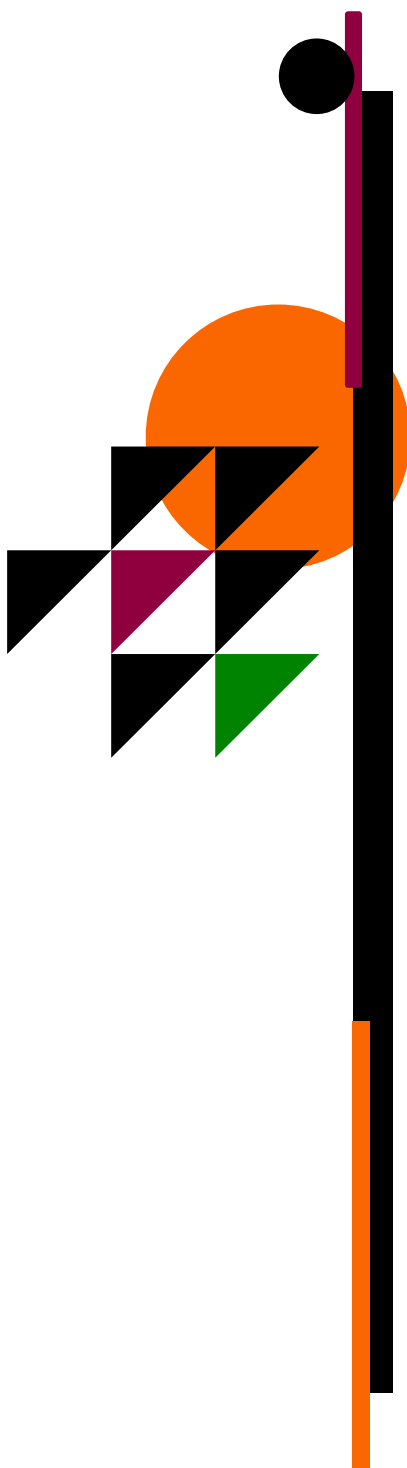
Rutiner för inkomna synpunkter

- Vet medborgare vem de ska vända sig till med synpunkter på miljöer som upplevs som otrygga? Finns tydliga rutiner för att med utgångspunkt i inkomna synpunkter genomföra åtgärder av miljöer som upplevs som otrygga? Hur prioriteras dessa åtgärder?

Kommunikationer

- Har planeringen samordnats med lokala och regionala trafikbolag?
- Var arbetar kvinnor och män, är det främst på bostadsorten, inom kommunen, eller på annan ort?
- Var ligger kollektivtrafikens hållplatser i förhållande till bebyggelsen? Måste man gå genom mörka grönområden för att nå hållplatserna?
- Ger planen möjlighet till goda förbindelser med cykel och till fots?
- Skapar trafikseparering ödsliga mellanrumsområden eller trafiksäkerhetslösningar som gångtunnlar som kan upplevas som otrygga?

- Hur är cykelvägarna placerade i förhållande till bilvägar, parker och bebyggelse?
- Är gång-, cykel- och motionsslingor planerade så att de är trygga alla tider på dygnet? Går det att undvika att gömställen skapas nära gång- och cykelvägar (genom exempelvis förbättrad belysning, beskärning av buskage och närhet till bostäder)?
- Underlättar planeringen för föräldrar att dela på ansvaret för hem och barn genom exempelvis goda transportmöjligheter mellan arbete, affärer, dagis och så vidare oavsett om man reser med bil, cykel, kollektivtrafik eller går?
- Utformas gång- och cykeltunnlar utifrån ett trygghetsperspektiv, till exempel med breda mynningar, god belysning och god genomsikt?

Service

- Går det lätt att nå butiker, exempelvis genom god tillgång till kollektivtrafik?
- Är garage, parkeringsplatser och vägar placerade så att de inte skärmar av bostäder eller verksamheter från gårdar, naturområden och parkområden eller andra bostadsområden? Hur utformas centrala parkeringar för att undvika att de upplevs som ödsliga?

Mötesplatser

- Finns naturliga mötesplatser både dagtid och kvällstid?

Trygghet generellt

- Vilka alternativa vägval finns?
- Är det lätt att orientera sig i området? Är överblickbarheten och orienterbarheten god? Jämför skillnader i sikt mellan dag- och kvällstid.
- Finns det barriärer som skulle kunna tas bort?
- Finns det tillräckligt med belysningsarmaturer? Är ljuset för kallt, för starkt eller bländande? Bildas mörka skuggor mellan ljuspunkterna? Belyses rätt område, stråk och markytor?
- Är skyltning och vägmarkeringar tydliga?
- Vid vilka tidpunkter (visar exempelvis trafikmätningar att det) rör sig människor/trafik i området?
- Har medvetna val gjorts av öppna lösningar eller genomskinligt material i exempelvis parkeringshus, offentliga hissar, trapphus, tågstationer och busskurer?
- Är trappor tillräckligt breda och väl upplysta?
- Är det nedslitet, nerklottat, ostädat eller målat i mörka, ljusslukande färger?
- Åtgärdas klotter och nedskräpning skyndsamt om boende eller verksamheter anmäler detta?

GENUS/TRYGGHETSHAND

Närhet till människor

Är platsen befolkad? Är avstånd mellan målpunkter korta? Är man sedd?

Orienterbarhet

Är det fri sikt och god överblickbarhet av platsen? Är skyltar tydliga? är belysningen god? Är det lätt att hitta rätt på platsen? Finns alternativa vägval?

Ljus och mörker

Hur upplevs platsen på dagen/ natten samt den ljusa respektive mörkare halvan av året? Hur förändras upplevelsen av platsen med tidpunkt?

Upplevelsen av platsen

Vilket intryck ger platsen? Är den väl underhållen eller skräpig och sliten? Fungerar belysning? Är buskage beskurna?

Könsmedvetenhet

Tänk på kön. Utgå från befintligt underlag, statistik, tidigare forskning. Var observant på representation bland medverkande i arbetsprocessen.

Genus/trygghetshanden¹ består av fem tumregler, alltså påminnelser om saker som är viktiga att komma ihåg för samhällsbyggare som vill stärka trygghet ur ett jämställdhetsperspektiv. Handen ska användas i hela samhällsbyggnadsprocessen för att fungera som en ständig påminnelse. Denna hand är generell för samhällsbyggare, men det är möjligt att utforma en egen hand utifrån den egna arbets förutsättningar, exempelvis genom att plocka ut de mest relevanta frågorna från checklistorna i portfolion.

ORDLISTA

Diskrimineringsgrunderna

De olika diskrimineringsgrunderna fastslås av diskrimineringslagen och är kön, könsidentitet eller könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.¹

Funktionshinder

Ett funktionshinder uppstår i mötet mellan individ och samhälle. Det kan till exempel handla om svårillgänglig information, trappor, trösklar och attityder som stänger ute människor.²

Funktionsnedsättning

Man kan ha fysiska, psykiska och intellektuella funktionsnedsättningar. En person med funktionsnedsättning kan leva ett fungerande liv om alla i samhället tillåter det. Ungefär en av fem svenskar uppger att de har en funktionsnedsättning.³

Genus

Genus som begrepp syftar på den sociala dimensionen av kön och hänvisar till begrepp som maskulin och feminin och det vi lägger in i dem. Inom genusvetenskapen är det sociala aspekter av kön som man talar om och därför används begreppet kön ofta synonymt med genus. Med ett *genusperspektiv* tittar man på hur kvinnor och män formas som grupper av vår kultur.⁴

Genusordning

Den maktordning som gör att kvinnor och män värderas olika. Genusordningen bygger på två principer. Den första är principen om isärhållande av kvinnor och män. Kvinnor och män förväntas vara olika och vara på olika platser. Den andra principen är att män värderas högre än kvinnor, att män är norm för människan.⁵

Handikapp

Socialstyrelsen rekommenderar att ordet handikapp inte används alls eftersom det förändrat betydelse. Istället rekommenderas begreppet funktionshinder.⁶

Hbt-person

Paraplybegrepp för homosexuella, bisexuella och transpersoner.⁷

Heteronormativitet

Föreställningar som finns om hur flickor och kvinnor respektive män och pojkar ska vara, att det bara är möjligt att vara antingen kvinna/flicka eller man/pojke, föreställningar om att alla är heterosexuella och att det självklara och önskvärda sättet att leva är heterosexuellt. Normen upprätthålls av förväntningar om manlighet och kvinnlighet som vandras motsatser och komplement.⁸

Hot om våld

Innebär att någon/några säger något och/eller skapar en situation eller stämning som gör att man blir rädd för att utsättas för våld.⁹

Intersektionalitet

Är ett analytiskt perspektiv som används för att analysera hur olika maktordningar samverkar i samhället. Utgångspunkten är att de maktordningar som är kopplade till kön, etnicitet, ålder, sexualitet, klass, nationalitet och så vidare samverkar med varandra på olika sätt.¹⁰ En homosexuell kvinna med funktionsnedsättning har exempelvis en annan typ av erfarenheter och utsätts för en annan typ av diskriminering än en man tillhörig en minoritetsreligion.

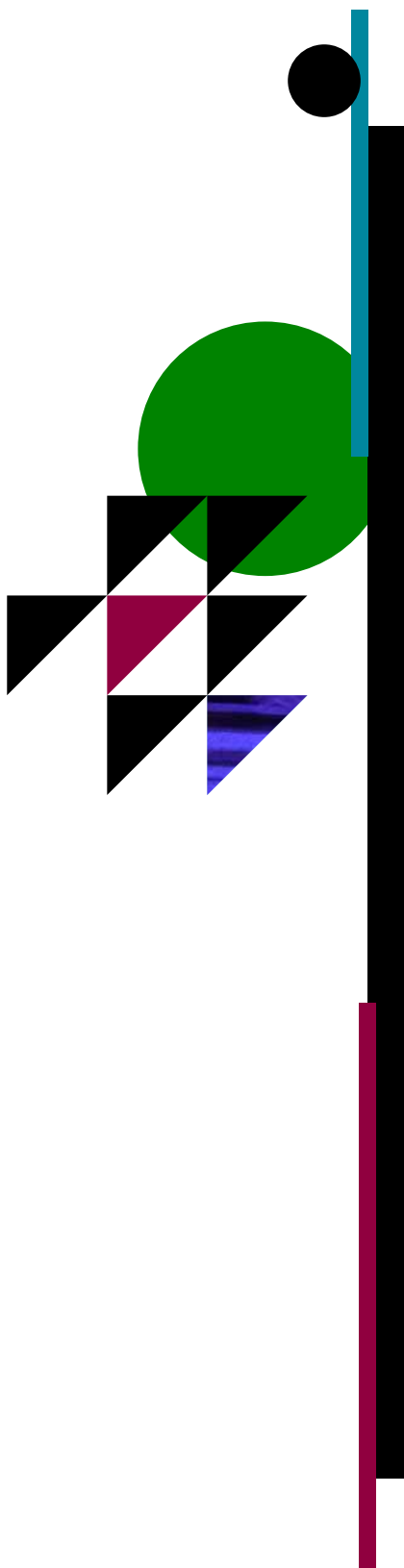
Jämställdhet

Jämställdhet avser förhållandet mellan kvinnor och män och har åstadkommit när kvinnor och män har lika skyldigheter, rättigheter och möjligheter inom livets alla områden. Jämställdhet är en viktig jämlikhetsfråga. Jämställdhet har både en kvalitativ och en kvantitativ aspekt. Kvantitativ jämställdhet handlar om jämn könsfördelning. Med kvalitativ jämställdhet avses ett förhållande där villkor, regler, rutiner, kultur, värderingar, normer, maktförhållanden med mera är könsneutrala och inte präglade av könsbestämda kvalifikationer eller kompetenser.¹¹

Jämställdhetspolitiska målen

Det övergripande jämställdhetspolitiska målet i Sverige lyder: ”Målet för jämställdhetspolitiken är att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv”. Fyra delmål preciserar inriktningen:

1. En jämn fördelning av makt och inflytande. Kvinnor och män ska ha samma rätt och möjlighet att vara aktiva medborgare och att forma villkoren för beslutsfattandet.
2. Ekonomisk jämställdhet. Kvinnor och män ska ha samma möjligheter och villkor i utbildning och betalt arbete som ger ekonomisk självständighet livet ut.

3. Jämn fördelning av det obetalda hem- och omsorgsarbetet. Kvinnor och män ska ta samma ansvar för hemanarbetet och ha möjlighet att ge och få omsorg på lika villkor.

4. Mäns våld mot kvinnor ska upphöra. Kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet.

När man inom ramarna för samhällsplanering arbetar med stärkt trygghet ur ett jämställdhetsperspektiv och refererar till de jämställdhetspolitiska målen är det framförallt delmål 4 man hänvisar till, men alla målen går att koppla till vikten av ökad jämställdhet i samhällsplaneringen.¹²

Jämlikhet

Avser rättvisa förhållanden mellan alla individer och grupper i samhället och utgår från att alla människor har ett lika värde oavsett kön, etnicitet, religion, social tillhörighet med mera. En förutsättning för att jämlikhet ska uppnås är jämställdhet.¹³

Könsidentitet

En persons självidentifierade, självupplevda kön. Det kön en person känner sig som.¹⁴

Könskodning

Uttrycks i föreställningar om att män och kvinnor ska ha skilda sysslor, olika attribut och föremål som anses höra ihop med kategorin ”kvinna” eller kategorin ”man”, samt att platser ses som manliga eller kvinnliga.¹⁵

Könskonsekvensanalys

Beslut kan verka könsneutrala, men påverkar ibland kvinnor och män olika. För att undvika att ojämställda beslut fattas kan man genomföra en konsekvensanalys utifrån ett jämställdhetsperspektiv. En sådan analys tar med fördel sin utgångspunkt i könsuppdelad statistik.¹⁶

Könsuttryck

Hur en person uttrycker sitt kön, genom exempelvis kläder och kroppsspråk.¹⁷

Nationella trygghetsundersökningen (NTU)

En årligen återkommande nationell brottsoffer- och trygghetsundersökning. Underlaget utgörs av omkring 14.000 personer som i telefonintervjuer svarat på frågor om brott, trygghetsupplevelse, förtroende för rättsväsendet och erfarenheter av kontakter med rättsväsendet. Undersökningen gör bland annat jämförelser av trygghet hos medborgare runt om i landet.¹⁸

Plan- och bygglagen

Innehåller bestämmelser om planläggning av mark, vatten och byggnade. I planens portalparagraf finns formuleringen: "Bestämmelserna syftar till att med beaktande av den enskilda människans frihet främja en samhällsutveckling med jämlika och goda levnadsförhållanden och en god och långsiktigt hållbar livsmiljö för människorna i dagens samhälle och för kommande generationer." En avgörande förutsättning för en samhällsutveckling med jämlika och goda levnadsförhållanden är jämställdhet.¹⁹

Riskkalkylering

Kvinnor kalkylerar med risken att drabbas av sexuellt våld. Riskkalkyleringen medför begränsningar av kvinnors användande av främst stads- och tätortsmiljöer.²⁰

Rullstolsburen

En person som använder rullstol är ett exempel på en person med funktionsnedsättning. Observera att det heter att man är rullstolsburen och inte rullstolsbunden. Ingen är bunden vid sin rullstol om det inte finns rep med i bilden.²¹

Säkerhet

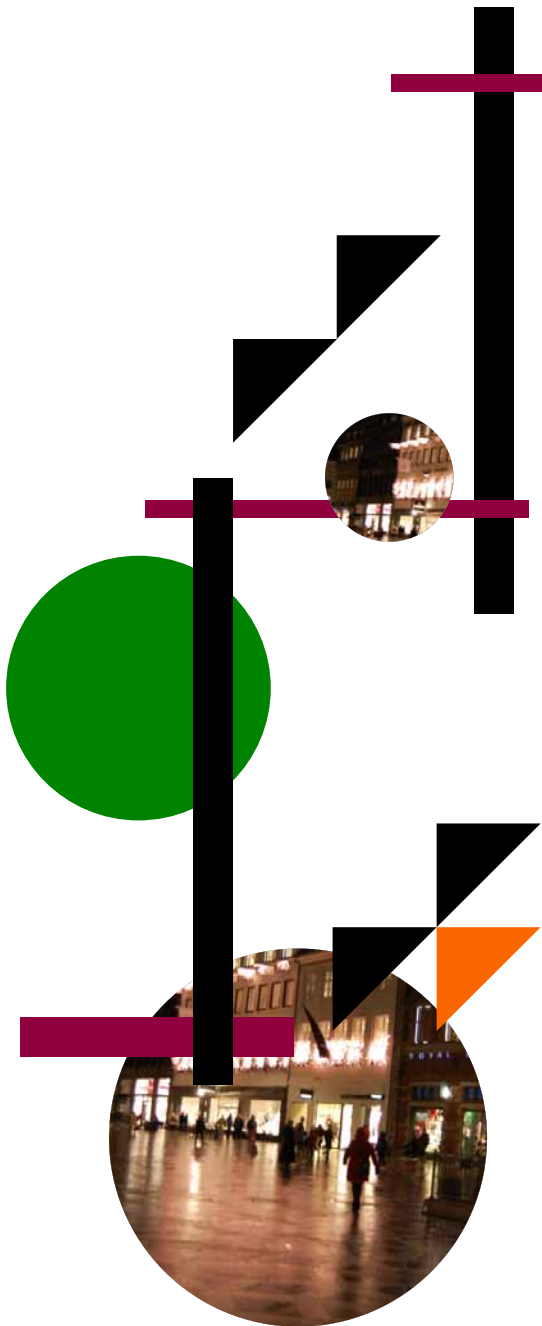
Syftar på hur säkert någonting faktiskt är till skillnad från trygghet som handlar om upplevelser av hur säkert något är.

Transperson

Ett paraplybegrepp som används om människor som på olika sätt bryter mot normer kring könsidentitet och könsuttryck, exempelvis transvestiter eller transsexuella.²²

Trygghet

En av nationalencyklopedins definitioner av trygghet är "Fri från oroande eller hotande inslag om företeelse som utgör en del av människans omgivning". Trygghet är dock ett sammansatt begrepp, eftersom individernas subjektiva upplevelser är tätt kopplade till trygghet. Dessa upplevelser kan beskrivas i termer av lugn, kontroll, frihet från hot och välbefinnande. Begreppets tydligt subjektiva innehåll och dess komplexitet gör det svårt att mäta människors upplevelser av trygghet. Oftast används frågor kring brott, otrygghet samt begränsningar i aktivitetsmönster för att sammanlagt ringa in vad trygghet är.²³

LÄSA MER

Denna litteraturlista är en sammanställning av de texter som refereras i portfolion samt andra texter som kan vara intresse för den som vill läsa mer om kunskapsfälten jämställdhet ur trygghetsperspektiv och jämställdhet i samhällsplanering. De referenser som är blåmarkerade är i digitalt format länkade och klickbara. Om du klickar på en länk lotsas du direkt vidare till boken, rapporten eller webbsidan.

Böcker

Andersson, Birgitta. 2005. *Risk. Om kvinnors erfarenhet och fysisk planering*. Norrköping: Centrum för kommunstrategiska studier, Linköpings Universitet.

Bengtsson, Karin & Nilsson, Lina. 2007. *Genus i undervisningen*.

Connell, Raewyn. 2003. *Om genus*. Göteborg: Daidalos.

Ekman, Karin (red.). 2002. *Hjärnsläpp. BANG om biologism*. Stockholm: Bang förlag.

Friberg, Tora (red.), Listerborn, Carina, Andersson, Birgitta & Scholten, Christina. 2005. *Speglingar av rum. Om könskodade platser och sammanhang*. Stockholm: Brus Östlings Bokförlag Symposion.

Gemzöe, Lena. 2004. *Feminism*. Stockholm: Bilda.

Hirdman, Yvonne. 2007. *Gösta och genusordningen. Feministiska betraktelser*. Stockholm: Ordfront.

Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2008. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv*. Stockholm: Studieförbundet Näringsliv och Samhälle.

Listerborn, Carina. 2000. *Om rätten att slippa skyddas. En studie av trygghetsskapande och brottsförebyggande projekt och kvinnors rädsla för att röra sig i stadens rum*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola.

Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. Kan man förändra rädslans platser?* Göteborg: Stadsbyggnadskontoret.

Listerborn, Carina. 2002. *Trygg stad. Diskurser om kvinnors rädsla i forskning, policyutveckling och lokal praktik*. Göteborg: Chalmers tekniska högskola.

Ungdomsstyrelsen. 2010. *Hon han hen. En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*. Stockholm: Ungdomsstyrelsens skrifter.

Rapporter och annat tryck

Alingsås Kommun. 2004. Alingsås Ljusguide. Råd och riktlinjer för ljussättning i Alingsås tätorter.

Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum - trygghetens rum - ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet. VINNOVA - Verket för Innovationssystem.

Andersson, Birgitta. 2008. Fördjupning av bakomliggande problematik.

Andersson, Birgitta. 2008. PM Trygghet i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv.

Boverket. 1996. Hela samhället. Jämställdhetsaspekter på fysisk planering och byggd miljö.

Boverket. 2009. Alla har rätt att känna sig trygga. Dokumentation från seminarieriet 2009.

Boverket 2009. Att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv - lägesredovisning.

Bodelius, Stina. 2010. Genusperspektiv på stadsplanering - en analys utifrån regeringens allmänna jämställdhetsmål. Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, SLU Alnarp.

Dahl, Emmy & Henriksson, Malin. 2010. Genusdimensioner i svensk kommunal planering och krishantering. En forskningsöversikt. VTI.

Forum för levande historia & RFSL Ungdom. 2008. BRYT! Ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet.

Friberg, Tora & Larsson, Anita. 2002. Steg framåt. Strategier och villkor för att förverkliga genusperspektivet i översiktlig planering. Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi. Rapporter och Notiser 162.

Friberg, Tora. Britsarvet, Fullersta torg, Höglunds park. Analys av könskodade rum på basis av uppsatser från kursen. Ett könsteoretiskt

perspektiv på samhällsplanering. Rapporter och Notiser, Institutionen för kulturgeografi och ekonomisk geografi vid Lunds Universitet. nr 150.

Handisam. 2007. Ord som taggar - om funktionshinder.

Helsingborgs stad, stadsbyggnadskontoret. 2003. Jämställdhet i översiktsplanering.

Lundin, Ellen. 2007. Jämställdhet i regional planering. Nedslag i tre planeringsnivåer i Stockholms län. Kulturgeografiska institutionen, Stockholms universitet.

Lundkvist, Fredrik. 2010. 3R metoden. 10 års erfarenheter av jämställdhetsintegrering.

Länsstyrelsen i Blekinge. 2005. Jämställdhetsaspekten i Fysisk planering.

Länsstyrelsen i Stockholm. 2008. BoJämt. Om jämställdhet i fysisk samhällsplanering.

Länsstyrelsen i Stockholm. 2007. Jämställd samhällsplanering – vad är det?

Länsstyrelsen i Västra Götaland. 2009. För vem byggs staden? - en konferens för att synliggöra grupper som har det svårt på bostadsmarknaden och lyta frågan om vem, varför och hur staden planeras och byggs utifrån ett jämställdhets- och jämlikhetsperspektiv.

Länsstyrelsen i Västra Götaland, Västra Götalandsregionen. 2008. Gör det jämnt i praktiken.

Länsstyrelsen i Östergötland. 2006. Jämställdhet i fysisk planering och byggd miljö - ett nytt perspektiv på vardagsmiljö.

NORDREGIO. Nordic Centre for Spatial Development. 2009. Att stärka tryggheten i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv. En förstudie av ett antal länders arbete.

Olsson, Emma. 2009. Planarkitekters arbete för jämställdhet. "Vad är det egentligen vi ska göra?". Blekinge Tekniska Högskola.

Persson, Anna-Karin. 2007. Jämställdhet i kommunal planering. Områdesplanering sedd ur ett ovan- och ett underifrånperspektiv.

Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO). 2008. Pusselbitar för ett jämställdhetsarbete – idéskrift med exempel på metoder.

Statens Offentliga Utredning 2007:15 Jämstöds Praktika. Metodbok för

jämställdhetsintegrering.

Statens Institut för Kommunikationsanalys (SIKA). 2002. Jämställda transporter? Så reser kvinnor och män.

Statistiska centralbyrån. 2004. Könsuppdelad statistik. Ett nödvändigt medel för jämställdhetsanalys. Stockholm: Statistiska centralbyrån (SCB).

Statistiska centralbyrån. 2010. På tal om kvinnor och män: lathund om jämställdhet. Stockholm: Statistiska centralbyrån 2010 (SCB).

Svenska Kommunförbundet. 2000. Jämställd planering – att synliggöra ojämställdheten.

Svenska Kommunförbundet. 2002. Aktivt jämställdhetsarbete. Jämtegrering och 3R-metoden i kommunala verksamheter.

Sveriges Kommuner och Landsting. 2008. En kunskapsöversikt. Jämställdhetsarbete - en utmaning för kommuner och landsting!

Sveriges Kommuner och Landsting. 2009. Den europeiska deklARATIONEN för jämställdhet mellan kvinnor och män på lokal och regional nivå.

Tiby, Eva & Sörberg, Anna-Maria. 2006. En studie av homofoba hatbrott i Sverige. Forum för levande historia.

Sveriges Kommun och Landsting, RKA och Finansdepartementet. 2010. Jämförelseprojektet. Gator, vägar, parker och lekplatser.

Umeå Kommun. 2004. Orädd. För en jämställd utomhusmiljö.

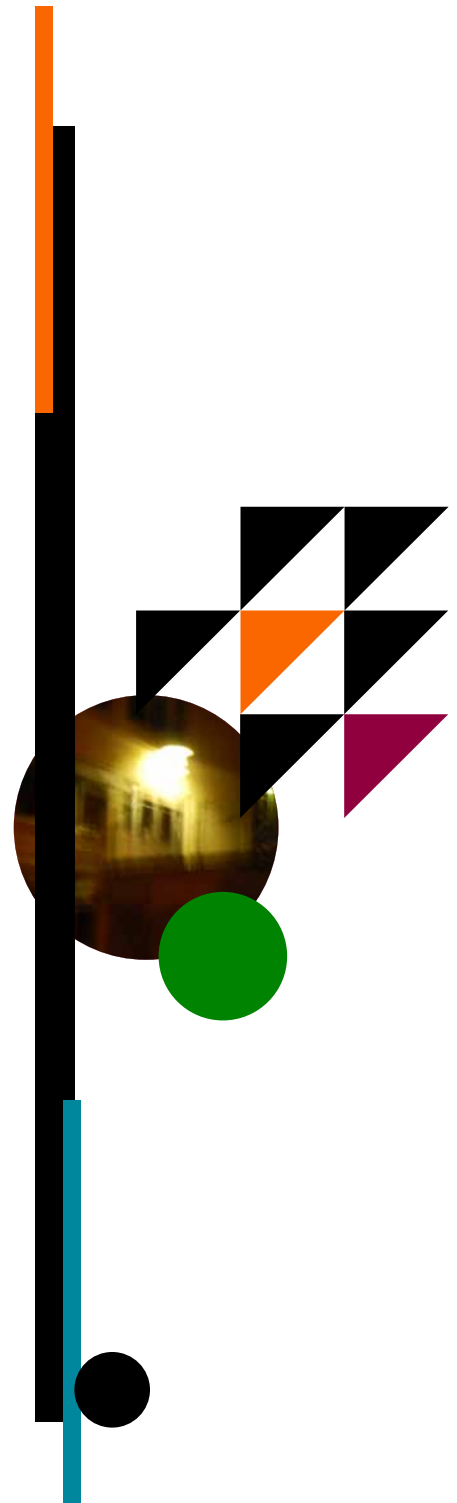
Vägverket. 2009. Jämställd Samhällsplanering – förslag på metod.

Wallqvist, Anette. 2008. Trygghetsvandringar. Idéskrift nr 19. Om lokalt brottsförebyggande arbete från Brottsförebyggande rådet. Brottsförebyggande rådet.

Wide, Jessika & Hudson, Christine. 2008. Den jämställda staden? Om jämställdhet och delaktighet i stadsplaneringen. Umeå kommun.

Checklistor

Boverket. 2007. Jämna steg. Checklista för jämställdhet i fysisk planering.

Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad – kan man förändra rädslans platser?* Göteborg: Stadsbyggnadskontoret.

Länsstyrelsen i Dalararnas län. 2001. LIKA, En checklista för jämställd planering.

Länsstyrelsen i Gotlands län. 2007. Checklista för arbete med jämställdhet i detaljplan.

Länsstyrelsen i Gotlands län. 2007. Checklista för arbete med jämställdhet i översiktsplan.

Länsstyrelsen i Gotlands län. 2007. Checklista för arbete med jämställdhet i fördjupad översiktsplan.

Länsstyrelsen i Hallands län. 2004. Jämställd planering i Halland.

Länsstyrelsen i Skånes län. 2000. Checklista för jämställd planering.

Länsstyrelsen i Östergötlands län. 2005. Checklista för fysisk planering. Analys och planeringsunderlag för att se hur och om man jobbar på rätt sätt med jämställdhetsperspektivet i fysisk samhällsplanering.

Uppsala kommun. 2001. Checka listan. Kvinnoögon ser andra saker än mansögon.

Webbsidor

Alingsås Kommun
www.alingsas.se

Boverket
www.boverket.se

Brottförebyggande rådet
www.bra.se

Diskrimineringsombudsmannen
www.do.se

HomO (myndigheten har upphört, men hemsidan finns kvar)
www.homo.se

Regeringen
www.regeringen.se

Jämställ.nu
www.jamstall.nu

Kalmar Kommun
www.kalmar.se

Plan- och bygglag (2010:900)
<http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/20100900.htm>

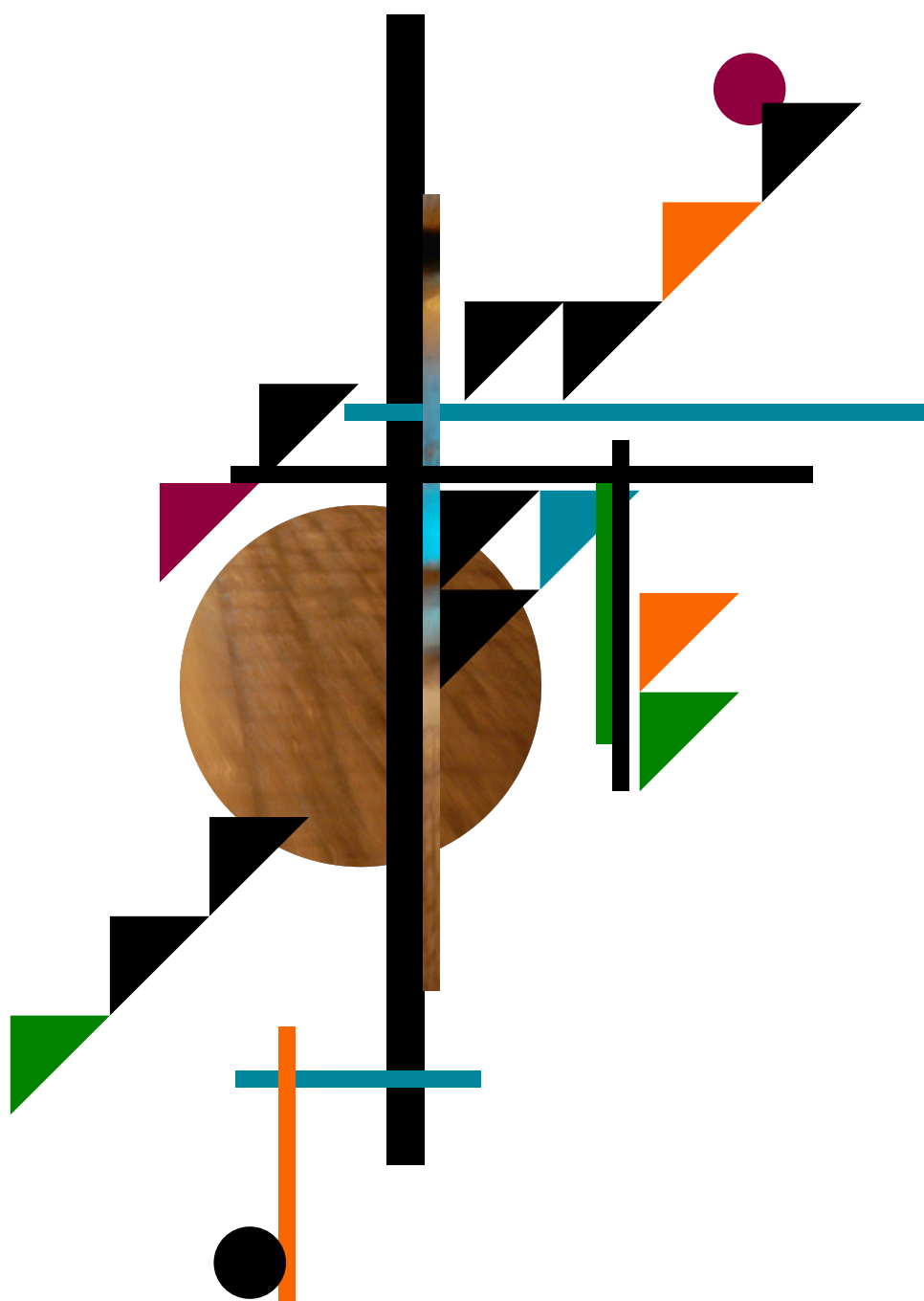
RFSL
www.rfsl.se

Övrigt

”Utbildning för förändringsledare”, projektledarkurs för jämställdhetsarbetare som arrangerades i Sverige Kommuner och Landstings regi under våren 2010, med Marianne Olsson som utbildningsledare.

Kontakt

Alingsås Kommun
Kommunledningskontoret
44181 Alingsås

REFERENSER

Föreläsning med bildpresentation

1 Boverket. 2009. Alla har rätt att känna sig trygga. Dokumentation från seminarieriet 2009.

2 Rädsla är en individuell känsla och var gränsen går mellan att vara rädd eller inte är svårdefinierad. Många känner heller inte igen sig i beskrivningen av dem som rädda. Begreppet *rädd* kan därför i dessa sammanhang vara problematiskt att använda. Istället kan det vara mer fruktbart att tala om att människor *förhåller sig till risk*, såväl upplevd som reell. Ett sådant förhållningssätt kan rymma känslor av rädsla, men också av ilska eller maktlöshet (se exempelvis Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet samt Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005 *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang*). Eftersom forskning som refereras i föreläsningen använder sig av begreppet *rädd* används det också i denna text för att inte förvanska den forskning som återges. Ett särskilt avsnitt i manuset har dock ägnats till att problematisera begreppet ytterligare.

3 Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang*.

4 Andersson, Birgitta. 2008. Fördjupning av bakomliggande problematik.

5 Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang*; Andersson, Birgitta. 2008. Fördjupning av bakomliggande problematik.

6 Andersson, Birgitta. 2005. *RISK. Om kvinnors erfarenhet och fysisk planering*.

7 Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang*.

8 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet.

9 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*

10 Jämställd planering – att synliggöra ojämställdheten. 2000. Kommunförbundet.

11 Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang*.

12 Ungdomsstyrelsen. 2010. *Hon han hen. En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*.

- 13 Boverket. 2009. Alla har rätt att känna sig trygga. Dokumentation från seminarieriet 2009; Friberg, Tora "Inledning" 2005. Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang*.
- 14 Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang*.
- 15 Boverket. 2009. Alla har rätt att känna sig trygga. Dokumentation från seminarieriet 2009.
- 16 Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang*.
- 17 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet.
- 18 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet; jfr Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005 *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang*.
- 19 Boverket. 2009. Alla har rätt att känna sig trygga. Dokumentation från seminarieriet 2009.
- 20 Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang*.
- 21 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet.
- 22 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet.
- 23 Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang*.
- 24 För diskussion om trygghet och säkerhet, se t.ex. Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet; Larsson, Anita & Jakalas, Anne (2009) *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv*.
- 25 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*
- 26 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet.
- 27 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*
- 28 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet; Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*
- 29 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv*.
- 30 Andersson, Birgitta. 2005. *RISK. Om kvinnors erfarenhet och fysisk*

planering.

31 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*

32 Andersson, Birgitta. 2008. Fördjupning av bakomliggande problematik; Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang.*

33 Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang.*

34 <http://www.sweden.gov.se/sb/d/2593/a/14257> hämtad den 26 juli 2010

35 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet.

36 Jfr: Hirdman, Yvonne. 2007. *Gösta och genusordningen. Feministiska betraktelser*; Connell, R. W. 2002. *Om genus*; jfr Gemzöe, Lena. 2004. *FEMINISM*.

37 Jfr: Hirdman, Yvonne. 2007. *Gösta och genusordningen. Feministiska betraktelser*; Jfr Connell, R. W. 2002. *Om genus*.

38 Andersson, Birgitta. 2005. *RISK. Om kvinnors erfarenhet och fysisk planering.*

39 Andersson, Birgitta. 2005. *RISK. Om kvinnors erfarenhet och fysisk planering.*

40 Jfr. med illustration av dikotomier i Andersson, Birgitta. 2005. *RISK. Om kvinnors erfarenhet och fysisk planering*; Jfr. Gemzöe, Lena. 2004. *FEMINISM*.

41 Ekman, Karin. (red.) 2002. *Hjärnsläpp. BANG om biologism.*

42 Hirdman, Yvonne. 2007. *Gösta och genusordningen. Feministiska betraktelser.*

43 Jfr. Andersson, Birgitta. 2008. Fördjupning av bakomliggande problematik.

44 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet.

45 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*

46 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*

47 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.*

48 Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005 *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang.*

49 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.*

50 Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang.*

- 51 Tibby, Eva, 1991 refereras i Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet.
- 52 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*
- 53 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet.
- 54 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.*
- 55 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet.
- 56 Forsberg, Gunnel "Den genderiserade staden" 2005. Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang.*
- 57 Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang.*
- 58 Listerborn, C. 2000. *Tryggare stad – kan man förändra rädslans platser?*
- 59 Listerborn, C. 2000. *Tryggare stad – kan man förändra rädslans platser?*
- 60 Boverket. 2009. Alla har rätt att känna sig trygga. Dokumentation från seminarieriet 2009.
- 61 Forsberg, Gunnel "Den genderiserade staden" 2005. Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang.*
- 62 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet.
- 63 Forsberg, Gunnel "Den genderiserade staden" 2005. Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang.*
- 64 Forsberg, Gunnel "Den genderiserade staden" 2005. Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang.*
- 65 Ahlströmer var en av den industriella revolutionens förgrundsfigurer i Sverige och grundade bland annat Alingsås manufakturverk som tillverkade textilier. Han populariserade även potatisen.
- 66 Hill förvandlade Alingsås från småstad till industristad genom att bland annat anlägga en bomullsfabrik i staden.
- 67 Boverket. 2009. Alla har rätt att känna sig trygga. Dokumentation från seminarieriet 2009.
- 68 Vägverket. 2009. Jämställd samhällsplanering. – förslag på metod.
- 69 Statens Institut för Kommunikationsanalys (SIKA). 2002. Jämställda transporter? Så reser kvinnor och män. (Statistik anger ett genomsnitt från nationella resvaneundersökningar mellan 1994-2001).
- 70 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*

- 71 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv*.
- 72 Vägverket. 2009. Jämställd samhällsplanering. – förslag på metod.
- 73 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv*.
- 74 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet.
- 75 <http://www.kalmar.se/t/videopage.aspx?id=53383> hämtad den 26 juli 2010
- 76 <http://www.kalmar.se/t/videopage.aspx?id=53383> hämtad den 26 juli 2010
- 77 Se t.ex. Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad – kan man förändra rädslans platser?*
- 78 Sveriges Kommuner och Landsting. 2008. En kunskapsöversikt. Jämställdhetsarbete – en utmaning för kommuner och landsting!
- 79 Lundkvist, Fredrik. 2010. 3R metoden. 10 års erfarenheter av jämställdhetsintegrering.
- 80 Sveriges Kommuner och Landsting. 2000. Jämställd planering – att synliggöra ojämställdheten.
- 81 Sveriges Kommuner och Landsting. 2008. En kunskapsöversikt. Jämställdhetsarbete – en utmaning för kommuner och landsting!
- 82 Sveriges Kommuner och Landsting. 2008. En kunskapsöversikt. Jämställdhetsarbete – en utmaning för kommuner och landsting!
- 83 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv*.
- 84 www.jamstall.nu är en kunskapsportal om jämställdhetsintegrering som Tema Likabehandling, Nationella Sekretariatet för Genusforskning, Sveriges Kommuner och Landsting och Vinnova driver till och med 2015.
- 85 Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005 *Speglar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang*.
- 86 Vägverket. 2009. Jämställd samhällsplanering. – förslag på metod.
- 87 Vägverket. 2009. Jämställd samhällsplanering. – förslag på metod.
- 88 Stycket är inspirerat av "Utbildning för förändringsledare", en projektledarkurs för jämställdhetsarbetare som arrangerades i Sverige Kommuner och Landstings regi under våren 2010, med Marianne Olsson som utbildningsledare.
- 89 Jfr: Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv*.
- 90 Statens Offentliga Utredningar 2007:15. *JämStöds Praktika. Metod-bok för jämställdhetsintegrering*.
- 91 Jfr: Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv*.
- 92 Jämställd planering – att synliggöra ojämställdheten. 2000. Kommunförbundet.
- 93 SCB. 2010. På tal om kvinnor och män 2010. Lathund om jäm-

ställdhet.

94 SCB. 2010. På tal om kvinnor och män 2010. Lathund om jämställdhet.

95 Wide, Jessika & Hudson, Christine. 2008. Den jämställda staden? Om jämställdhet och delaktighet i stadsplaneringen.

96 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.*

97 Wide, Jessika & Hudson, Christine. 2008. Den jämställda staden? Om jämställdhet och delaktighet i stadsplaneringen.

98 Stycket är inspirerat av "Utbildning för förändringsledare", en projektledarkurs för jämställdhetsarbetare som arrangerades i Sverige Kommuner och Landstings regi under våren 2010, med Marianne Olsson som utbildningsledare.

99 Jfr Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.*

100 Andersson, Birgitta. 2005. "Mäns våld blir kvinnors ansvar – riskkalkylering i det offentliga rummet" Friberg, Tora (red.) 2005. *Speglingar av rum. Om Könskodade platser och sammanhang.*

101 Andersson, Birgitta. 2005 RISK. Om kvinnors erfarenhet och fysisk planering.

Ett steg fram för samhällsbyggare

1 Metoden är en bearbetning av *Ett steg fram?* som finns i metodmaterialet BRYT! ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet. 2008, som utvecklats av Forum för levande historia och RFSL Ungdom.

Vanliga problem och lösningar

1 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.*

2 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum.

3 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.*

4 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum.

5 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.*

6 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*

7 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*

8 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.*

9 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*

10 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.*

11 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans*

platser?

12 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*

13 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*

14 Svenska Kommunförbundet. 2000. Jämställd planering – att synliggöra ojämställdheten.

15 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*

16 Länsstyrelsen i Skåne län 2004, Checklista för jämställd planering.

17 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum.

18 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*

19 Andersson Birgitta. 2001. Rädslans rum.

20 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad – kan man förändra rädslans platser?*

21 Andersson Birgitta. 2001. Rädslans rum.

22 Umeå Kommun. 2004. Orädd. För en jämställd utomhusmiljö;

Alingsås Kommun. 2004. Alingsås Ljusguide. Råd och riktlinjer för ljussättning i Alingsås tätorter; Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*; Jämställd planering – att synliggöra ojämställdheten. 2000. Svenska Kommunförbundet.

23 Jämställd planering – att synliggöra ojämställdheten. 2000. Svenska Kommunförbundet.

24 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad – kan man förändra rädslans platser?*

25 Orädd. För en jämställd utomhusmiljö. 2004.

26 Orädd. För en jämställd utomhusmiljö. 2004.; Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*

27 Jämställd planering – att synliggöra ojämställdheten. 2000. Svenska Kommunförbundet.

28 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad – kan man förändra rädslans platser?*

29 Jämförelseprojektet. 2010. Gator, vägar, parker och lekplatser.

30 Wide, Jessika & Hudson, Christine. 2008. Den jämställda staden? Om jämställdhet och delaktighet i stadsplaneringen.

31 Wide, Jessika & Hudson, Christine. 2008. Den jämställda staden? Om jämställdhet och delaktighet i stadsplaneringen.

32 Wide, Jessika & Hudson, Christine. 2008. Den jämställda staden? Om jämställdhet och delaktighet i stadsplaneringen.

33 Wide, Jessika & Hudson, Christine. 2008. Den jämställda staden? Om jämställdhet och delaktighet i stadsplaneringen.

34 Wide, Jessika & Hudson, Christine. 2008. Den jämställda staden? Om jämställdhet och delaktighet i stadsplaneringen.

35 Wide, Jessika & Hudson, Christine. 2008. Den jämställda staden? Om jämställdhet och delaktighet i stadsplaneringen.

36 Wide, Jessika & Hudson, Christine. 2008. Den jämställda staden?

- Om jämställdhet och delaktighet i stadsplaneringen.
- 37 Wide, Jessika & Hudson, Christine. 2008. Den jämställda staden? Om jämställdhet och delaktighet i stadsplaneringen.
- 38 Wide, Jessika & Hudson, Christine. 2008. Den jämställda staden? Om jämställdhet och delaktighet i stadsplaneringen.
- 39 Wide, Jessika & Hudson, Christine. 2008. Den jämställda staden? Om jämställdhet och delaktighet i stadsplaneringen.
- 40 Wide, Jessika & Hudson, Christine. 2008. Den jämställda staden? Om jämställdhet och delaktighet i stadsplaneringen.
- 41 Wide, Jessika & Hudson, Christine. 2008. Den jämställda staden? Om jämställdhet och delaktighet i stadsplaneringen.
- 42 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad – kan man förändra rädslans platser?*
- 43 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.*
- 44 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*
- 45 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum. – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet.
- 46 Boverket. 2009. Alla har rätt att känna sig trygga. Dokumentation från seminarieriet 2009.
- 47 Jfr. Listerborn, Carina. 2000. Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?; Jfr. Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.*
- 48 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.*
- 49 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*
- 50 Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.*
- 51 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum.
- 52 Listerborn, Carina. 2000. *Tryggare stad. – Kan man förändra rädslans platser?*

Checklista

1 De checklistor som använts som underlag för utformandet av detta verktyg är de checklistor som Dalarna, Skåne, Gotland och Östergötlands Länsstyrelser, Boverket, Uppsala Kommun och Carina Listerborn utformat. Se avsnittet Läs mer i denna portfolio för mer detaljerad information om och direktlänkar till de flesta av listorna.

2 Jfr Larsson, Anita & Jakalas, Anne. 2009. *Jämställdhet nästa! Samhällsplanering ur ett genusperspektiv.*

Genus/trygghetshand

1 Idén att utforma en genushand är det Skurups vårdcentral, Region Skåne som har kommit på. Den ursprungliga genushanden är utformad för att skapa bättre förutsättningar för likvärdigt bemötande av kvinnor och män som kommer till vårdcentralen som patienter. Skurups vårdcentralens genushand går att finna vid sökning på ”genushanden” på www.skane.se.

Ordlista

- 1 <http://www.do.se/> hämtad den 9 augusti 2010.
- 2 Handisam. 2007. ORD som taggar - om funktionshinder.
- 3 Handisam. 2007. ORD som taggar - om funktionshinder.
- 4 Jfr. Connell, R.W. 2002. *Om genus*; Jfr. Bengtsson, Karin & Nilsson, Lina. 2007. *Genus i undervisningen*.
- 5 <http://www.jamstall.nu/web/Genusordning.aspx> hämtad den 8 augusti 2010.
- 6 Handisam. 2007. ORD som taggar - om funktionshinder.
- 7 <http://rfsf.se/> hämtad den 8 augusti 2010.
- 8 www.homo.se hämtad 8 augusti 2010.; Forum för levande historia & RFSF Ungdom. BRYT! ett metodmaterial om normer i allmänhet och heteronormen i synnerhet.
- 9 Ungdomsstyrelsen. 2010. *Hon han hen. En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*.
- 10 http://www.jamstall.nu/web/Intersektionalitet_1.aspx hämtad 8 augusti 2010.
- 11 SCB. 2010. På tal om kvinnor och män 2010. Lathund om jämställdhet.
- 12 Länsstyrelsen Dalarnas Län (2001) LIKA. En checklista för jämställd planering.
- 13 SCB. 2010. På tal om kvinnor och män 2010. Lathund om jämställdhet.
- 14 Ungdomsstyrelsen. 2010. *Hon han hen. En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*.
- 15 Andersson, Birgitta. 2001. Rädslans rum – trygghetens rum – ett forskningsprojekt om kvinnors vistelse i trafikrummet.
- 16 <http://www.jamstall.nu/web/Konskonsekvensanalys.aspx> hämtad den 19 juli 2010.
- 17 Ungdomsstyrelsen. 2010. *Hon han hen. En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*.
- 18 www.bra.se hämtad den 8 augusti 2010.
- 19 <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19870010.HTM> hämtad den 22 september 2010.
- 20 Andersson, Birgitta. 2008. PM Trygghet i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv.
- 21 Handisam. 2007. ORD som taggar - om funktionshinder.

- 22 Ungdomsstyrelsen. 2010. *Hon han hen. En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner.*
- 23 Andersson, Birgitta. 2008. PM Trygghet i stads- och tätortsmiljöer ur ett jämställdhetsperspektiv.

Föreningen Allt Jämt